

Projekt systemowy

**Strategia wprowadzania i oceny
międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach
w kontekście reform szkolnictwa w Polsce**

**RAPORT Z REALIZACJI
ZADANIA 2**

**Monitoring rozwoju studiów
międzyobszarowych**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIwersytet
WARSZAWSKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zawartość

Jerzy Axer	Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.11.2011 – 31.12.2013	2
Marek Wąsowicz	Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.11.2011 – 31.12.2013 – perspektywa prawno-organizacyjna	27
Jerzy Axer	Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.01-2014 – 31.12.2014	35
Marek Wąsowicz	Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.01-2014 – 31.12.2014 – perspektywa prawno-organizacyjna	58
Jerzy Axer	Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.01.2015 – 30.09.2015. Wartość danych z monitoringu dla opracowania modeli końcowych	77
Jerzy Axer, Marek Wąsowicz	Reguła czy wyjątek? Interdyscyplinarność w polskich uniwersytetach	124

Projekt systemowy „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”

Zadanie 2: Monitoring rozwoju studiów międzyobszarowych

Jerzy Axer

Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.11.2011 – 31.12.2013

Preambula

Struktura poniższego opracowania opiera się na schemacie wykorzystanym w opracowaniu *Analiza syntetyczna unikatowych form dydaktyki i badań: perspektywa historyczna*, obejmującym okres 1991 – 31.10.2011 (produkt końcowy Zadania 1). W opisie zastosowano ten sam podział na jednostki (programy); ustosunkowano się także do sugestii dotyczących „tendencji rozwojowych”, które formułowali kierownicy prototypowych form studiów w opracowaniach szczegółowych, przygotowanych wedle schematu sporządzonego przez prof. Marka Wąsowicza. Ponadto starano się wskazać zmiany wynikające z oddziaływania czynników zidentyfikowanych w „Aneksie” do wymienionego wyżej opracowania jako „czynniki pozytywnie wpływające na rozwój form dydaktyki i badań stanowiących podstawę realizacji Projektu” oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”. Próbowano też określić zakres i skutki bodźców aplikowanych tym formom dydaktyki i badań w ramach realizacji Projektu.

1. Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales” (IBI AL)

W okresie monitorowanym nastąpiła zasadnicza zmiana umiejscowienia jednostki w strukturze Uniwersytetu Warszawskiego.

1.1. Przekształcenie IBI AL w Wydział „Artes Liberales” (Wydział AL)

Biorąc pod uwagę dynamikę rozwoju IBI AL jako centrum rozwoju badań interdyscyplinarnych oraz usztywnienie się struktury uniwersytetu, która została trwale zdominowana przez wydziały, zdecydowano się zaproponować władzom uczelni przekształcenie Instytutu w wydział z zachowaniem jego nietypowej struktury wewnętrznej oraz interdyscyplinarnej misji. Decyzja ta miała na celu przede wszystkim pełne ujawnienie alternatywnego charakteru jednostki jako propozycji równorzędnej wobec tradycyjnych rozwiązań wydziałowych.

Proces przekształcenia IBI AL w wydział przebiegał w dwu etapach:

- a) styczeń 2012 r. – wrzesień 2012 r.: procedura podejmowania decyzji (od dyskusji Rady Naukowej IBI AL do decyzji Rektora UW o przekształceniu),
- b) 1 października 2012 r. – 30 września 2013 r.: pełne wprowadzenie w życie ustaleń nowego Regulaminu Wydziału.

1.2 Stosunek władz uczelni do inicjatywy

Stosunek władz uczelni do inicjatywy nie był entuzjastyczny. Zarówno w rozmowach z ekipą rektorską kończącą kadencję, jak i w konsultacjach (od czerwca 2012 r.) z ekipą nowo wybraną pojawiały się obawy, iż przekształcenie w wydział zmniejszy gotowość środowiska IBI AL do realizowania innowacyjnych działań w zakresie studiów międzyobszarowych i badań interdyscyplinarnych. W opinii władz uczelni przekształcenie takie mogło zachęcać jednostkę do przyjęcia strategii „przetrwania”, charakterystycznej dla tradycyjnych wydziałów. W dyskusji przyjęto jednak argumentację kierownictwa IBI AL przekonującą, iż wystarczającą gwarancją utrzymania dotychczasowego „nonkonformistycznego” nastawienia środowiska Instytutu będzie odmiennosc struktury wewnętrznej nowego wydziału od wydziałów tradycyjnych, odzwierciedlona w regulaminie, oraz wyraźna deklaracja w dokumentach określających misję i strategię Wydziału „Artes Liberales”.

1.3 Stosunek kierownictwa innych jednostek podstawowych UW

Kierownictwa wydziałów odnosiły się bez entuzjazmu do pomysłu powołania w UW nowej jednostki wydziałowej, w sposób naturalny widząc w niej konkurenta do tej samej puli budżetowej. Jednocześnie jednak na podkreślenie zasługuje gotowość poparcia takiej decyzji ze strony znacznej większości dziekanów oraz deklaracje niektórych z nich, wskazujące na korzyści, jakie z wprowadzenia alternatywnego modelu organizacji wewnętrznej wydziału odnieść może cała uczelnia.

1.4 Stosunek komisji senackich i Senatu UW

Komisja prawno-statutowa Senatu UW z dużymi oporami przyjęła niestandardowy regulamin wydziału, gwarantujący odmienną strukturę wewnętrzną jednostki. Jej procedowanie pomogło jednak w doprecyzowaniu tego regulaminu.

Senat znaczną większością głosów poparł decyzję o przekształceniu. W dyskusji ścierały się odmienne koncepcje wydziału: związanego z określonym tokiem dydaktyki dyscyplinarnej lub formowanego wokół misji ogólnouniwersyteckiej.

1.5 Stosunek kadry akademickiej zatrudnionej w IBI AL

Kadra IBI AL była zdecydowanie zainteresowana przekształceniem. Widziała w tym akcie potwierdzenie stabilizacji jednostki w strukturze UW. Akceptowała równocześnie – wyraźnie formułowane przez kierownictwo IBI AL – założenie utrzymania eksperymentalnego charakteru nowego wydziału. Późniejszy proces wprowadzania w życie regulaminu Wydziału wykazał, iż aby w pełni unaocznic to, że Wydział AL nie oznacza „normalizacji” rozumianej jako upodobnienie działalności jednostki do wydziałów tradycyjnych, trzeba będzie przede wszystkim aktywizować współpracę wewnętrzną między tworzącymi jego strukturę badawczą pracownikami, laboratoriami i komisjami.

1.6 Misja i strategia Wydziału AL

Ostatecznym zamknięciem procesu przekształcenia było uchwalenie dokumentów precyzujących misję i strategię jednostki, do czego doszło na posiedzeniu Rady Wydziału z udziałem Rektora UW 4 lipca 2013 r. Sformułowania tych dokumentów stanowią dobrą podstawę zaangażowania Wydziału w tworzenie sieciowych struktur, których celem jest prowadzenie interdyscyplinarnej i międzyobszarowej dydaktyki połączonej z badaniami zarówno wewnątrz uczelni, jak też na zewnątrz, w wyniku porozumień międzyuniwersyteckich i międzynarodowych.

1.7 Reakcja partnerów krajowych i zagranicznych

Fakt przekształcenia IBI AL w Wydział „Artes Liberales” został potraktowany przez partnerów krajowych (przede wszystkim czołowe uniwersytety polskie) jako świadectwo umocnienia się jednostki i wyraźne zwiększenie jej prestiżu. Poświadczają to liczne, korzystne propozycje współpracy instytucjonalnej, zwłaszcza ze strony Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Przemiana instytutu w wydział miała podobne znaczenie dla partnerów zagranicznych, zwłaszcza w krajach Unii Europejskiej (co uwidoczniło się zwłaszcza w negocjacjach o wspólne aplikowanie o granty) oraz w Rosji, gdzie została potraktowana jako decydujące świadectwo stabilizacji jednostki (poświadczone ofertą podpisania umowy o współpracy ze strony Petersburskiego Uniwersytetu Państwowego). Dla partnerów amerykańskich istotne było natomiast pojawienie się formuły „artes liberales” w odniesieniu do jednostki należącej do podstawowej struktury UW.

1.8. Perspektywy udziału Wydziału AL w efektywniejszym wykorzystaniu idei *liberal education* na europejskim rynku edukacyjnym

Wydział AL stał się jedyną w Europie jednostką tej rangi w dużym państwowym uniwersytecie badawczym zawierającą w nazwie i w misji ideę *liberal education*. W tej sytuacji stał się znacznie atrakcyjniejszy jako ośrodek krzewienia tej idei i jako partner dla stosunkowo licznych tego rodzaju inicjatyw podejmowanych w uczelniach prywatnych lub w jednostkach wewnętrznych niższego szczebla uczelni państwowych (Niemcy, Holandia, Litwa, Słowacja).

Dla partnerów i sponsorów amerykańskich ze środowiska Christian A. Johnson Endeavor Foundation (CAJEF)¹ powstanie Wydziału AL stało się też świadectwem największego na terenie Europy sukcesu w tworzeniu nowej formy *liberal education*, niebędącej kopią rozwiązań amerykańskich, lecz oryginalnym ich przekształceniem. Znalazło to odbicie w prestiżowych publikacjach².

Ciekawą perspektywę otwiera też decyzja utworzenia analogicznego Wydziału Sztuk Wyzwolonych i Nauk – będącego wspólnym przedsięwzięciem rosyjsko-amerykańskim – w Petersburskim Uniwersytecie Państwowym. Wydział ten nawiązał współpracę z Wydziałem AL. Wspólna konferencja zorganizowana w Sankt Petersburgu w grudniu 2012 r. ujawniła rozległe plany reformowania rosyjskiego szkolnictwa wyższego poprzez wprowadzenie studiów o charakterze międzyobszarowym. W grudniu 2013 r. Wydział AL oraz Wydział Sztuk Wyzwolonych i Nauk Petersburskiego Uniwersytetu Państwowego podpisały porozumienie o współpracy.

¹ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna unikatowych form dydaktyki i badań: perspektywa historyczna*, pkt 6.1.

² Por. *Transforming Undergraduate Education. Theory that Compels and Practices that Succeed*, ed. D.W. Harvard, Rowman & Littlefield Publishers, 2012, zwłaszcza studium: J. Axer, *International Perspectives on Liberal Education: Polish Case Example*, s. 239–252.

1.9. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

Całkowicie marginalny na poziomie praktyki, wpływ ten okazał się istotny w pracy nad koncepcją nowego wydziału, którego podstawową misją dydaktyczną jest inicjowanie i organizowanie studiów międzyobszarowych powiązanych z badaniami na wszystkich trzech poziomach w skali całej uczelni oraz we współpracy międzyuczelnianej i międzynarodowej.

Korzystny kontekst dla dalszej realizacji Projektu stanowi uzyskanie przez Wydział AL w okresie monitorowanym uprawnień habilitacyjnych (grudzień 2012 r.) oraz bardzo wysokiej pozycji w ocenie parametrycznej w roku 2013 (najwyższa w grupie ocena aktywności naukowej, zdolności zdobywania środków na badania i jakości inicjatyw innowacyjnych).

1.10.1. Wpływ czynników wyróżnionych w opracowaniu *Analiza syntetyczna...* (Aneks) jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

1.10.1. Szczególnie pomocne okazały się dwa czynniki:

- a) wsparcie władz rektorskich³,
- b) Wzrost w środowisku świadomości potrzeby tworzenia w czołowych uczelniach jednostek prowadzących badania i studia elitarne⁴.

1.10.2. Czynniki negatywne:

Dała się wyraźnie odczuć nieufność środowiska do niekonwencjonalnych rozwiązań organizacyjnych⁵.

2. Kolegium MISH

2.1. Dostosowanie struktury MISH do ustawowych wymogów

Senat UW wskazał Kolegium MISH i Kolegium MISMaP jako jednostki realizujące w uniwersytecie koncepcję studiów międzyobszarowych w rozumieniu nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym roku 2011. W konsekwencji Kolegium przyjęło nową nazwę Kolegium Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych oraz dokonało zmian regulaminowych.

³ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 3.

⁴ Por. ibidem, pkt 7.

⁵ Por. ibidem, pkt 6.

2.2. Proces pełnego organizacyjno-finansowego usamodzielnienia Kolegium MISH w strukturze uniwersytetu

Przemiana IBI AL w Wydział „Artes Liberales” stała się katalizatorem decyzji władz uczelni nowej kadencji o formalnym oddzieleniu Kolegium MISH od tej jednostki. Proces usamodzielnienia Kolegium MISH przebiegał w dwu etapach:

- a) nastąpiło formalne oddzielenie budżetu Kolegium MISH od Wydziału „Artes Liberales” (od roku budżetowego 2013) oraz uregulowanie współpracy między obiema jednostkami na podstawie nowego porozumienia ustalającego wzajemne zobowiązania;
- b) po zamknięciu tego procesu powołane zostało nowe kierownictwo MISH na okres 2013-2016.

2.3. Koncepcje wzmocnienia międzyobszarowego charakteru studiów. Szanse i zagrożenia

Po zakończeniu procesu przekształcenia władze centralne UW przyznały studentom Kolegium dodatkowe punkty ECTS, umożliwiające (wraz z dodatkowymi punktami ECTS gwarantowanymi Ustawą) znaczne rozszerzenie interdyscyplinarnego i międzyobszarowego charakteru realizowanych przez studentów programów.

Stanowi to istotną szansę nadania Kolegium MISH charakteru jednostki wypracowującej modelowe rozwiązania w zakresie praktycznej implementacji takich programów. Wymaga to jednak daleko idącej reorganizacji sposobu, w jaki realizowane są obowiązki tutorskie, oraz trybu egzekwowania zobowiązań programowych podejmowanych przez studentów.

Otwarte pozostaje też pytanie, w jakim zakresie uda się zacieśnić współpracę między Kolegium MISH i MISMaP, co jest bardzo pożądane z punktu widzenia międzyobszarowości studiów, lecz natrafia na poważne przeszkody organizacyjne (odmienność tradycji obu jednostek).

2.4. Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania Dyrektora Kolegium MISH

W obrazie tendencji rozwojowych szczególnie precyzyjnie ukazany jest trud zespołu kierującego jednostką w roku akademickim 2012/2013; jego zadaniem było wypracowanie nowego regulaminu Kolegium i nowych zasad studiowania. Znalazły się w tych zasadach przesłanki do dalszej reformy, a zwłaszcza zdefiniowania i wzmocnienia kategorii międzyobszarowości oraz wzmocnienia roli opiekuna naukowego (tutora).

Na podkreślenie zasługuje też harmonijna współpraca z wydziałami UW pomimo trudnego okresu transformacji. Bez przeszkód włączone zostały do Kolegium dwa nowe minima programowe.

Kierownictwo jednostki nie dostrzega istotnych zmian w zainteresowaniu tym rodzajem studiów i poziomie kandydatów na studia I stopnia. Deklarowane oczekiwania kandydatów zawierają, znacznie częściej niż niegdyś, postulat uzyskania umiejętności przydatnych na rynku pracy. Zarysował się natomiast wyraźny spadek liczby kandydatów na studia drugiego stopnia.

Kierownictwo MISH-u dokonało także ciekawych analiz dotyczących losów absolwentów.

2.5. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

W sposobie organizacji nowego kierownictwa i wyznaczania jego celów – znaczny. Dotyczy to zwłaszcza przeniesienia uwagi na problem tutoringów⁶.

2.6. Wpływ czynników wyróżnionych w opracowaniu *Analiza syntetyczna...* (Aneks) jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

2.6.1. Szczególnie pomocne okazały się dwa czynniki:

Wsparcie władz rektorskich i gotowość grupy wybitnych nauczycieli akademickich do pracy nad reformą Kolegium⁷.

2.6.2. Czynniki negatywne:

Brak finansowych rozwiązań w systemie szkolnictwa wyższego sprzyjających realizacji takich przedsięwzięć⁸.

⁶ Por. Załącznik do niniejszego opracowania, pt. *Zarys projektu reformy systemu tutorskiego Kolegium MISH* (materiały do dyskusji przygotowane przez M. Węcowskiego, wicedyrektora Kolegium MISH do spraw tutoringów, na spotkanie Dyrekcji MISH z tutorami 2 grudnia 2013 r.).

⁷ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 2; 3.

⁸ Por. ibidem, pkt 2.

3. Kolegium Artes Liberales (CLAS)

3.1. Dynamiczny rozwój CLAS-u

3.1.1. Jako organizatora autonomicznego kierunku studiów „artes liberales” mogącego stanowić zaplecze dla studiów międzyobszarowych w UW (MISH i MISMaP)

W okresie monitorowanym studenci MISH bardzo chętnie traktowali kierunek „artes liberales” jako program dydaktyczny umożliwiający rozszerzenie własnych programów indywidualnych. Międzyobszarowy charakter *core curriculum* tego kierunku bardzo sprzyja wykorzystywaniu go jako jednego z filarów koncepcji rozszerzania międzyobszarowego charakteru Kolegium MISH. Rosnąca liczba studentów MISH w mniejszym lub większym zakresie uczestniczyła w programie dydaktycznym „artes liberales” w latach akademickich 2011/2012, 2012/2013 i 2013/2014. Obecnie jest to już ponad połowa osób studiujących w Kolegium MISH.

Sformalizowany charakter przybrał też tryb korzystania z oferty dydaktycznej kierunku „artes liberales” przez Kolegium MISMaP (oferta CLAS-u w wymiarze 4 ECTS obowiązuje każdego studenta tego Kolegium).

3.1.2. Koncepcja CLAS-u jako generatora wzorcowych programów międzyobszarowych studiów i badań na wszystkich trzech poziomach kształcenia

W okresie monitorowanym rysuje się coraz wyraźniej perspektywa takiej organizacji działań Kolegium Artes Liberales, która pozwoliłaby tej jednostce być swoistym pomostem między jednostką badawczą (Wydział AL) – która ulokowała w Kolegium specyficzne centrum badań interdyscyplinarnych pod nazwą LIBAL (Laboratorium Interdyscyplinarnych Badań „Artes Liberales”) – a Kolegiami MISH i MISMaP, korzystającymi z programów dydaktycznych tworzonych w Kolegium Artes Liberales na użytek kierunku „artes liberales”. Istnieje szansa dalszego reorganizowania Kolegium w taki sposób, żeby koncentrowały się w nim inicjatywy budowania nowych międzyobszarowych programów dydaktycznych powiązanych z badaniami, adresowanych do studentów UW studiujących na wszystkich trzech poziomach kształcenia. Uzyskanie roli takiego centrum może ułatwić specyficzny status Kolegium Artes Liberales, które jest jednostką utworzoną wspólnie przez UW, CAJEF oraz FIAL (Fundacja „Instytut *Artes Liberales*”) i umiejscowioną w Wydziale „Artes Liberales” UW.

Współpracę Kolegium Artes Liberales z Kolegium MISH ułatwia natomiast realizacja wspólnego przedsięwzięcia, jakim jest implementacja w UW kierunku „artes liberales” (kie-

runek współtworzy grupa wydziałów wchodzących w skład MISH-u, a organizuje Wydział AL).

3.2. Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania Kierownika Kolegium Artes Liberales

Kierownictwo jednostki podkreśla, że studia na kierunku „artes liberales” mają *de facto* charakter studiów międzyobszarowych.

Nowe zasady studiowania i zasady rekrutacji zostały uchwalone 5 czerwca 2012 r. Istotną zmianą jest stopniowe przechodzenie od studiów na pierwszym poziomie, przeznaczonych wyłącznie dla studentów Kolegium MISH UW (na pierwszy stopień CLAS-u mogli oni aplikować na drugim roku studiów MISH-u), poprzez studia otwarte dla wszystkich studentów UW (także po pierwszym roku) do planowanych studiów trzyletnich z naborem po maturze.

Kierownictwo jednostki sugeruje, żeby na tym etapie zrezygnować z rozmowy kwalifikacyjnej na rzecz konkursu matur (utrzymując taką rozmowę przy rekrutacji na studia drugiego stopnia). W takiej sytuacji wymagana liczba punktów uzyskanych na maturze byłaby przynajmniej o 50% wyższa niż limit minimalny na UW.

Istotna jest także postulowana zmiana warunków finansowania dydaktyki w ramach CLAS-u. Kierownictwo dostrzega celowość przechodzenia z finansowania zewnętrznego (sponsoring) na maksymalne wykorzystanie zasobów kadrowych Wydziału AL oraz innych wydziałów UW w ramach pensów.

Zmiany programowe w okresie monitoringu wynikały przede wszystkim z wymogów Krajowej Ramy Kwalifikacji. Należy podkreślić, iż program studiów drugiego stopnia w CLAS-ie jest precedensem z punktu widzenia praktyki kolegiów *liberal education* w skali światowej. Kierownictwo podkreśla szczególną wagę współpracy z MISH-em oraz rolę CLAS-u jako miejsca wypracowywania interdyscyplinarnych projektów kształcenia o charakterze międzyobszarowym (połączenie nauk humanistycznych, społecznych i przyrodniczych oraz działań artystycznych). W programie znajduje się obecnie sześć takich modułów, składających się na w pełni międzyobszarową ofertę w obrębie kierunku „artes liberales”. Na drugim stopniu studiów ujawnia się coraz wyraźniej powiązanie z programem studiów międzynarodowych badań, prowadzonych lub inicjowanych przez Wydział AL. Postulatem na przyszłość jest zacieśnianie współpracy nie tylko z Kolegium MISH, lecz także z Kolegium MISMaP.

Zainteresowanie studiami drugiego stopnia w CLAS-ie wyraźnie rośnie. Wprowadzenie odpłatności za drugi kierunek studiów spowodowało, że – zgodnie z przewidywaniami – jedyny sens ma obecnie tylko rekrutacja przeprowadzana bezpośrednio po maturze.

Kierownictwo jednostki w okresie monitorowanym intensywnie szukało nowych możliwości pozyskiwania atrakcyjnych wykładowców, wykorzystując do tego celu doktorantów i postdoków uczestniczących w Międzynarodowym Projekcie Doktoranckim, a także Program „Nowoczesny Uniwersytet”, Fundację Fulbrighta i Fundację Kościuszkowską. Zapewnienie minimum kadrowego jest trudne, ale możliwe nie tylko dzięki Wydziałowi „Artes Liberales”, lecz także dzięki współpracy wielu innych wydziałów (zwłaszcza Wydziału Biologii, Wydziału Filozofii i Socjologii oraz Wydziału Prawa i Administracji).

3.3. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

W okresie monitorowanym był on bardzo duży. Należy odnotować przede wszystkim:

- a) znaczne wzbogacenie oferty dydaktycznej o różne formy i konfiguracje kursów interdyscyplinarnych i międzyobszarowych (w roku akademickim 2012/2013 – 19 kursów),
- b) intensywną pracę kadry naukowo-dydaktycznej prowadzącej kierunek „artes liberales” nad analizą proponowanych modeli dydaktycznych oraz ich stałym doskonaleniem,
- c) wzrost zaangażowania studentów CLAS-u w refleksję nad innowacjami dydaktycznymi,
- d) wzrost zainteresowania partnerów zagranicznych współpracą z CLAS-u jako wzorcowym oryginalnym rozwiązaniem na europejskim rynku edukacyjnym; został on potwierdzony wynikami wizytacji dr. Donalda Harwarda reprezentującego partnerów amerykańskich (w listopadzie 2013 r.), publikacjami⁹ oraz ubieganiem się wybitnych ekspertów edukacyjnych z EU o pozycję profesorów wizytujących w CLAS-ie.

⁹ Por. J. Axer, *Aktualność/nieaktualność tradycyjnych idealów uniwersyteckich w Polsce Anno Domini 2013*, w: J. Woźnicki (red.) *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku*, Instytut Społeczeństwa Wiedzy, Fundacja Rektorów Polskich, Warszawa 2013, s. 169–178.

3.4. Wpływ czynników wyróżnionych w opracowaniu *Analiza syntetyczna...* (Aneks) jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

3.4.1. Szczególnie pomocne okazały się następujące czynniki:

Entuzjastyczne zaangażowanie kadry Wydziału AL i innych wydziałów UW w działalność Kolegium Artes Liberales¹⁰.

3.4.2. Czynniki negatywne:

Brak zachęt systemowych do pozyskiwania środków finansowych od polskich sponsorów na tego rodzaju działalność¹¹.

4. Akademia »Artes Liberales« (AAL)

4.1. Stagnacja Programu

4.1.1. Zagrożenia dla roli AAL jako laboratorium przygotowywania interdyscyplinarnych międzyuczelnianych prac doktorskich

W okresie monitorowanym rola AAL jako laboratorium przygotowywania interdyscyplinarnych międzyuczelnianych prac doktorskich we współpracy międzyuczelnianej stanęła pod znakiem zapytania. Z jednej bowiem strony osoby realizujące takie doktoraty osiągały doskonałe wyniki, a ich prace zdobywały prestiżowe wyróżnienia, z drugiej jednak Programowi zagroziła regulacja prawna z roku 2011, ograniczająca możliwość pisania pracy pod opieką dwóch osób z różnych uczelni polskich do relacji promotor – promotor pomocniczy (w randze doktora).

4.1.2. Brak regularnego współfinansowania ze strony współpracujących uczelni

Uczelnie współtworzące AAL ograniczają obecnie swoją pomoc do przyznawania osobom zakwalifikowanym do Programu stypendiów w najniższej wysokości. Całość kosztów funkcjonowania studiów oraz dodatków do stypendiów ponosi Fundacja „Instytut *Artes Liberales*” (FIAL) ze środków pochodzących od sponsorów zagranicznych, co uniemożliwia rozszerzenie Programu i nie gwarantuje jego stabilności.

¹⁰ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 2.

¹¹ Por. ibidem, pkt 8.

4.1.3. Brak jasno określonej roli w warunkach zmieniającej się sytuacji prawno-organizacyjnej systemu szkolnictwa wyższego w Polsce

Obecna formuła AAL jest anachroniczna. Nie bierze pod uwagę istnienia zupełnie innych niż przed pięciu laty przepisów dotyczących studiów doktoranckich, a zwłaszcza rozliczania tych studiów punktami ECTS. Nie zawiera też wyraźnego zapisu definiującego interdyscyplinarny (międzyobszarowy) charakter przygotowywanych przez doktorantów rozpraw.

4.1.4. Perspektywa zawarcia odnowionego porozumienia rektorów czołowych uniwersytetów polskich jako warunek dalszego funkcjonowania AAL

Już wiosną 2012 r. Rada Programu AAL podjęła uchwałę o konieczności odnowienia porozumienia rektorów uczelni współtworzących AAL i nadania mu kształtu usuwającego wymienione wyżej przeszkody w rozwoju Programu. Przewodniczący Rady przedstawił tę ideę na forum Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich w czerwcu 2012 r., uzyskując deklarację gotowości KRUP do dalszego patronowania AAL i do pomocy w wypracowaniu właściwej formuły porozumienia. Przez następne półtora roku nie doszło jednak do przygotowania nowego tekstu porozumienia. Główną przyczyną było oczekiwanie na kolejną nowelizację ustawy, która przynieść miała zapisy przywracające możliwość promotorstwa realizowanego przez dwu opiekunów będących samodzielnymi pracownikami naukowymi oraz przepisy rozszerzające możliwości tworzenia międzyuczelnianych studiów doktoranckich.

Doświadczenia okresu monitorowanego wskazują, że dalsze funkcjonowanie Akademii ma sens jedynie pod warunkiem, że Program zostanie przekształcony w inicjatywę międzyuniwersytecką o stabilnej strukturze organizacyjnej z gwarancją regularnego finansowania ze środków współpracujących uczelni. Warunek minimum: odpowiednie zapisy w nowej wersji porozumienia rektorów. Bardzo pożądane byłoby umieszczenie w tym porozumieniu zachęty do dalszego wykorzystywania AAL jako platformy współpracy dla prowadzonych w poszczególnych uczelniach studiów międzyobszarowych (zwłaszcza w trybie MISH i MISMaP) wraz z zadaniem koordynacji wymiany zajęć między tymi jednostkami.

4.2. Obraz funkcjonowania AAL wynikający z opracowania Kierownika Programu Studiów Doktoranckich AAL

Kierownictwo Programu AAL wskazuje na zawężone pole działania Akademii po wstrzymaniu od roku 2011 naboru na studia pierwszego i drugiego stopnia. Novum stanowi natomiast współpraca z Kolegium Artes Liberales, polegająca na włączeniu sesji programu doktoranckiego AAL do *curriculum* studiów drugiego stopnia w Kolegium. Program tych

sesji planowany jest jako zajęcia międzyobszarowe i transdyscyplinarne. Połowę sesji organizuje UW, połowę inne uczelnie sfederowane w AAL. Od roku 2012 w programach tych sesji pojawiły się zajęcia o charakterze warsztatowym. Program doktorancki Akademii cieszy się ogólnopolską renomą, absolwenci uzyskują prestiżowe nagrody i wyróżnienia. Opublikowano trzy monografie na bazie prac doktorskich, dwie następne przygotowywane są do druku. Akademia opublikowała też w okresie monitorowanym trzy książki posesyjne, dwie następne są w przygotowaniu.

Od roku 2012 wprowadzono też kategorię zajęć mających status „zajęć afiliowanych przy AAL”, łączących bezpośrednio dydaktykę z badaniami. Zajęcia takie mogą potencjalnie stać się ważną częścią nowej formuły AAL wspomagającej implementację idei międzyobszarowości studiów w Polsce. Jednym z takich projektów jest „Dynamika spotkań międzygatunkowych” prowadzona przez zespół doktorów wypromowanych w AAL. W projekcie istnieje znaczny potencjał tworzenia innowacyjnej platformy transdyscyplinarnej.

W odnowionym porozumieniu rektorów należy postulować rozszerzenie AAL na wszystkie uczelnie, w których działają studia międzyobszarowe w trybie MISH.

Celem Akademii powinno być w przyszłości patronowanie innowacyjnym programom podoktorskim oraz współpracy w sporządzeniu i upowszechnianiu oferty kształcenia międzyobszarowego dla studentów MISH, realizowanego w Kolegium Artes Liberales UW oraz w formie dydaktyki „gościnnej” prowadzonej w uczelniach sfederowanych w AAL.

4.3. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

Implementacja Projektu nie miała dotychczas wpływu na funkcjonowanie AAL. Może jednak mieć decydujące znaczenie w konstruowaniu nowego porozumienia rektorów.

4.4. Wpływ czynników wyróżnionych w opracowaniu *Analiza syntetyczna... (Aneks) jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”*

W okresie monitorowanym ujawnił się z całą wyrazistością brak prawnych i finansowych zachęt do realizacji Programu w systemie oceniania i finansowania nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce sprzyjających takim przedsięwzięciom¹². Nadzieję na pozytywną zmianę w tym względzie stanowi zapowiedziana kolejna nowelizacja ustawy.

¹² Por. ibidem, pkt 2.

5. Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna (MSH)

5.1. Nowe formy realizacji programu MSH w Rosji i na Ukrainie

Okres efektywnego i efektownego działania MSH wynikał ze wsparcia grantowego Open Society Institute w latach 2011–2013 dla Programu „Academia in Public Discourse Poland-Russia”. Potwierdziła się atrakcyjność tego modelu dla współpracy ze środowiskami akademickimi z krajów na wschód od granicy z Schengen. Ze względów politycznych możliwości wpływu modelu polskiego na inicjatywy w Rosji i na Ukrainie są ograniczone. Znacznie lepsze są perspektywy zaangażowania studentów i kadry we wspólne projekty realizowane w Polsce.

Wzmocnienie strukturalne MSH nastąpiło dzięki nowym porozumieniom między UW a uniwersytetami: w Ułan-Ude, w Rostowie i w Sankt Petersburgu. Porozumienia te zostały uzgodnione w czasie lub w związku z organizacją w ośrodkach rosyjskich kolejnych etapów programu „Academia in Public Discourse”.

Program MSH w okresie monitorowanym zapewniał też opiekę poważnej grupie stypendystów MNiSW, przede wszystkim z Ukrainy i z Rosji; za jego pośrednictwem uzyskano prestiżowe granty umożliwiające wspólną z ukraińskim środowiskiem akademickim pracę nad zwalczaniem korupcji i wprowadzaniem dobrych praktyk w szkolnictwie wyższym.

5.2. Udział MSH w umiędzynarodowieniu Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich

We współpracy z MSH udało się uruchomić – z wykorzystaniem środków Programu Europejskiego „Erasmus Mundus” – nowy moduł programu badawczego dla doktorantów pt. „Searching Identity: Global Challenges, Local Traditions”. Program ten, wzorowany na Międzynarodowym Projekcie Doktoranckim¹³, został wbudowany w strukturę Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich¹⁴. W razie powodzenia może on posłużyć do opracowania modelu interdyscyplinarnych studiów trzeciego stopnia, które miałyby szansę stać się zestandaryzowanym „produktem eksportowym” polskiego systemu szkolnictwa wyższego, przeznaczonym dla kandydatów z wybranych obszarów Eurazji.

¹³ Por. niżej pkt 6.

¹⁴ Por. niżej pkt 7.

5.3. Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania Dyrektora Programu MSH

Kierownictwo Programu wskazuje na wydłużenie procesu decyzyjnego w podejmowaniu wspartej umowami współpracy z partnerami zagranicznymi wynikające z wprowadzonej przez nowelizację ustawy zasady osobistej odpowiedzialności Rektora UW za każdą z takich umów.

Kierownik Programu analizuje przebieg realizacji projektu „Academia in Public Discourse Poland-Russia”, wskazując na jego trwałe osiągnięcia w budowaniu mostów między polskimi i rosyjskimi środowiskami akademickimi. Podkreśla też wartość „modułu syberyjskiego” jako generatora przyszłych interdyscyplinarnych międzynarodowych programów badawczych dla doktorantów.

Ważną częścią działalności MSH jest organizowanie refleksji nad reformą struktur uniwersyteckich oraz rolą uczelni wyższej w społeczeństwie. Grant przyznany przez Fundację Solidarności Międzynarodowej umożliwił przeprowadzenie ważnych badań nad autonomią i etyką uniwersytecką w perspektywie porównawczej polsko-ukraińskiej.

MSH odegrała też pewną rolę w wymianie studentów między UW (Kolegium MISH) a Federalnym Uniwersytetem Bałtyckim w Kaliningradzie. Istotnym sposobem działania MSH jest system seminariów on-line, który m.in. upowszechnia wiedzę o innowacyjnych programach studiów międzyobszarowych i badań. W opracowaniu wskazano na pożytek ze współpracy między MSH a CLAS przy kształceniu doktorantów i studentów z krajów na wschód od Polski.

5.4. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

Wpływ implementacji Projektu na realizację Programu MSH był w okresie monitorowanym ograniczony ze względu na brak odpowiednich regulacji prawnych po stronie partnerów zagranicznych. Mimo to sam fakt współpracy między Ministerstwem i Wydziałem „Artes Liberales” UW w realizacji tego Programu zwiększa zaufanie partnerów wschodnich do proponowanych inicjatyw i chroni ich – w pewnym stopniu – przed zarzutami natury politycznej.

Należy też podkreślić, iż polski system szkolnictwa wyższego, w którego ramach mają się rozwijać studia międzyobszarowe, ma szanse na umiędzynarodowienie przede wszystkim poprzez przyciąganie kandydatów z krajów Partnerstwa Wschodniego oraz Rosji.

5.5. Wpływ czynników wyróżnionych w opracowaniu *Analiza syntetyczna...* (Aneks) jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

5.5.1. Szczególnie pomocne okazały się następujące czynniki:

Ze względu na specyfikę Programu MSH jedynym czynnikiem zdecydowanie pozytywnym jest stałe wsparcie władz rektorskich UW dla Programu MSH¹⁵.

5.5.2. Czynniki negatywne:

Specyficznym czynnikiem negatywnym była w okresie monitorowanym rosnąca represyjność rosyjskiego systemu politycznego oraz polityczna niestabilność na Ukrainie.

6. Międzynarodowy Projekt Doktorancki (MPD)

6.1. Rola MPD jako modelowego rozwiązania z punktu widzenia idei interdyscyplinarnych studiów doktoranckich

Model MPD w monitorowanym okresie stał się wzorcem, którego wpływ na tworzenie międzyobszarowych studiów doktoranckich w Polsce (zwłaszcza w zakresie nauk humanistycznych i społecznych) trudno przecenić. Program, w którego regulaminie znajdowała się wyłącznie praca naukowa, dzięki koncepcyjnej pracy Moderatora Akademickiego (prof. Jana Miernowskiego) oraz wielkiemu zaangażowaniu kadry naukowej i doktorantów dopracował się własnej oryginalnej koncepcji łączenia dydaktyki na poziomie *post-graduate* z badaniami. Koncepcja ta okazała się w praktyce możliwa do przeniesienia do całego Programu Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich, inicjując głębokie zmiany w jego funkcjonowaniu.

6.2. Wpływ MPD na koncepcję kształcenia międzyobszarowego na pierwszym i drugim poziomie

W monitorowanym okresie MPD udało się także wykorzystać do aplikowania nowych bodźców w obrębie programu dydaktycznego realizowanego w Kolegium Artes Liberales na pierwszym i drugim poziomie studiów. Studenci MPD odbywali w tej strukturze zespołowe praktyki dydaktyczne wedle oryginalnych scenariuszy o charakterze interdyscyplinarnym. Pomagają one (oraz sposób ich ewaluacji) w opracowaniu koncepcji kształcenia nauczycieli studiów międzyobszarowych.

¹⁵ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 3.

Ponadto w ramach MPD udało się uzyskać w roku 2013 dodatkowe środki na czasowe zatrudnienie w trybie konkursu dwóch postdoków mających kwalifikacje do współpracy z Programem. Przy dużym zainteresowaniu kandydatów wyłoniono osoby reprezentujące różne obszary wiedzy (teologia i archeologia) i różne kultury akademickie (doktoraty w Wielkiej Brytanii i w Polsce).

6.3. Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania Moderatora Akademickiego MPD

W opinii Moderatora Akademickiego Program MPD realizowany jest w sposób tak konsekwentny dzięki wspólnocie badawczej stworzonej przez członków Programu, zarówno profesorów, jak i studentów. Naturalne zaplecze merytoryczne, kadrowe i logistyczne MPD stanowi Wydział „Artes Liberales”.

Konkurs na stanowiska postdoków przeprowadzony latem 2013 r. odbywał się na zasadach analogicznych do wcześniej stosowanych podczas rekrutacji doktorantów z odpowiednim podwyższeniem wymagań.

Opinie doktorantów są istotnym czynnikiem wpływającym na planowanie kolejnych etapów pracy. Opinie te uzyskuje się w następującym trybie:

- a) corocznie prowadzone są zespołowe prace doktorantów i profesorów (wieloetapowe konsultacje, posiedzenia grup dyskusyjnych), w wyniku których zostaje określona tematyka seminariów na następny rok akademicki oraz ustalone szczegółowe formy pracy zespołowej i ewaluacji w tym okresie,
- b) corocznie zbierane są anonimowe ankiety ewaluacyjne, sporządzone specjalnie dla potrzeb MPD i umożliwiające studentom dużo szersze niż w formularzach stosowanych na UW formułowanie uwag i sugestii.

W okresie monitorowanym w celu lepszego przygotowania doktorantów do poruszania się na rynku pracy wprowadzono dwie nowe inicjatywy:

- a) konkurs na wdrażanie wyników badań w środowiskach pozaakademickich,
- b) konkurs na zajęcia akademickie realizowane w Kolegium Artes Liberales.

Wysoką ocenę wystawia Moderator Akademicki współpracy Programu z siecią uczelni zagranicznych współpracujących z MPD.

W okresie monitorowanym jeden doktorant zrezygnował z Programu, a na jego miejsce, w trybie konkursu, przyjęto inną osobę. Podobnie – odejście do innej uczelni jednej

z osób tworzących kadre nauczycielską Programu skutkowało zastąpieniem jej przez profesora o podobnych kompetencjach.

6.4. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

Realizacja Projektu miała decydujący wpływ na potraktowanie Programu MPD jako okazji do wypracowania modelu wzorcowego dla trzeciego stopnia studiów interdyscyplinarnych. Dalsza realizacja Projektu będzie miała istotny wpływ – zgodnie z harmonogramem i budżetem – na praktyczne przenoszenie doświadczeń MPD do CLAS i SISD.

6.5. Wpływ czynników wyróżnionych w opracowaniu *Analiza syntetyczna...* (Aneks) jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

Program MPD ze względu na swoją formułę jest dość dobrze chroniony przed zagrożeniami wymienionymi w Aneksie do „Analizy syntetycznej...”. Specjalne zobowiązania wynikające z realizacji grantu FNP chronią niejako uczestników przed niekorzystnymi regulacjami prawnych i ograniczeniami finansowymi dotyczącymi innych doktorantów. Ograniczenia te będą jednak utrudniały upowszechnienie wzorca Programu MPD.

7. Środowiskowe Transdyscyplinarne Studia Doktoranckie (SISD)

7.1. Rozwój tej formy studiów doktoranckich

7.1.1. Zmiany organizacyjne

Po przekształceniu IBI AL w Wydział „Artes Liberales” renegotjowano porozumienie między tą jednostką a Wydziałem Historycznym UW, stanowiące podstawę funkcjonowania SISD. W roku 2013 podpisano nowe porozumienie. Całkowitą odpowiedzialność programową i finansową za program SISD przejął Wydział AL. Współpraca Wydziału Historycznego ogranicza się do umożliwienia studentom SISD podejmowania obrony także na tym wydziale.

Dokonano zmiany nazwy studiów, zastępując określenie „Interdyscyplinarne” słowem „Transdyscyplinarne” (skrót SISD pozostał bez zmiany). Taka zmiana wydawała się uzasadniona z dwóch powodów:

- a) daleko idącej banalizacji określenia „interdyscyplinarne” w odniesieniu do studiów doktoranckich w używanej na uczelniach polskich nomenklaturze,

- b) pojawienia się na Wydziale Historycznym zaocznych studiów o takiej samej nazwie, mających natomiast charakter bardzo odległy od idei kształcenia międzyobszarowego.

7.1.2. Innowacje wprowadzone pod wpływem sukcesu modelu MPD

Program MPD wypracował formę dydaktyki interdyscyplinarnej¹⁶, która pozwala zwiększyć zaangażowanie kadry i doktorantów o różnym przygotowaniu dyscyplinarnym w pracę zespołową. Te rozwiązania wykorzystano przy okazji zmiany regulaminu SISD oraz tworzenia nowego modułu tych studiów, skoncentrowanego wokół wspólnego projektu badawczego („Searching Identity: Global Challenges, Local Traditions”), uruchomionego w październiku 2013 r.

7.1.3. Innowacje wprowadzone w rezultacie współpracy z MSH

W rezultacie współpracy z MSH i przy wykorzystaniu środków europejskich zapewniających stypendia („Erasmus Mundus”) udało się umiędzynarodowienie wyżej opisanego modelu i zaadresowanie go przede wszystkim do kandydatów z Syberii. Wpływ na opracowanie programu merytorycznego miały także wyniki realizacji Programu „Academia in Public Discourse”¹⁷.

7.1.4. Większe powiązanie dydaktyki z badaniami w tym programie

Taki efekt przyniosła zmiana regulaminu studiów oraz realne związanie doktorantów z działającymi na Wydziale AL zadaniowymi jednostkami badawczymi. Od roku 2013 jeden z prodziekanów odpowiada za dalsze zwiększenie tego efektu, organizując seminaria i warsztaty badawcze adresowane wspólnie do doktorantów i młodej kadry.

7.2.1. Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania Kierownika SISD

Kierownik SISD pozytywnie ocenia zmiany organizacyjne przeprowadzone w monitorowanym okresie. Wskazuje na merytoryczny sens – uwidocznionego w zmianie nazwy – programowego podkreślenia „zwrotu ku przekraczaniu ograniczeń dyscyplinarnych”¹⁸.

Analizując doświadczenia Programu MPD, uzasadnia wykorzystania tych doświadczeń w celu zreformowania i udoskonalenia SISD. Podkreśla też rolę, jaką odegrały w tej reformie programy realizowane w MSH.

¹⁶ Por. wyżej pkt 6.1.

¹⁷ Por. wyżej pkt 5.1.

¹⁸ Por. wyżej pkt 7.1.1.

Rekrutacja na przebiegała w roku 2012/2013 poprzez przyjmowanie stypendystów programu „Erasmus Mundus”; w roku 2013/2014 zdecydowano się wprowadzić także procedurę normalnej rekrutacji i wspieranie przyjętych doktorantów w ich aplikacjach do Programu „Erasmus Mundus”. Nieoczekiwanie duże zainteresowanie udziałem w SISD deklarują ponadto polscy doktoranci.

W konsekwencji powstaje kolejne pole doświadczeń w budowaniu nowych form interdyscyplinarnej dydaktyki połączonej z badaniami. Prof. Jan Kieniewicz – Kierownik SISD – przedstawia interesujące i wybiegające w przyszłość plany rozwoju Studiów jako takiego właśnie laboratorium, zakładając bliską współpracę z Kolegium MISH, Kolegium Artes Liberales oraz Akademią »Artes Liberales«.

7.3. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

Implementacja Projektu miała w okresie monitorowanym znaczny wpływ na rozwój tego prototypu. Traktowany jest on bowiem jako możliwość testowania rozwiązań, które wejdą do propozycji systemowych wypracowanych w Projekcie.

Zgodnie z harmonogramem i budżetem w następnych latach możliwe też będzie wspomaganie dalszych innowacji programowych w ramach SISD.

7.4. Wpływ czynników wyróżnionych w opracowaniu *Analiza syntetyczna...* (Aneks) jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

7.4.1. Czynniki szczególnie pomocne:

Czynnikiem zdecydowanie pozytywnym okazała się rosnąca świadomość konieczności tworzenia w czołowych uczelniach warunków do tworzenia studiów elitarnych¹⁹ (patrz „Aneks” do „Opracowania historycznego” punkt 7).

7.4.2. Czynniki negatywne:

Wpływ negatywny ma obejmowanie studiów doktoranckich systemem ECTS-ów i innymi regulacjami na poziomie rozporządzeń ministerialnych prowadzącymi do uśrednienia i standaryzacji modelu kształcenia.

¹⁹ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 7.

8. Perspektywa wykorzystania sieciowych powiązań jednostek stanowiących przedmiot opracowania dla osiągnięcia efektu synergii w rozwoju międzyobszarowych studiów i badań

8.1. Sieć wewnątrzuniwersytecka: Wydział AL – CLAS – MISH UW

W okresie monitorowanym uwytatniła się wartość współpracy między Wydziałem „Artes Liberales” (jako interdyscyplinarnym środowiskiem prowadzącym badania w trybie działania zadaniowych zespołów, mającym ponadto w swojej strukturze Kolegium Artes Liberales (CLAS) prowadzące międzyobszarowy kierunek studiów) a Kolegium MISH (jako jednostką samodzielną w strukturze uczelni, odpowiedzialną za organizację indywidualnych studiów międzyobszarowych). CLAS może stać się „węzłem” centralnym dla tej współpracy.

8.2. Sieć międzyuniwersytecka: AAL – MISH UW – MISH-y poza UW

W okresie monitorowanym ujawniła się w pełni konieczność zawarcia nowego porozumienia między rektorami uczelni współtworzących program AAL. Nowe porozumienie może się stać podstawą współpracy wszystkich form studiów międzyobszarowych o charakterze MISH-u i MISMaP-u w skali kraju.

8.3. Sieć międzynarodowa: Wydział AL (CLAS, SISD, MPD) – MISH UW – centra *liberal education* w UE – partnerzy w USA – partnerzy w Rosji (i na Ukrainie)

W okresie monitorowanym zarysowały się²⁰ nowe perspektywy międzynarodowej współpracy w zakresie edukacji międzyobszarowej prowadzonej w trybie *liberal education*. Model takiego kształcenia wypracowany w UW może wzmacniać pozycję polskiego szkolnictwa wyższego w perspektywie globalnej pod warunkiem przyjęcia odpowiednich rozwiązań prawnych i finansowych umożliwiających rozwój studiów międzyobszarowych.

9. Rola „czynników mających pozytywny wpływ na rozwój form dydaktyki i badań stanowiących podstawę realizacji Projektu” w okresie monitorowanym 31.10.2011 – 31.12.2013

Czynniki te przedstawione w Aneksie do „Analizy syntetycznej...” nie uległy większej zmianie. Na podkreślenie zasługuje:

²⁰ Por. wyżej pkt 1.8.

- a) stała gotowość do trwałego zaangażowania w działania MISH i CLAS ze strony cieszącej się autorytetem kadry akademickiej,
- b) utrzymanie pozytywnego stosunku władz rektorskich Uniwersytetu Warszawskiego do wspierania form dydaktyki i badań stanowiących podstawę realizacji Projektu po kolejnej zmianie ekipy rektorskiej w roku 2012,
- c) za nowy czynnik pozytywny można uznać pojawienie się perspektywy dalszych zmian prawnych (planowana kolejna nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym), ułatwiających stosowanie rozwiązań sieciowych w organizacji badań i dydaktyki.

10. Rola „czynników stanowiących zagrożenie dla rozwoju form dydaktyki i badań stanowiących podstawę realizacji Projektu” w okresie monitorowanym 31.10.2011 – 31.12.2013

Lista sporządzona jako Aneks do „Analizy syntetycznej...” pozostaje aktualna. Należy jednak odnotować osłabienie oddziaływania jednego z czynników stanowiących zagrożenie i pojawienie się dwóch nowych bodźców negatywnych:

- a) ograniczanie autonomii postępuje, za element pozytywny można jednak uznać możliwości rozwijania inicjatyw środowiskowych w ramach uwolnienia programów studiów na skutek nowelizacji ustawy z roku 2011,
- b) wyraźnie negatywny wpływ, bez względu na jakość dobranych parametrów, miała zakończona we wrześniu 2013 r. parametryzacja jednostek naukowych; przebiegała ona w fatalnej atmosferze relacji Ministerstwo – środowisko; należy się obawiać, że parametryzacja nie stanie się dla uniwersytetów zachętą do doskonalenia jakości pracy, lecz do zwiększonej w przyszłości „innowacyjności” w sferze prezentowania jej wyników,
- c) wprowadzenie odpłatności za drugi kierunek studiów ograniczy gotowość studentów, zwłaszcza spoza środowisk inteligenckich, zarówno do ryzykowania kształcenia międzyobszarowego w formie studiów indywidualnych, jak i podejmowania nowych interdyscyplinarnych kierunków studiów.

Zarys propozycji projektu reformy systemu tutorskiego Kolegium MISH

Stan obecny – problemy

Problemy bieżące

1. Niewystarczające wykorzystanie możliwości studiowania pod indywidualną opieką naukową przez dużą część studentów MISH
2. Niewystarczające zaangażowanie w opiekę naukową nad studentem ze strony niektórych tutorów MISH
3. Brak bezpośredniego i regularnego kontaktu Kolegium MISH z tutorami, a w szczególności
4. Podopieczni tutorów MISH jedynym źródłem informacji dla tutorów o zasadach studiowania, harmonogramie itp. oraz jedynym pośrednikiem w komunikacji pomiędzy Kolegium a tutorami

Problemy „strukturalne”

1. Brak wsparcia (m.in. administracyjnego) dla tutorów MISH ze strony Kolegium
2. Brak merytorycznego doradztwa dla studentów w chwili dokonywania wyboru tutora (i w sytuacji zmiany tutora)
3. Nieadekwatne do nakładu pracy sposoby wynagradzania tutorów Kolegium MISH

Postulowana sytuacja docelowa

„Koordynatorzy obszarowi” tutorów Kolegium MISH:

1. W liczbie ok. 10 osób, zależnie od potrzeb, powoływani przez Dyrektora MISH na czas trwania kadencji Dyrekcji Kolegium MISH [czy może tylko na jeden rok akademicki?]
2. Koordynują prace tutorów MISH w następujących obszarach*: antropologia i kulturoznawstwo, ekonomia, filologie, filozofia, nauki historyczne, nauki o literaturze, nauki prawne, nauki o społeczeństwie, nauki o sztuce, psychologia
3. W miarę potrzeb biorą udział w rekrutacji na poszczególne stopnie studiów MISH
4. Doradzają studentom MISH w wyborze tutorów – w porozumieniu z opiekunami lat studentów MISH
5. W porozumieniu z opiekunami lat studentów MISH koordynują ocenę roczną działalności tutorów swoich „obszarów”

* Przykładowo – lista „obszarów” zależna od potrzeb MISH; możliwe łączenie dwu „obszarów”.

6. W swoich środowiskach aktywnie promują działania MISH oraz pomagają studentom MISH w sprawach związanych z tokiem studiów na swoich wydziałach
7. Reprezentant (reprezentanci?) „koordynatorów obszarowych” wchodzi w skład Rady Kolegium MISH
8. Co najmniej raz w roku akademickim odbywa się „konferencja tutorska” służąca wymianie doświadczeń „koordynatorów obszarowych” MISH i tutorów z Dyrekcją oraz opiekunami lat studentów MISH; prace takiej sesji są otwarte dla wszystkich tutorów MISH chcących wziąć w niej udział

Tutorzy MISH:

1. Tutor sprawuje indywidualną opiekę naukową nad studentami Kolegium MISH – w liczbie nie większej niż 6 studentów łącznie na wszystkich latach studiów. W uzasadnionych przypadkach Dyrektor Kolegium MISH może podjąć decyzję o podwyższeniu tego limitu[†]
2. Otrzymują zniżkę pensum dydaktycznego w wymiarze 10 (15?) godz. pensum na jednego studenta – w sumie nie więcej niż 60 godz.
3. W porozumieniu ze studentem – w cyklu rocznym bądź semestralnym – tutor ustala indywidualny plan studiów i program kształcenia, uwzględniając wymogi wybranego przez studenta minimum programowego dla dyplomowego kierunku studiów oraz dodatkowe wymagania dla poszczególnych lat studiów MISH
4. Ustalając plan studiów i program kształcenia tutor czuwa nad realizacją przez studenta zasady studiów interdyscyplinarnych – jednocześnie w obszarze humanistycznym i społecznym
5. Tutor przygotowuje dla Dyrektora Kolegium MISH opinię na temat swojego podopiecznego – na potrzeby rekomendacji do realizacji minimum programowego na kierunkach limitowanych
6. Tutor może poprzeć wniosek swego podopiecznego o dodatkowe, bezpłatne zajęcia, niezbędne do realizacji indywidualnego planu studiów i programu kształcenia. W takim wypadku tutor zobowiązany jest do merytorycznego uzasadnienia zasadności przyznania studentowi dodatkowych punktów ECTS
7. Tutor składa Dyrektorowi MISH roczne sprawozdanie z postępów swoich podopiecznych.
8. Na każdym z lat studiów tutor prowadzi pisemną pracę roczną swojego podopiecznego (lub nadzoruje i ocenia wykonanie innego, ekwiwalentnego zadania naukowego). W uzasadnionych przypadkach tutor może wskazać innego opiekuna pracy
9. Tutor opiniuje wnioski studenta o stypendia, wyjazdy konferencyjne itp.
10. Reprezentanci tutorów wchodzi w skład Rady Kolegium MISH
11. Co najmniej raz w roku akademickim odbywa się „konferencja tutorska” służąca wymianie doświadczeń „koordynatorów obszarowych” MISH i tutorów z Dyrekcją oraz opiekunami lat studentów MISH; prace takiej sesji są otwarte dla wszystkich tutorów MISH chcących wziąć w niej udział

Rekomendowane formy współpracy opiekuna naukowego ze studentem Kolegium MISH, m.in.

1. Indywidualne spotkania na odrębnych dyżurach dostępnych wyłącznie dla podopiecznych naukowych oraz innych studentów MISH
2. W miarę możliwości włączanie studenta MISH w prace zespołów badawczych kierowanych przez tutora

[†] Ograniczenie to nie odnosi się do liczby studentów pozostających pod opieką tutora w dniu 30. listopada 2013. Poczynając od tego momentu liczymy ten limit od nowa. Każdy tutor ma odtąd prawo objąć opieką najwyżej sześciu studentów nie licząc tych, którymi już się zajmuje.

3. Jeżeli znajdzie taka potrzeba, specjalne zajęcia dla studentów „grupy tutorskiej” – liczącej nie mniej niż 4 studentów Kolegium MISH

Formy wsparcia pracy tutorów przez Kolegium MISH, m.in.

1. Współpraca opiekunów lat Kolegium MISH, ich pomoc w rozwiązywaniu problemów bieżących współpracy ze studentami – w wymiarze administracyjnym
2. Koordynowanie prac tutorów przez „koordynatorów obszarowych”, ich pomoc w rozwiązywaniu problemów bieżących współpracy ze studentami – w wymiarze naukowym
3. W miarę możliwości – szkolenia w zakresie pracy tutorów
4. Doroczne „konferencje tutorskie” (por. wyżej)
5. Reprezentacja tutorów (i „koordynatorów obszarowych”) w Radzie Kolegium MISH
6. Wygodne instrumenty internetowe służące tutorom (rekomendacje, sprawozdanie itp.)

Przewidywane etapy realizacji projektu

1. Jesień 2013: ogłoszenie bieżącej listy tutorów MISH
2. Jesień 2013: opracowanie nieformalnej „karty tutora” – krótkiej notatki o zadaniach tutora, wręczanej tutorowi na początku roku akademickiego Kolegium MISH
3. Rok akademicki 2013/14: prace legislacyjne niezbędne dla stworzenia nowego systemu tutorskiego Kolegium MISH
4. Do końca semestru zimowego 2013/14: stworzenie grupy „koordynatorów obszarowych”
5. Rekrutacja na studia licencjackie na rok 2014/15: prace komisji rekrutacyjnej z udziałem „koordynatorów obszarowych”
6. Jesień 2014: wejście w życie „karty tutora” (por. wyżej, pkt. 2) jako swoistej umowy pomiędzy Kolegium MISH a opiekunami naukowymi studentów pierwszego roku Kolegium MISH
7. Jesień 2014: „koordynatorzy obszarowi” biorą udział w procesie wyboru tutorów przez studentów

Procesy do opisania

1. Wybór tutora przez studentów MISH
2. W innych sprawach dotyczących działania tutorów, opis relacji: Dyrekcja – opiekunowie lat – „koordynatorzy obszarowi” – tutorzy
3. Ustalanie indywidualnego planu studiów i program kształcenia
4. Rekomendacja na kierunki limitowane
5. Uzasadnienie merytoryczne przyznania studentowi dodatkowych punktów ECTS

Niektóre przewidywalne problemy i sprawy do dyskusji [z tutorami?]

6. Rozdzielenie zakresu obowiązków opiekunów lat studentów MISH oraz „koordynatorów obszarowych”.
7. Praca roczna – jedna czy dwie? W tym drugim wypadku jedna praca roczna (duża): na pierwszym roku pod kierunkiem tutora, potem kogoś innego; a do tego coroczna „praca tutorska” (mniejsza), związana z zajęciami „grupy tutorskiej” (por. wyżej) lub samoistna, względnie jej ekwiwalent zaliczany przez tutora.

Projekt systemowy „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”

Zadanie 2: Monitoring rozwoju studiów międzyobszarowych

Marek Wąsowicz

Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.11.2011 – 31.12.2013 – perspektywa prawno-organizacyjna

Uwagi wstępne

Monitoring realizacji Projektu musi obejmować także zmiany dokonujące się w obszarze prawno-organizacyjnym. Wskazane byłoby przyjrzenie się temu, czy i jak zmieniają się przepisy prawa na poziomie ustawowym (co obejmuje również rozporządzenia ministra), i czy zmiany te są korzystne dla realizacji Projektu, neutralne czy niekorzystne. Dobrze byłoby także obserwować, czy wdrażaniu Projektu towarzyszą już jakieś zmiany regulacyjne i organizacyjne wewnątrz uczelni, i w jakim stopniu są one bezpośrednio inspirowane pracami nad Projektem.

Zmiany w zakresie regulacji zewnętrznych

W raporcie podsumowującym Zadanie 1¹ zasugerowano, że prace nad kolejną nowelizacją ustawy o szkolnictwie wyższym mogą być dobrą okazją do wprowadzenia kilku zmian ustawowych, które sprzyjałyby rozwijaniu studiów interdyscyplinarnych i międzyobszaro-

¹ Zob. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna unikatowych form dydaktyki i badań: perspektywa prawno-organizacyjna*.

wych. W podsumowaniu raportu zaproponowano konkretne sformułowania nowych przepisów, wynikające z wniosków, jakie przyniosła analiza historyczna projektów interdyscyplinarnych realizowanych dotychczas w Uniwersytecie Warszawskim.

Niestety żadna z tych propozycji nie została uwzględniona w ostatecznym projekcie nowelizacji, zatwierdzonym przez rząd w grudniu ubiegłego roku. Rodzi się na tym tle pytanie o realną gotowość resortu szkolnictwa wyższego do dokonywania systemowych zmian, które umożliwiłyby rozwój na szerszą skalę studiów interdyscyplinarnych. Tego typu wątpliwość ma zasadnicze znaczenie dla dalszego prowadzenia prac nad Projektem, jego powodzenie bowiem zależy w ogromnym stopniu od zmian prawno-finansowych, które stworzyłyby nowe ramy regulacyjne, otwierające przed uczelniami akademickimi możliwości rozwoju studiów interdyscyplinarnych. Zmiany te wymagają jednak – jak się wydaje – nowego spojrzenia na strukturę instytucji szkolnictwa wyższego w Polsce, na ich miejsce w społecznej rzeczywistości, na wyzwania edukacyjne i cywilizacyjne, które przed nimi stoją i na narzędzia, którymi będą się posługiwać.

Projekt nowelizacji w kilku miejscach dotyka pośrednio lub bezpośrednio problematyki studiów interdyscyplinarnych (międzyobszarowych). Interesującą zmianą jest propozycja dodania nowego art. 10a, który przewiduje, że podstawowe jednostki organizacyjne dwóch lub więcej uczelni mogą na podstawie uchwał senatów prowadzić wspólnie kierunek studiów interdyscyplinarnych, pod warunkiem, że posiadają uprawnienia habilitacyjne, przy czym każda w ramach innej dyscypliny odpowiadającej prowadzonemu kierunkowi studiów interdyscyplinarnych. W kolejnych ustępach tego nowego artykułu proponuje się sposób prowadzenia studiów, ich organizację oraz zasady finansowania pozostawić do określenia w umowie między uczelniami. Ustawa przesądza natomiast, że absolwent takich wspólnych studiów otrzymywałby wspólny dyplom, odpowiadający wymogom określonym na podstawie art. 167 ust. 3 ustawy. Tę zmianę należy ocenić pozytywnie, otwiera ona bowiem możliwości budowania sieciowych struktur ponad uczelnianych, zwłaszcza że towarzyszy temu nowa regulacja w art. 9a ust. 1a, w myśl której podstawowe jednostki organizacyjne kilku uczelni prowadzące wspólnie kierunek studiów interdyscyplinarnych, mogą utworzyć wspólne minimum kadrowe dla takiego kierunku. Warto zauważyć, że podobne przepisy dotyczą wspólnego prowadzenia kierunku studiów wewnątrz uczelni (art. 8 ust. 1 zd. drugie i rozporządzenie w sprawie warunków, jakie musi spełniać jednostka organizacyjna, aby prowadzić studia – w zakresie konstruowania minimum kadrowego).

Niekorzystna jest natomiast propozycja zmiany art. 11 ust. 2 pkt 2, w którym przewiduje się, że podstawowa jednostka organizacyjna, nie posiadająca uprawnień do doktoryzowania, może prowadzić studia o profilu ogólnoakademickim pod warunkiem, że prowadzone już przez nią studia pierwszego i drugiego stopnia o profilu praktycznym uzyskały pozytywną ocenę PKA, dysponuje ona odpowiednim minimum kadrowym oraz prowadzi badania naukowe.

Jest to niestety kolejny przepis, który petryfikuje wydziałową strukturę uczelni i uniemożliwia dużym szkołom wyższym, dysponującym liczną i zróżnicowaną kadrą akademicką, tworzenie międzywydziałowych czy ponadwydziałowych struktur dydaktycznych, które pozwoliłyby lepiej wykorzystać cały potencjał dydaktyczny uczelni, co w szczególności ma znaczenie dla tworzenia atrakcyjnych i społecznie wartościowych studiów interdyscyplinarnych.

Trzeba wyraźnie zauważyć, że związanie autonomicznych uprawnień programowych z podstawową jednostką organizacyjną, a nie z uczelnią spełniającą określone warunki, jak było przed nowelizacją z 2011 r. (co wynika zapewne z tego, że chodziło o znalezienie formuły obejmującej także jednostki dydaktyczne w strukturach organizacyjnych Polskiej Akademii Nauk) oznacza głębsze wejście państwowego regulatora w strukturę wewnętrzną uczelni, a to prowadzi do nieuniknionego ingerowania ustawodawcy metodami administracyjnymi (a więc władczymi) w wewnętrzną organizację uczelni, narzuca jej ujednolicony kształt bez względu na charakter i wielkość szkoły wyższej, utrudnia realizowanie bardziej śmiałych projektów dydaktycznych, wymagających interdyscyplinarnego podejścia, jest więc – zwłaszcza wobec wyzwań, przed którymi stoi szkolnictwo wyższe – przejawem postaw konserwatywnych, hamujących rozwój polskich uniwersytetów.

Ogólny kierunek zmian powinien bowiem polegać na poszukiwaniu rozwiązań integrujących rozmaite obszary wiedzy i umiejętności, co w dzisiejszych czasach wydaje się być jedyną szansą rozwoju społeczeństw (i jedyną racją bytu uniwersytetów!), i co prowadzić powinno do pozostawienia uczelniom (np. spełniającym określone wymogi) swobody w zakresie wewnętrznej organizacji, a nie na administracyjnym wzmocnieniu partykularnych struktur w istocie dezintegrujących wiedzę, a potem na oczekiwaniu, że te struktury, skoncentrowane na własnych interesach, wyprodukują ciekawe interdyscyplinarne projekty. Taki integrujący różne obszary wiedzy kierunek zmian oznaczałby także konieczność przemyślenia,

czy rozsądne jest utrzymanie nadal doktoryzowania i habilitowania się w wąsko definiowanych dyscyplinach.

Generalnie należy stwierdzić, że jeśli potraktować dokonaną w 2011 r. nowelizację ustawy oraz obecny projekt kolejnej nowelizacji za sprawdzian gotowości państwowego administratora sfery szkolnictwa wyższego, jakim jest ministerstwo nauki i szkolnictwa wyższego, do poszukiwania systemowych rozwiązań rzeczywiście promujących interdyscyplinarne programy studiów, i otwarte, integracyjne podejście do wiedzy, to trzeba powiedzieć, że jesteśmy dopiero u samych początków drogi do takich przekształceń.

Powyższe uwagi prowadzą niestety do konkluzji, że zewnętrzne dla uniwersytetu regulacje, tworzące ramy prawne i zasady finansowania (niezmieniona kosztochłonność!) dla projektów interdyscyplinarnych, są nadal nieprzyjazne. Oznacza to dla takich uczelni jak Uniwersytet Warszawski, w których wdraża się na sporą skalę wiele projektów interdyscyplinarnych, że nadal zmuszone są one wydatkować wiele energii i czasu na poszukiwanie zastępczych rozwiązań organizacyjnych i finansowych, pozwalających – przy niekorzystnych zewnętrznych regulacjach – dobrze wykonywać swoje cywilizacyjne obowiązki wobec społeczeństwa i obywateli.

Zmiany w regulacjach wewnątrzuczelnianych

Dowodem na to są zmiany organizacyjne, jakie podjęte zostały w ostatnim czasie w Uniwersytecie Warszawskim. Warto zauważyć, że niektóre z nich zainicjowane zostały w związku z realizowanym Projektem, w pewnym sensie w oczekiwaniu, że zewnętrzny kontekst prawno-finansowy zacznie ulegać korzystnym zmianom.

Kolegium MISH i Kolegium MISMaP

Nowelizacja ustawy z 2011 r. i spowodowana tą zmianą nowelizacja statutu Uniwersytetu uchwalona przez Senat uczelni w marcu 2012 r.) pociągnęła za sobą konieczność dokonania korekt w regulaminie Kolegium MISH i Kolegium MISMaP. Ustawa z 2011 r. wprowadziła pojęcie „indywidualnych studiów międzyobszarowych” i umożliwiła ich organizowanie z pomocą międzywydziałowej jednostki organizacyjnej. Jednocześnie przyznała studentom, studiującym w ramach „indywidualnych studiów międzyobszarowych”, dodatkowo 60 punktów ECTS więcej niż pozostałym studentom. Konieczne stało się więc określenie, które jednostki organizacyjne Uniwersytetu będą uprawnione do organizowania indywidual-

nych studiów międzyobszarowych, tak by ich studenci mogli skorzystać z przywileju nadanego im przez nowelizację ustawy.

Przed podjęciem decyzji przez rektora (nowelizacja przekazała wszystkie decyzje dotyczące organizacji uczelni w ręce rektora, w tym także nadawanie regulaminów) powołany został przez niego zespół, którego zadaniem miało być przygotowanie koncepcji studiów międzyobszarowych w Uniwersytecie Warszawskim. W skład zespołu weszli: prof. Twardowski, dyrektor Kolegium MISMaP, prof. Wilczek, z-ca dyrektora Kolegium MISH oraz – jako przewodniczący zespołu – prof. Wąsowicz, z-ca kierownika Projektu. Jedną z pierwszych propozycji zespołu, przedstawionych rektorowi, była propozycja, by Kolegium MISH i Kolegium MISMaP, jako struktury zrzeszające w sumie 19 wydziałów (na 20) Uniwersytetu, uzyskały status jedynych w Uniwersytecie jednostek międzywydziałowych, organizujących indywidualne studia międzyobszarowe. Odpowiednie zarządzenia rektor podpisał 19 marca 2013 r. W regulaminach obu jednostek znalazło się postanowienie mówiące, że dana jednostka „jest międzywydziałową jednostką organizacyjną w rozumieniu par. 22 ust. 1 pkt 1 Statutu Uniwersytetu Warszawskiego i art. 84 ust. 3a ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym”. Jednocześnie zmieniono oficjalną nazwę Kolegium MISH dostosowując ją do nomenklatury ustawowej. Nowa nazwa brzmi: „Kolegium Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych”. Dla zachowania tożsamości jednostki postanowiono zachować dotychczasowy skrót „MISH”.

Porządkowaniu statusu prawno-organizacyjnego Kolegium MISH towarzyszyły również działania ze strony rektora mające na celu pełne finansowo-organizacyjne wyodrębnienie jednostki. Wcześniej pozostawała ona w ścisłym związku z Instytutem Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales” (powstałym z przekształcenia dawnego Ośrodka Badań nad Tradycją Antyczną). Nadanie IBI AL statusu wydziału pociągnęło za sobą konieczność wyraźnego oddzielenia spraw finansowych Kolegium MISH. Nie oznacza to jednak zmiany merytorycznych kontaktów między Kolegium i Wydziałem „Artes Liberales”. Wydział pozostaje naturalnym środowiskiem akademickim, stanowiącym zaplecze dla Kolegium MISH, zwłaszcza, że w jego strukturze funkcjonuje Kolegium Artes Liberales, znakomicie uzupełniające potrzeby dydaktyczne dla studentów MISH. Zakres współpracy między Wydziałem „Artes Liberales” a Kolegium MISH określa porozumienie (zatwierdzone przez rektora), które reguluje również rozliczenia finansowe między tymi dwiema jednostkami.

Powołany przez rektora zespół zakończył prace w maju 2013 r. składając na jego ręce opracowanie „Zarys koncepcji rozwoju studiów międzyobszarowych w Uniwersytecie Warszawskim”. Zespół stał na stanowisku, że „we współczesnym, szybko zmieniającym się świecie, wykształcenie wyższe musi w pierwszej kolejności dawać wiedzę i umiejętności pozwalające nie tylko wykonywać różne, zmieniające się w czasie zawody czy funkcje publiczne, ale także dobrze rozumieć złożony charakter dzisiejszych problemów i ich globalną skalę. Studia wyższe muszą również rozwijać postawy kreatywne, gdyż to one pozwalają aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym oraz tworzyć lub wzbogacać kulturę.

Z tego punktu widzenia specjalną wartość mogą mieć interdyscyplinarne studia i projekty badawcze. Powszechnie dzisiaj wskazuje się na to (czyni tak wiele dokumentów europejskich), że badania i studia interdyscyplinarne są szczególnie cenne i potrzebne dla realizacji społecznych i kulturowych celów wyższego wykształcenia, czyli tzw. trzeciej misji wyższych uczelni. W tym kontekście podkreśla się również potrzebę kojarzenia programu studiów z prowadzonymi badaniami naukowymi, co powinno zwłaszcza wyróżniać uczelnię typu uniwersyteckiego”.

Warto przytoczyć konkluzję tego dokumentu.

„Proponowany model indywidualnych studiów międzyobszarowych w Uniwersytecie Warszawskim opiera się na następujących założeniach:

- 1) Studia te prowadzone są wyłącznie w Kolegium MISH i Kolegium MISMaP;
- 2) Tzw. minima programowe, będące podstawą do wydania dyplomu przez konkretny wydział, wyprowadzane są z efektów kształcenia, uchwalonych przez Senat dla danego kierunku studiów. Oznacza to możliwość osiągnięcia efektów kształcenia i weryfikowania tego wyniku w inny sposób, niż określony standardowo dla studentów danego wydziału;
- 3) Dodatkowe punkty ECTS pozostają w gestii obu Kolegiów i zagospodarowywane są przez studenta w porozumieniu z tutorem; składają się na to zajęcia dedykowane dla studentów Kolegiów (z puli własnej lub specjalnie przygotowywanej na wydziałach) oraz zajęcia z istniejącej i dostępnej oferty wydziałów (a także oferty innych uczelni). W szczególnie uzasadnionych przypadkach, na wniosek tutora, student może otrzymać dodatkową (poza 90 pkt ECTS wynikającymi z ustawy) pulę pkt ECTS;

- 4) Student Kolegium może uzyskać w ramach przysługujących mu punktów ECTS, a więc bezpłatnie, drugi i ewentualnie kolejny dyplom ukończenia studiów wyższych;
- 5) Szczególną rolę w kształceniu studentów indywidualnych studiów międzyobszarowych mają do odegrania tutorzy. Na nich spoczywać będzie w znacznym stopniu odpowiedzialność za dobre skonstruowanie planu i programu studiów studenta oraz obowiązek bieżącego weryfikowania, czy założone efekty kształcenia, istotne z punktu widzenia studiów interdyscyplinarnych, są osiągane. Zadania tutorów będą stanowiły część ich pensum dydaktycznego”.

Powyższe wnioski zostały zaaprobowane przez rektora i stały się wytycznymi dla dalszych działań Uniwersytetu oraz kierownictw obu Kolegiów.

Z dniem 1 października 2013 r. rektor powołał na stanowisko dyrektora Kolegium MISH prof. Marka Wąsowicza. Rozdział zajęć w nowo powołanej dyrekcji Kolegium MISH odpowiada wskazanym wyżej zadaniom, jakie wynikają z dokumentu zespołu rektorskiego. I tak jeden z zastępców dyrektora Kolegium jest odpowiedzialny za sprawy związane z tutoringiem, drugi natomiast – za kontakty w wydziałach, w tym w zakresie kwestii konstruowania indywidualnych programów studiów.

Powstanie Wydziału „Artes Liberales”

Ważną inicjatywą Uniwersytetu jest przekształcenie IBI AL w Wydział „Artes Liberales”. Dokonało się to w drodze zarządzenia rektora z 19 września 2012 r. Sposób wyodrębnienia tej jednostki odbiegał od dotychczasowej praktyki, bowiem nowy wydział nie powstał na bazie rozwiniętej dydaktyki skoncentrowanej na określonym kierunku studiów (jak w przypadku pozostałych wydziałów Uniwersytetu), lecz w oparciu o pewien typ badań naukowych, mających programowo charakter interdyscyplinarny i obejmujących szeroko rozumianą humanistykę. Ten wydział „nowej generacji” (powołany nie bez licznych wątpliwości środowiska, o czym pisze szerzej prof. Axer w swojej części raportu z wykonania Zadania 2), skupiający się nadal głównie na działalności badawczej, stanowi doskonałe zaplecze dla rozmaitych inicjatyw interdyscyplinarnych w obszarze humanistyki, zajmuje się krzewieniem idei i kultury *liberal arts* w Polsce i w Europie Wschodniej oraz reprezentuje Uniwersytet w rozmaitych strukturach międzyuniwersyteckich, mających interdyscyplinarne zadania (jak Akademia »Artes Liberales«).

Warto przytoczyć fragment strategii wydziału, uchwalonej 4 lipca 2013 r.: [Celem Wydziału jest, by w 2020 r.] „stanowił on centrum humanistycznych badań interdyscyplinarnych, pełniące funkcję inicjatora i koordynatora międzywydziałowych, międzyuczelnianych, międzynarodowych i międzyśrodowiskowych programów kształcenia powiązanych z badaniami trans- i interdyscyplinarnymi”.

W regulaminie Wydziału znajdujemy wyraźne zobowiązanie do współpracy z Kolegium MISH (par. 4 ust. 2 pkt 6, ust. 3 pkt 5 i ust. 4) jako jedno z podstawowych, stałych zadań jednostki.

Projekt systemowy „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”

Zadanie 2: Monitoring rozwoju studiów międzyobszarowych

Jerzy Axer

Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.01-2014 – 31.12.2014

Preambula

Struktura poniższego opracowania opiera się na schemacie wykorzystanym w opracowaniu *Analiza syntetyczna unikatowych form dydaktyki i badań: perspektywa historyczna*, obejmującym okres 1991 – 31.10.2011. Podobnie jak w opracowaniu dotyczącym rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.11.2011 – 31.12.2013 w opisie zastosowano tu ten sam podział na jednostki (programy); ustosunkowano się także do sugestii dotyczących „tendencji rozwojowych”, które formułowali kierownicy prototypowych form studiów połączonych z badaniami w opracowaniach szczegółowych, przygotowanych wedle schematu sporządzonego przez prof. Marka Wąsowicza. Ponadto rozwinięto uwagi o wpływie bodźców aplikowanych w okresie realizacji Projektu. Na koniec wskazano, jak kształtują się czynniki pozytywnie wpływające na rozwój form dydaktyki i badań stanowiących podstawę realizacji Projektu z uwzględnieniem ich zmian w czasie oraz czynniki „negatywne wpływające na ten rozwój”. Identyfikacja tych czynników nawiązuje do wniosków sformułowanych w Aneksie do opracowania *Analiza syntetyczna unikatowych form dydaktyki i badań: perspektywa historyczna* oraz do punktów 7–10 opracowania obejmującego okres 01.11.2011 – 31.12.2013.

1. Wydział „Artes Liberales” (Wydział AL)

Okres objęty monitoringiem był drugim pełnym rokiem funkcjonowania jednostki jako pełnoprawnego wydziału w strukturze Uniwersytetu Warszawskiego (regulamin Wydziału zaczął w pełni obowiązywać od 30 września 2013 r.). Celem utworzenia wydziału było umieszczenie w strukturze Uniwersytetu Warszawskiego jednostki podstawowej nowego rodzaju – rozwiązania alternatywnego w stosunku do tradycyjnych wydziałów.

1.1. Decyzja utworzenia Wydziału „Artes Liberales” spotkała się z krytyką z dwóch przeciwstawnych pozycji

1.1.1.

Ze strony środowisk nastawionych proreformatorsko, zarówno na poziomie władz rektorskich, jak też części kadry akademickiej zaangażowanej w działania interdyscyplinarne, istniała obawa, iż przekształcenie w wydział zmniejszy gotowość środowiska dawnego Instytutu Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales” do realizowania innowacyjnych działań w zakresie studiów międzyobszarowych i badań interdyscyplinarnych adresowanych do całej uczelni, zmuszając nowy wydział do przyjęcia strategii bardziej „egoistycznej” – nastawionej na interesy jednostki¹. Działalność jednostki w roku 2014 spowodowała, że wątpliwości te zanikają. Obecny Rektor Uniwersytetu Warszawskiego – a także były rektor – w grudniu 2014 r. poinformowali mnie, jako dziekana Wydziału, iż wbrew wcześniejszym obawom uznają decyzję utworzenia Wydziału **za w istotny sposób zwiększającą szanse wpływu tej jednostki na reformy mające na celu zwiększenie interdyscyplinarności badań i nauczania w całym Uniwersytecie**. Nowy wydział stał się też miejscem wspólnych inicjatyw dydaktycznych i badawczych dla środowiska całego Uniwersytetu, i to w stopniu jeszcze większym niż Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales”. Potwierdzeniem tej sytuacji jest przede wszystkim dynamiczny rozwój programów koordynowanych w Kolegium Artes Liberales (rok akademicki 2013/2014 – 95 programów dydaktycznych, rok akademicki 2014/2015 – 135 programów dydaktycznych).

1.1.2.

Nieufny stosunek do idei utworzenia Wydziału „Artes Liberales” prezentowały także środowiska konserwatywne, traktujące tę inicjatywę jako konkurencję w dostępie do środków

¹ Por. Zadanie 2, opracowanie *Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.11.2011 – 31.12.2013*, pkt 1.2.

finansowych i odejście od schematów zarządzania jednostkami podstawowymi w Uniwersytecie. Ta krytyka wygasła przede wszystkim dlatego, iż Wydział „Artes Liberales” okazał się w pełni samodzielny finansowo, nie tworząc żadnego deficytu, jednocześnie zaś – zdolny do współfinansowania, a nawet finansowania, współpracy z innymi jednostkami. Dobrym potwierdzeniem takiej opinii o jednostce są propozycje ściślejszej współpracy zgłaszane przez poszczególne instytuty i katedry różnych wydziałów (m.in. Ośrodek Studiów Amerykańskich i Centrum Modelowania Matematycznego), a przede wszystkim porozumienie Wydziału „Artes Liberales” z Wydziałem Biologii i Wydziałem Psychologii; w wyniku tego porozumienia Wydział „Artes Liberales” ma pełnić funkcję koordynatora nowego międzyobszarowego kierunku studiów – „antropozoologia”. Okazuje się także, że struktura Wydziału „Artes Liberales” jest dużo lepiej przygotowana do nowej regulacji ustawowej i wynikających z niej zmian w nowym statucie UW niż struktura tradycyjnych wydziałów.

1.1.3.

Pozycję wydziału w strukturze uniwersytetu wzmocniły też rezultaty oceny jednostek naukowych, ogłoszone w końcu roku 2013: Wydział „Artes Liberales”, istniejący formalnie od października 2012 r., otrzymał kategorię naukową „A”, przy czym w swojej kategorii osiągnął pierwsze miejsce wg kryterium I (osiągnięcia naukowe i twórcze), pierwsze miejsce wg kryterium III (materialne efekty działalności naukowej) i drugie miejsce w kategorii IV (tzn. efekty działalności ważne dla społeczeństwa i kultury). Jednostka otrzymałaby zatem kategorię A+, gdyby nie kryterium wielkości – „kryterium ilościowe”, biorące pod uwagę liczbę pracowników i liczbę przeprowadzonych promocji doktorskich i habilitacyjnych. W interesującym nas z punktu widzenia naszego programu badawczego obszarze ujawniła ta kategoryzacja (bez względu na wady i zalety koncepcji tworzenia algorytmu) wyraźną wyższość organizacji nastawionej na działalność interdyscyplinarną i zespołową środowiska niepodzielonego na dyscyplinarne substruktury i „niewłaszczonego” na tokach studiów nad strukturą tradycyjnych wydziałów. Widoczne to jest zwłaszcza w zakresie efektywności badawczej oraz zdolności współpracy i pozyskiwania środków finansowych.

1.2. Stosunek kadry akademickiej zatrudnionej w Wydziale AL do nowej formuły działania

Kadra dawnego IBI AL była żywo zainteresowana przekształceniem jednostki w wydział; była też świadoma, że utworzenie Wydziału AL nie oznacza „normalizacji” rozumianej

jako upodobnienie działalności jednostki do wydziałów tradycyjnych i że zasadnicza dla przyszłości struktury jest aktywizacja współpracy wewnętrznej między pracownikami, laboratoriami i komisjami tworzącymi strukturę badawczą wydziału². W roku 2014 przeprowadzono analizę działania wszystkich jednostek, której dokumentację tworzą sprawozdania jej kierowników. W rezultacie zmodyfikowana została lista jednostek. Przygotowano też decyzje dalszych zmian w roku 2015. Nakreślony został zasadniczy kierunek dalszej poprawy komunikacji wewnętrznej w Wydziale (dokument pod nazwą „Strategia średnioterminowa Wydziału „Artes Liberales” 2015–2018” przygotowywany jest do zatwierdzenia przez Radę Wydziału we wrześniu 2015 r.). Najważniejsze założenia dotyczą właśnie „komunikacji poziomej” między jednostkami wewnętrznymi. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, w której trwa nadal – wynikający z bardzo szybkiego rozwoju programów badawczych i skutecznego pozyskiwania grantów – proces rozbudowywania interdyscyplinarnej kadry Wydziału, w tym zatrudnienia na części etatów specjalistów z różnych obszarów nauki spoza obszaru, w którym jednostka podlega kategoryzacji (są to przede wszystkim przyrodnicy, historycy sztuki i teologowie). Od utworzenia wydziału kadra naukowo-dydaktyczna wzrosła niemal o 50% (obecnie 65 osób), a kadra pomocnicza pozostała na niezmiennym poziomie.

1.3. Zmiany misji i strategii Wydziału AL

Jak wyżej powiedziano, misja i strategia jednostki uchwalone 4 lipca 2013 r. stały się w roku 2014 punktem wyjścia do pracy nad strategią średniookresową. W ramach tej strategii wzięto pod uwagę specyficzną rolę jednostki w uczelni, a także charakter współpracy międzyuniwersyteckiej w Polsce oraz współpracy międzynarodowej, skoncentrowanych na prowadzeniu interdyscyplinarnych i międzyobszarowych badań powiązanych z dydaktyką. Na kształt tego dokumentu, który zostanie uchwalony przed końcem roku akademickiego 2014/2015 i stanie się częścią strategii średniookresowej UW, zasadniczy wpływ miały doświadczenia implementacji niniejszego Projektu³.

1.4. Reakcje partnerów krajowych i zagranicznych

Nowy wydział jest traktowany zgodnie z naszymi przewidywaniami⁴ jako atrakcyjny i unikatowy partner w Polsce, zdolny do podejmowania niestandardowych wyzwań. Wymie-

² Por. ibidem, pkt 1.5.

³ Por. niżej pkt 1.6.

⁴ Por. Zadanie 2, opracowanie *Monitoring rozwoju...*, pkt 1.7.

niono listy intencyjne z Wydziałem Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego, przygotowano porozumienie z Wydziałem Historycznym oraz Wydziałem Anglistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a także precedensowe porozumienia z instytucjami kultury: Ośrodkiem Praktyk Teatralnych „Gardzienice” i Teatrem Polskim w Warszawie. W relacjach z partnerami zagranicznymi otworzyła się perspektywa uruchamiania nowych toków studiów na poziomie MA (projekt polsko-niemiecko-rosyjski): „Cultural and Intellectual History Between East and West” Double Degree Program (współpraca z Uniwersytetem Koloński, Wydział Humanistyczny, oraz Uniwersytetem Ekonomicznym w Moskwie, Wydział Humanistyczny). Przede wszystkim jednak powstała szansa ulokowania przy Wydziale „Artes Liberales” Centrum Naukowego „Artes Liberales”, tworzonego przez UW oraz czołowe uczelnie europejskie. Projekt jest obecnie negocjowany z rektorami Uniwersytetu Bolońskiego i Uniwersytetu Humboldta oraz Uniwersytetu Lejdejskiego. Zasadnicze znaczenie dla pozycji międzynarodowej jednostki miało pojawienie się formuły „artes liberales” w nazwie podstawowej struktury UW.

1.5. Rola Wydziału AL w wykorzystaniu idei *liberal education* na europejskim i globalnym rynku edukacyjnym

W punkcie 1.8. poprzedniego sprawozdania prognozowałem, że utworzenie jednostki rangi wydziału zawierającej w nazwie i w misji idee *liberal education* uczyni z niej punkt odniesienia dla europejskich środowisk starających się o kompatybilność tej idei z „reformą bolońską”. Rzeczywiście, od czasu sformułowania tej opinii pojawiły się ze strony partnerów słowackich, niemieckich i holenderskich propozycje wspólnych inicjatyw, skierowanych jako petycje do urzędników w Brukseli. Sytuacja prawna w Polsce jest jednak o tyle korzystniejsza dla *liberal education* (dzięki formule „studia międzyobszarowe” w ustawie) od sytuacji partnerów, ich ranga naukowa jest zaś o tyle niższa (małe uczelnie prywatne), że nie wszczęto ostatecznie wspólnych działań. Nowe perspektywy pojawiły się natomiast w związku z podjętą we współpracy z MNiSW oraz MSZ inicjatywą kształcenia kadry akademickiej zdolnej do podejmowania reform szkolnictwa wyższego na Ukrainie⁵. Najważniejsza pozytywna zmiana zaszła w stosunkach z partnerami i sponsorami amerykańskimi w efekcie oceny osiągniętych przez Wydział rezultatów. W październiku 2014 r. została sformułowana pierwsza wersja 10-

⁵ Por. niżej pkt 5.1.2.

letniego porozumienia między Christian A. Johnson Endeavor Foundation (CAJEF)⁶ a Uniwersytetem Warszawskim, zawierająca program interdyscyplinarnych studiów i badań realizowanych przez Wydział AL i współsponsorowanych przez partnerów amerykańskich. Oznacza to uzyskanie przez Wydział AL prestiżowej pozycji na europejskim rynku instytucji zajmujących się *liberal education*. Sygnalizowane w poprzednim opracowaniu nadzieje związane ze współpracą z rosyjskim Wydziałem Sztuk Wyzwolonych Petersburskiego Uniwersytetu Państwowego zostały rozwiane na skutek zmian politycznych w Rosji, współpraca lepiej rozwija się w trybie nieformalnym niż oficjalnie. Wedle przewidywań współpracujących z nami analityków, w Rosji należy oczekiwać raczej likwidacji niż rozwoju eksperymentu petersburskiego.

1.6. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

Od momentu powstania Wydziału (a zwłaszcza w ostatnim roku) zaangażowanie w prace nad Projektem całego zespołu kierowniczego oraz osób kluczowych dla rozwoju innych inicjatyw dydaktyczno-badawczych współpracujących z Wydziałem spowodowało, iż wizja przyszłości jednostki i jej miejsca w polskim systemie szkolnictwa wyższego stała się dużo wyrazistsza. Widać to zwłaszcza w przygotowywanym opracowaniu „Strategia średnio-terminowa Wydziału „Artes Liberales” 2015–2018”.

1.7. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

1.7.1 Szczególnie korzystne okazały się nadal te czynniki, które zależą od wewnętrznej sytuacji środowiska akademickiego:

- a) wsparcie władz rektorskich⁷,
- b) wzrost w czołowych uczelniach świadomości potrzeby prowadzenia badań i studiów elitarnych⁸.

Pozostałe wyliczone w aneksie czynniki pozytywne oraz określenie ich wpływu jako „malejący” lub „rosnący” pozostają aktualne.

⁶ Por. Zadanie 2, opracowanie *Monitoring rozwoju...*, pkt 1.8.

⁷ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna unikatowych form dydaktyki i badań: perspektywa historyczna*, Aneks, pkt 3 oraz Zadanie 2, opracowanie *Monitoring rozwoju...*, pkt 1.10.1a.

⁸ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 7 oraz Zadanie 2, opracowanie *Monitoring rozwoju...*, pkt 1.10.1b.

1.7.2 Czynniki negatywne

Ponad najgorsze oczekiwania zwiększona biurokratyzacja działań podejmowanych w uniwersytecie w pracy naukowej i dydaktycznej wpływa w znaczącym stopniu na sygnalizowaną w poprzednim opracowaniu niechęć środowiska akademickiego do dodatkowego „utrudniania sobie życia” niekonwencjonalnymi rozwiązaniami organizacyjnymi⁹. Ponadto:

- a) sygnalizowany przeze mnie wcześniej dramatycznie obniżający się poziom wzajemnego zaufania między ministerstwem a środowiskiem skutkuje wzajemnym blokowaniem inicjatyw o potencjale innowacyjnym¹⁰,
- b) destabilizacja całego systemu zarządzania nauką i szkolnictwem wyższym skutkowałą w ciągu roku 2014 silnym upolitycznieniem postulatów i postaw, zwłaszcza środowiska tzw. młodej kadry i studentów, oraz wzrostem popularności haseł populistycznych; ogranicza to perspektywę rozwoju ambitnych (i wymagających licznych kompromisów) działań innowacyjnych,
- c) nowym czynnikiem negatywnym jest zaostrzenie się konfliktów wynikających z poczucia kryzysu tożsamości i destabilizacji zawodowej środowisk humanistycznych; bez względu na to, jak ocenia się proponowane przez „zrewoltowane” środowiska zmiany systemu, mogą one spowodować zepchnięcie na margines reform i innowacji, jakie próbuje testować środowisko Wydziału AL.

2. Kolegium MISH

W strukturze MISH nie zaszły w ciągu roku 2014 żadne zmiany. Niezmienione też zostały zasady studiowania. Jak wskazano w poprzednim opracowaniu, dzięki przyznaniu studentom Kolegium dodatkowych punktów ECTS oraz regulacjom ustawowym możliwe jest obecnie znaczne rozszerzenie międzydyscyplinarnego i międzyobszarowego charakteru realizowanych przez studentów programów zarówno na I, jak i na II poziomie¹¹. Nie powiodło się zacieśnienie współpracy między MISH i MISMaP (inaczej niż np. w Uniwersytecie Śląskim, gdzie jednostki te połączyły się). Niepowodzenie wynika z odmienności tradycji obu jednostek warszawskich, na Śląsku zaś MISH był jednostką cieszącą się prestiżem od lat 90. XX w., a MISMaP został utworzony dopiero niedawno. W Warszawie obie struktury po-

⁹ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 6 oraz Zadanie 2, opracowanie *Monitoring rozwoju...*, pkt 1.10.2.

¹⁰ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 3.

¹¹ Por. Zadanie 2, opracowanie *Monitoring rozwoju...*, pkt 2.3.

wstały w latach 1991–1993 i mają silne poczucie tożsamości. Problemem zasadniczym dla przyszłości MISH wydaje się reorganizacja sposobu realizowania obowiązków tutorskich w Kolegium. Ramy finansowo-organizacyjne stworzyła decyzja rektora o przyznaniu wydziałom refundacji za godziny pensum poświęcane przez tutorów na opiekę nad studentami MISH.

2.1. Obraz działalności wynikający z opracowania Wicedyrektora Kolegium MISH

Kierownictwo MISH realizuje pierwszy etap działań mających na celu usprawnienie funkcjonowania systemu tutorskiego. Przedstawiona dokumentacja wraz z kartą tutora i listą tutorów rekomendowanych studentom stanowi krok we właściwym kierunku. Zwraca uwagę przekształcanie się Kolegium MISH w sprawnie funkcjonującą strukturę koordynacyjną, porządkującą i standaryzującą poszczególne procedury w zakresie dydaktyki, co jest naturalnym rezultatem oddzielenia MISH od wydziałów. Jednocześnie rozszerzanie interdyscyplinarnego i międzyobszarowego charakteru studiów poza ofertę proponowaną przez wydziały możliwe jest dzięki ścisłej współpracy z Kolegium Artes Liberales. Słuszne też wydaje się podjęcie decyzji o pewnym zmniejszeniu naboru na pierwszy stopień studiów dla utrzymania odpowiednio wysokiego poziomu kandydatów zdolnych podjąć – wymagający dużej samodzielności – tryb studiowania.

2.2. Wpływ implementacji niniejszego Projektu na sposób organizacji i wyznaczania celów – znaczny. Dotyczy to zwłaszcza koncentracji uwagi na reformie tutoringu¹².

2.3. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

2.3.1. **Szczególnie pomocne okazało się wsparcie władz rektorskich¹³** oraz trwałe zaangażowanie cieszącej się autorytetem grupy nauczycieli akademickich pełniących obowiązki¹⁴. Sytuacja więc pozostaje pod tym względem niezmienną od poprzedniego okresu.

2.3.2. Czynniki negatywne:

- a) sygnalizowany we wcześniejszych opracowaniach brak finansowej zachęty dla uczelni podejmujących inicjatywy międzyobszarowe sprawia, że tradycyjne wydziały, pomimo rekompensat z budżetu centralnego uczelni, uważać zaczynają MISH za strukturę konkurującą o te same środki¹⁵; pod tym względem sytuacja stale się pogarsza,
- b) analiza najświeższej dokumentacji wskazuje także na to, że studenci MISH ubiegający się o dyplomy na kierunkach niszowych są bardzo dobrze przyjmowani, ale ci, którzy korzystają z możliwości kończenia studiów na wydziałach masowych stanowią bardzo poważne wyzwanie dla systemu nastawionego na średni poziom kształcenia.

3. Kolegium Artes Liberales (CLAS)

Następuje dalszy dynamiczny rozwój tej prototypowej formy kształcenia międzyobszarowego połączonego z badaniami. Idzie on w dwóch zasadniczych kierunkach.

¹² Szerzej na ten temat por. Zadanie 7, opracowanie M. Węcowskiego *Tutor i koordynator „obszarowy” – rola opiekuna naukowego i doradcy w studiach międzyobszarowych na przykładzie koncepcji realizowanej w Kolegium Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych UW.*

¹³ Por. Zadanie 1, opracowanie: *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 3.

¹⁴ Por. ibidem, pkt 2.

¹⁵ Por. ibidem.

3.1. Organizacja kierunku studiów „artes liberales”, z którego – oprócz studentów Kolegium – korzystać mogą studenci obu typów indywidualnych studiów międzyobszarowych istniejących na UW (MISH i MISMaP).

Autonomiczny kierunek „artes liberales” o wyraźnym charakterze międzyobszarowym jest w roku 2014/2015 realizowany wedle nowej formuły. Pierwszy poziom studiów został otwarty dla naboru po maturze, a nie jak dotychczas po pierwszym roku studiów. W tej sytuacji wprowadzono nowe zasady organizacji opieki nad studentami (opiekunowie lat) i przygotowano znacznie rozszerzoną ofertę dydaktyczną. Podstawowe innowacje to: zwiększenie liczby zajęć z zakresu nauk przyrodniczych oraz stałe rozbudowywanie indywidualnego kształcenia artystycznego. Ma to szczególne znaczenie dla studentów Kolegium MISH: ponad połowa osób studiujących w tym trybie uczestniczy w mniejszym lub większym zakresie w zajęciach oferowanych przez Kolegium Artes Liberales. Studenci MISMaP realizują natomiast obligatoryjnie co najmniej jeden kurs w Kolegium. Doświadczenia roku akademickiego 2013/2014 stały się też podstawą przedstawienia przez kierownictwo Kolegium i zaakceptowania przez Senat UW nowych specjalności na drugim poziomie studiów, są to:

- a) kultura chrześcijańska,
- b) różnorodność biologiczna i kulturowa.

Jednocześnie zlikwidowano specjalność „prawo i ekonomia” jako powielającą ofertę wydziałów masowych.

Ważnym świadectwem rosnącej roli Kolegium Artes Liberales było też uruchomienie w jego obrębie laboratorium antropologii teatru pod kierunkiem Włodzimierza Staniewskiego, dyrektora Ośrodka Praktyk Teatralnych „Gardzienice”; powołanie laboratorium natychmiast pociągnęło za sobą zainteresowanie angielskich i amerykańskich partnerów rozszerzeniem współpracy z Kolegium.

3.1.2. Kolegium Artes Liberales jako generator wzorcowych programów międzyobszarowych studiów i badań na wszystkich trzech poziomach kształcenia

Pomyślnie rozwija się koncepcja wykorzystania Kolegium Artes Liberales, jako mostu między jednostką badawczą (Wydział AL) a Kolegium MISH i Kolegium MISMaP. Okazało się też możliwe wykorzystanie specyficznego statusu CLAS, będącej jednostką utworzoną przez UW, CAJEF i FIAL (Fundacja „Instytut *Artes Liberales*”) i umiejscowioną w Wydziale „Artes Liberales”, jako centrum kształcenia międzyobszarowego adresowanego

do studentów całej uczelni. Taką szansę zwiększa porozumienie zawarte z CAJEF¹⁶. Rok 2014 był sprawdzianem potencjału Kolegium jako generatora wzorcowych programów oraz ich aplikacji na wszystkich trzech poziomach studiów. Przyniósł bogaty materiał przydatny do podejmowania strategicznych decyzji na przyszłość.

3.2. Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania kierownika Kolegium Artes Liberales

Kierownictwo jednostki podkreśla sukces pierwszego naboru absolwentów szkół ponadgimnazjalnych oraz ocenia jako właściwe kryteria naboru. Stwierdza, że taka decyzja była przełomowa dla dalszego rozwoju jednostki. W październiku wprowadzono nowe zasady studiowania i rozszerzono skład kierownictwa Kolegium. Zmiany programowe polegały przede wszystkim na pozostawieniu studentom pierwszego stopnia maksymalnej swobody w układaniu indywidualnego programu studiów z zachowaniem *core curriculum* zredukowanego do dwóch zasadniczych przedmiotów. Jednocześnie Kolegium staje się coraz wyraźniej centrum życia naukowego i przedsięwzięć kulturalnych. Jest ośrodkiem inicjatyw akademickich krajowych i międzynarodowych na najwyższym poziomie, oferuje też Uniwersytetowi kilkadziesiąt kursów jako kursy ogólnouniwersyteckie. Samo istnienie Kolegium jest dowodem na to że, na Uniwersytecie istnieje możliwy do wykorzystania potencjał, na który składają tak badacze, jak i studenci gotowi przekraczać granice wydziałowych i dyscyplinarnych podziałów. Współpracę z MISH kierownictwo ocenia jako dobrą. Fenomenem w skali Uniwersytetu jest to, że wykładowcy Kolegium należą do sześciu grup nauczycieli akademickich; są to:

- a) etatowi pracowni Wydziału AL,
- b) pracownicy innych wydziałów UW,
- c) pracownicy instytutów PAN,
- d) pracownicy innych polskich uczelni,
- e) specjaliści zatrudnieni poza sektorem nauki i szkolnictwa wyższego,
- f) goście z zagranicy wizytujący Kolegium.

3.3. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

W roku 2014 był on bardzo znaczny:

- a) umożliwił wzbogacenie programu o różne formy i konfiguracje kursów międzydyscyplinarnych i międzyobszarowych; Kolegium pełniło rolę laboratorium testu-

¹⁶ Por. wyżej pkt 1.5.

jącego takie kursy (w roku akademickim 2013/2014 i 2014/2015 ponad 70 takich kursów),

- b) dla kadry naukowo-dydaktycznej prowadzącej kierunek „artes liberales” pojawiły się kolejne zachęty do profesjonalizacji swojej pracy nauczycielskiej i do podejmowania pracy zespołowej,
- c) nastąpił wzrost zainteresowania partnerów zagranicznych współpracą z Kolegium Artes Liberales jako wzorcowym i oryginalnym rozwiązaniem na europejskim rynku edukacyjnym; widoczny już wcześniej¹⁷ wzrost zainteresowania potwierdza m.in. zapraszanie współtwórców Kolegium do ewaluacji ambitnych eksperymentów edukacyjnych w Wielkiej Brytanii i Berlinie (np. Jerzy Axer oceniał w 2014 r. nową formę studiów interdyscyplinarnych w Uniwersytecie w Winchester wzorowaną na Kolegium).

3.4. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

3.4.1 Czynniki szczególnie pomocne:

- a) równie entuzjastyczne jak dotychczas zaangażowanie kadry Wydziału AL oraz innych wydziałów UW w działalność Kolegium¹⁸,
- b) nowym wzmocnieniem szans Kolegium stało się pozyskanie środków finansowych od sponsorów zagranicznych.

3.4.2 Czynniki negatywne:

- a) brak zachęt systemowych do pozyskiwania środków finansowych na tego rodzaju działalność od polskich sponsorów,
- b) rosnące trudności z rejestracją studentów Kolegium w systemie USOS nieprzewidyującym studiów międzyobszarowych.

4. Akademia »Artes Liberales« (AAL)

W roku 2014 dokonano próby przełamania stagnacji w funkcjonowaniu programu.

¹⁷ Por. Zadanie 2, opracowanie *Monitoring rozwoju...*, pkt 3.3.d.

¹⁸ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 2.

4.1.

Dzięki nowelizacji ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. usunięty został zapis blokujący otwieranie doktoratu w systemie współpromotorstwa, który zagrażał działaniu AAL jako laboratorium przygotowywania interdyscyplinarnych prac doktorskich w trybie współpracy międzyuczelnianej.

4.2.

Przygotowano nowe porozumienie między uczelniami współtworzącymi Akademię »Artes Liberales« – poprzednie nie uwzględniało pełnej gwarancji w zakresie współfinansowania programu przez poszczególnych partnerów. W obecnej sytuacji ustawowej podpisanie nowego porozumienia otworzy przed sygnatariuszami także możliwość samodzielnego zdobywania środków w kraju i za granicą. Tekst nowego porozumienia został przyjęty przez radę Akademii i poparty przez Konferencję Rektorów Uniwersytetów Polskich w grudniu 2014 r.

4.3. Obraz funkcjonowania AAL wynikający z opracowania Kierownika Programu Studiów Doktoranckich AAL

Kierownictwo programu przedstawiło zmiany w programach kształcenia zgodne z postulatami doktorantów oraz dokumentację zrealizowanych seminariów. Owocem poprzednich konferencji są bardzo dobre interdyscyplinarne tomy zawierające prace doktorantów. Na szczególne podkreślenie zasługuje wyraźne przeobrażenie się charakteru działalności Akademii »Artes Liberales« w laboratorium badawczo-edukacyjne o charakterze transdyscyplinarnym. Kierownictwo widzi celowość kontynuacji zadań pod warunkiem uznania interdyscyplinarności za warunek podstawowy wszystkich akceptowanych projektów.

4.4. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

Doświadczenia Projektu wykorzystano w konstruowaniu nowego porozumienia rektorów. Trudno mówić o zmianach praktyki, dopóki podstawowa działalność AAL jest de facto sparaliżowana brakiem uzgodnień formalnych między uczelniami.

4.5. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

Dopiero pod koniec okresu monitorowanego została usunięta podstawowa przeszkoda prawna blokująca możliwość prowadzenia studiów doktoranckich pod opieką dwóch promotorów o równym statusie naukowym wywodzących się z różnych uczelni.

5. Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna (MSH)

W roku 2014 kontynuowano strategię wypracowaną w latach 2011–2013 i poszukiwano nowych form działania, co zostało wymuszone radykalną zmianą sytuacji politycznej (wojna na Ukrainie).

5.1.

Z dniem 1 lipca 2014 r. program przyjął nazwę: Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna, rezygnując z dodatku: „Europy Wschodniej”. Taka formuła została zaproponowana jako sygnał dalszego otwarcia programu dla partnerów z Ameryki Południowej, Azji i Afryki. Nie zmienia to faktu, że głównym adresatem programu pozostają kraje posowieckie: Ukraina, Białoruś i Rosja. Zmiany geopolityczne mają w tym wypadku szczególny wpływ na formy działania MSH.

5.1.1.

Było tak zwłaszcza w odniesieniu do inicjatyw adresowanych do partnerów rosyjskich. Dzięki otrzymaniu środków z Open Society Inistitut na program pilotażowy projektu „Academia in Public Discourse: Expanding the Breathing Space”. Nowością w tym projekcie było uruchomienie międzynarodowych grup roboczych działających wedle formuły Participatory Action Research (PAR) (pol. Zaangażowane Działania Badawcze) i skupiających się na rozwiązywaniu interdyscyplinarnych problemów ważnych dla lokalnej społeczności. Program przyniósł bardzo poważny sukces (4 zespoły przedstawiły wyniki swojej pracy na międzynarodowej konferencji w grudniu 2014 r.; mogą one być punktem wyjścia do działania MSH w partnerstwie z Rosjanami nawet w bardzo trudnych warunkach politycznych. Program MSH zapewnia też nadal opiekę nad grupą stypendystów MNiSW, przede wszystkim z Ukrainy, Rosji i Białorusi.

5.1.2.

W działaniu MSH w roku 2014 istotny był udział w realizowanym przez Wydział „Artes Liberales” grantie MNiSW „Innowacyjny uniwersytet i przywództwo” (od września 2014 r.). Jest on swoistą kontynuacją zrealizowanego wcześniej przez MSH projektu „Od autonomii uniwersyteckiej i etyki akademickiej do społeczeństwa wolnego od korupcji”, finansowanego przez Fundację Solidarności Międzynarodowej. We współpracy z Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich oraz Stowarzyszeniem Rektorów Szkół Wyższych

Ukrainy niezwykle obiecująco rozwija się nowy program; jego celem jest kształcenie preformatorskich kadr dla przeobrażającego się szkolnictwa wyższego Ukrainy.

5.1.3.

W roku 2014 zorganizowano w ramach MSH warsztaty „Tożsamość na pograniczu”, podsumowujące doświadczenia środowiska w pracy z mniejszościami etnicznymi (autochtonicznymi narodami Syberii). Taka „polska platforma” jest przydatna także jako laboratorium rozpoznania potrzeb wywodzących się z nierosyjskich części Federacji Rosyjskiej kandydatów na studia w Polsce.

5.2.

Udział MSH w umiędzynarodowieniu Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich (SISD) – moduł programu badawczego dla doktorantów pod nazwą „Searching Identity: Global Challenges, Local Traditions”. Program ten, wzorowany na Międzynarodowym Projekcie Doktoranckim¹⁹, służy do testowania modelu interdyscyplinarnych studiów trzeciego stopnia, który powinien stać się „produktem eksportowym” polskiego systemu szkolnictwa wyższego. Z wykorzystaniem doświadczeń tej formy działania MSH został zaprojektowany w roku 2014 kolejny nowy moduł badawczy dla doktorantów pod nazwą „Na styku natury i kultury”²⁰.

5.3. Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania Dyrektora Programu MSH

Kierownictwo programu wskazuje na coraz większe wydłużanie się procesu decyzyjnego w UW w podejmowaniu współpracy z partnerami zagranicznymi wspartej umowami. Zasada osobistej odpowiedzialności rektora za każdą z takich umów po nowelizacji ustawy 1 października 2014 r. nie uległa zmianie. Działania zostały dodatkowo skomplikowane szybkim pogarszaniem się sytuacji politycznej w Europie Wschodniej. Mimo to Dyrektor programu uważa, iż w tych warunkach rola programu MSH jako pomostu między polskimi i rosyjskimi środowiskami akademickimi stała się jeszcze ważniejsza. Podkreśla też, iż MSH odgrywa obecnie istotną rolę w procesie reformowania struktur uniwersyteckich na Ukrainie. Programy PAR (wraz z innymi rodzajami mikroprojektów) mogą, zdaniem kierownictwa MSH, zapewnić polskiemu środowisku akademickim autentyczny kontakt ze środowiskiem

¹⁹ Por. niżej pkt 6.

²⁰ Por. niżej pkt 7.

akademickim Europy Wschodniej. W opracowaniu wskazano także, iż w ramach MSH dla studentów studiów międzyobszarowych z Europy Wschodniej organizowano w formie szkół letnich programy nauczania języka i kultury polskiej.

5.4. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

W sytuacji, w której polski system szkolnictwa wyższego, dążąc do umiędzynarodowienia, nastawiony jest w coraz większym stopniu na przyciąganie kandydatów z krajów partnerstwa wschodniego oraz z Rosji, program MSH skutecznie testuje różne formy kształcenia na drugim i trzecim poziomie studiów, atrakcyjne dla kandydatów z tego obszaru. Implementacja Projektu miała w takim kontekście istotny wpływ na przeobrażanie się MSH w swoiste laboratorium – nieoficjalną platformę współpracy międzyakademickiej Polska – Rosja – Ukraina – Białoruś.

5.5. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

5.5.1. Czynniki pozytywne

Jedynym czynnikiem zdecydowanie pozytywnym było wsparcie władz rektorskich UW dla programu MSH²¹. Nowym czynnikiem pozytywnym był sponsoring zagraniczny (skala sponsoringu była jednak mniejsza niż w poprzednich latach).

5.5.2. Czynniki negatywne

Zasadniczą zmianą na gorsze był wybuch wojny na Ukrainie i rosnąca represyjność systemu politycznego w Rosji.

6. Międzynarodowy Projekt Doktorancki (MPD)

Rok 2014 był ostatnim pełnym rokiem realizacji tego programu.

6.1. Rola MPD jako modelowego rozwiązania

Potwierdziła się wyrażona w poprzednim opracowaniu opinia, iż model MPD może być wzorcem do stworzenia Międzyobszarowych Studiów Doktoranckich w Polsce. Oprócz tego, że osiągnięto założony rezultat badawczy i wzorcowo prowadzono prace poszczególnych doktorantów, udało się w ramach programu przetestować nowatorską koncepcję pracy

²¹ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 3.

zespołowej kadry naukowej i doktorantów w sytuacji daleko idącego zróżnicowania kompetencji dyscyplinarnych uczestników. To doświadczenie zostało przeniesione do programu SISD²².

6.2. Wpływ MPD na kształcenie międzyobszarowe na niższych szczeblach studiów

Program MPD był także wykorzystywany do testowania w Kolegium Artes Liberales nowych form zespołowej pracy dydaktycznej doktorantów. Prowadzone przez nich interdyscyplinarne zajęcia oraz działalność dydaktyczna z udziałem współpracujących z programem postdoków pomogły w opracowaniu koncepcji kształcenia młodych badaczy do prowadzenia dydaktyki na studiach międzyobszarowych.

6.3. Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania Moderatorsa Akademickiego MPD

W opinii Moderatorsa Akademickiego sukces programu wynika z dobrej współpracy wszystkich jego członków, zarówno profesorów, jak i studentów. Wydział „Artes Liberales” stanowi dla takiego programu merytoryczne, kadrowe i logistyczne zaplecze znacznie łatwiejsze do wykorzystania niż tradycyjne struktury wydziałowe. Autor opracowania podkreśla wpływ opinii uzyskiwanych od doktorantów (ich ważnym elementem jest formularz samooceny doktoranta oraz anonimowe ankiety ewaluacyjne, które w roku 2014 dotyczyły całego programu) na stałe doskonalenie funkcjonowania programu takiego jak MPD. Spośród 13 uczestników programu 12 obroni doktorat w terminie, jedna osoba z powodów zdrowotnych przełoży obronę na następny rok akademicki. Innowacją były programy zajęć zespołowych przeprowadzone w semestrze wiosennym, mające na celu przygotowanie studentów do wejścia w życie zawodowe po zakończeniu programu. Były to trzy serie zajęć warsztatowych:

- a) warsztat poświęcony przygotowaniu doktorantów do kandydowania na stanowiska akademickie,
- b) warsztat mający na celu pomoc studentom w poszukiwaniu stypendiów i aplikacji o granty indywidualne,
- c) warsztat trenujący zdolność budowania zespołów interdyscyplinarnych.

Wielkim sukcesem zakończyła się międzynarodowa konferencja organizowana przez doktorantów w roku 2014 (20–21 listopada). To doktoranci decydowali o zaproszeniu gości

²² Por. niżej pkt 7.1.2 i 7.1.3.

krajowych i zagranicznych. Symposium odbyło się pod hasłem „Imagine There Were No Humanities”.

6.4. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

Realizacja Projektu miała decydujący wpływ na rozbudowanie innowacyjnych form kształcenia interdyscyplinarnego połączonego z badaniami. Program umożliwił także stopniowe przenoszenie doświadczeń MPD na grunt działalności Kolegium Artes Liberales i SISD²³.

6.4.1.

Na podstawie doświadczeń MPD została sporządzona przez kierownika programu opinia na użytek przyszłych konkursów umożliwiających rozwój interdyscyplinarnego kształcenia na trzecim poziomie studiów. Opinia proponuje:

- a) wprowadzenie wymogu globalnej rekrutacji kandydatów,
- b) wyeksponowanie celów formacyjnych, tzn. przygotowania doktoranta do harmonijnego łączenia zadań naukowych, nauczycielskich i obywatelskich,
- c) umieszczenie wśród podstawowych celów tzw. umiejętności miękkich,
- d) położenie nacisku na pracę zespołową łączącą pracowników naukowych i doktorantów,
- e) rozbudowanie systemu wielostronnej, wielokierunkowej i ciągłej wzajemnej oceny i samooceny uczestników programu szkoły doktoranckiej.

6.5. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

Program MPD był jednorazowym przedsięwzięciem dobrze chronionym przed zagrożeniami wymienionymi w aneksie. Obowiązek podpisania przez doktorantów osobnego porozumienia z FNP zwalniał uczestników z konfliktów i trudności, jakie towarzyszą realizacji tradycyjnych form studiów doktoranckich. Otwierająca się perspektywa finansowania ze środków europejskich w trybie konkursowym nowych form szkół doktoranckich wymagać będzie jednak odrębnych regulacji prawnych, jeśli nie mają one zostać pozbawione większości zalet przez wtłoczenie w ramy obowiązujących przepisów. Konieczne jest określenie spe-

²³ Por. wyżej pkt 3 oraz niżej pkt 7.

cyficznego statusu szkoły doktoranckiej w rozporządzeniu ministra, w przeciwnym razie nie zostaną osiągnięte cele przyświecające tej idei.

7. Środowiskowe Transdyscyplinarne Studia Doktoranckie (SISD)

7.1. Rozwój tej formy studiów doktoranckich

Po zmianach z roku 2013, oddających pełną odpowiedzialność programową i finansową za program Wydziałowi „Artes Liberales”, nastąpiła realizacja koncepcji studiów w trybie modułowym. Nabór kandydatów odbywa się nadal w trybie konkursu indywidualnego, ale oferta SISD zawiera coraz więcej propozycji zespołowych projektów badawczych, do których mogą aplikować przyszli doktoranci.

7.1.1. Innowacje wprowadzone pod wpływem sukcesu modelu MPD

Dobiegający końca program MPD²⁴ doprowadził do wypracowania nowej formy kształcenia interdyscyplinarnego połączonego z badaniami na trzecim poziomie studiów, zakładającego pracę zespołową kadry i doktorantów o różnych kompetencjach i zainteresowaniach dyscyplinarnych. Na wzór tego programu uruchomiono w roku 2013 projekt „Searching Identity: Global Challenges, Local Traditions”, a w roku 2014 program „Speculum Byzantium”, przygotowano też program przyrodniczo-humanistyczny „Na styku natury i kultury” oraz międzynarodowy międzyobszarowy program „Early Modern Religious Studies (16th–18th centuries)”.

7.1.2. Innowacje wprowadzane w rezultacie współpracy z MSH

Dzięki współpracy z MSH i z wykorzystaniem środków europejskich udaje się nadal realizować projekt „Searching Identity” z udziałem kandydatów z Europy Wschodniej, zwłaszcza z Syberii.

7.1.3. Powiązanie studiów doktoranckich z badaniami realizowanymi w Wydziale AL

Regulamin studiów Wydziału AL zobowiązuje jednostki badawcze do tworzenia oferty dla doktorantów, zarówno tych, którzy realizują programy zespołowe, jak i piszących prace poza takimi zespołami. Wedle opinii prodziekana odpowiadającego za wdrażanie tego zalecenia, konieczna jest większa otwartość ze strony pracowni i laboratoriów na potrzeby studentów.

²⁴ Por. wyżej pkt 6.

7.2. Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania kierownika programu

Kierownik studiów wskazuje na ograniczenia, na jakie natrafia proces rozwijania w ramach SISD modułów programów badawczych, w których doktoranci pracują zespołowo. Podstawowy warunek terminowego wykonywania zadań w obrębie takich modułów to zapewnienie doktorantom warunków materialnych zbliżonych do tych, jakie otrzymali uczestnicy programu MPD. Nie można też rezygnować z tradycyjnego rekrutowania kandydatów nastawionych na pracę indywidualną. Niewątpliwym atutem oferty SISD jest nastawienie na ofertę dla osób o nietypowych zainteresowaniach i nienarzucanie im ani tematów prac, ani osób opiekunów i promotorów. Program powinien działać w przyszłości jako połączenie zespołów realizujących badania modułowe i ofert pracy badawczej formułowanych w ramach jednostek wydziałowych.

Kierownik programu za ważne świadectwo wysokiego poziomu studentów uważa przebieg konferencji przeprowadzonej wspólnie przez SISD i Northwestern University z Chicago (wiosna 2014 r.). Wykazał on zdolność polskich studentów do prowadzenia, a nawet „dominowania” debaty naukowej na wysokim poziomie. Za ważne zadanie należy uznać zwiększenie zainteresowania doktorantów działalnością poza uniwersytetem – w sferze publicznej.

7.3. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

SISD stały się w roku 2014 jeszcze w większym stopniu niż uprzednio laboratorium testowania rozwiązań mogących wejść do propozycji systemowych będących celem niniejszego Projektu (zwłaszcza Zadanie 9).

7.4. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz jako „czynniki stanowiące zagrożenie”

7.4.1.

Pomocna okazała się wyłącznie gotowość środowiska akademickiego do realizacji ambitnego zadania²⁵ oraz pojawienie się w czołowych uczelniach tendencji do realizacji studiów elitarnych na poziomie doktorskim²⁶.

²⁵ Por. Zadanie 1, opracowanie *Analiza syntetyczna...*, Aneks, pkt 2.

²⁶ Por. ibidem, pkt 7.

7.4.2. Czynniki negatywne

Postępująca biurokratyzacja studiów doktoranckich wymuszająca uśrednienie i standaryzację²⁷. Czynniki te mogą zostać zrównoważone, jeśli koncepcja „szkół doktoranckich” finansowanych ze środków europejskich zostanie wprowadzona w formule pozwalającej na ich wykorzystanie na zwiększenie interdyscyplinarności i zespołowości kształcenia doktorantów. Tymczasem jednak zmniejszenie finansowania poprzez zrównanie w algorytmie doktoranta niepobierającego stypendium ze studentem jest posunięciem nieprzemyślanym (nie zapobiegnie mnożeniu się fikcyjnych studiów doktoranckich, a odbiera uczelniom motywację do tworzenia elitarnych i kosztochłonnych modułów doktoranckich, w których studenci otrzymują środki stypendialne ze źródeł innych niż pieniądze podatnika).

8. Perspektywa wykorzystania sieciowych powiązań jednostek stanowiących przedmiot opracowania w celu osiągnięcia efektu synergii w rozwoju międzyobszarowych studiów i badań

8.1. Sieć wewnątrzuniwersytecka: Wydział AL, CLAS, MISH UW

W okresie monitorowanym potwierdziła się wartość współpracy między Wydziałem „Artes Liberales” oraz stanowiącym autonomiczną jego część Kolegium Artes Liberales a Kolegium MISH.

Wydział „Artes Liberales” wnosi do tej współpracy interdyscyplinarne środowisko badawcze działające w trybie powoływania pracowni, laboratoriów i zespołów na czas realizacji poszczególnych programów badań. Kolegium Artes Liberales organizuje międzyobszarowy kierunek studiów i oferuje szeroki zestaw zajęć na wszystkich trzech poziomach studiów dostępnych dla studentów spoza Kolegium. Dzięki partnerom współtworzącym Kolegium (FIAL i CAJEF) Kolegium może też wspomagać umiędzynarodowienie zaangażowanej we współpracę kadry.

Kolegium MISH odpowiadające za organizację Indywidualnych Studiów Międzyobszarowych w Uniwersytecie Warszawskim wnosi do współpracy potencjał najzdolniejszych i najbardziej motywowanych studentów z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, jacy rekrutowani są corocznie do UW.

²⁷ Por. ibidem.

8.2. Sieć międzyuniwersytecka: AAL – MISH UW, MISH-y poza UW

Nowe porozumienie między rektorami uczelni współtworzących program AAL otworzy perspektywę współpracy różnych form studiów międzyobszarowych o charakterze MISH i MISMaP w kraju.

8.3. Sieć międzynarodowa: Wydział AL (CLAS, SISD, MPD) – MISH UW – ośrodki *liberal education* w Unii Europejskiej – partnerzy w USA – partnerzy w Europie Wschodniej

Jeżeli realizowany obecnie projekt „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce” zakończy się sukcesem (tzn. okaże się możliwe wprowadzenie w polskich uniwersytetach stosownych zmian pozwalających na realizację, ocenę i finansowanie międzyobszarowych studiów połączonych z badaniami), model takiego kształcenia może stać się atutem polskiego szkolnictwa wyższego w perspektywie europejskiej i globalnej.

9. Rola „czynników mających pozytywny wpływ na rozwój form dydaktyki i badań stanowiących podstawę realizacji Projektu” w okresie monitorowanym 01.01.2014 – 31.12.2014

Czynniki te, przedstawione w Aneksie do opracowania *Analiza syntetyczna unikatowych form dydaktyki i badań: perspektywa historyczna* (Zadanie 1), nie uległy większej zmianie. Za pozytywny czynnik można uznać utrzymujące się poparcie ze strony środowiska akademickiego dla rozwoju Kolegium Artes Liberales i MISH oraz trwałe poparcie władz rektorskich Uniwersytetu Warszawskiego dla idei projektu.

10. Rola „czynników stanowiących zagrożenie dla rozwoju form dydaktyki i badań stanowiących podstawę realizacji Projektu” w okresie monitorowanym 01.01.2014 – 31.12.2014

Lista sporządzona jako Aneks do opracowania *Analiza syntetyczna...* pozostaje aktualna. Trzeba jednak zwrócić uwagę na pewne zmiany na gorsze w stosunku do sytuacji opisanej w punkcie 10 opracowania za lata 2011–2013:

- a) rozwijanie inicjatyw środowiskowych po uwolnieniu programów studiów na skutek nowelizacji ustawy z roku 2011 zostało w znacznym stopniu zablokowane; miała na to wpływ zarówno postępująca biurokratyzacja systemu kontroli, jak

i nowe rozporządzenie o podziale kierunków na badawcze i praktyczne opartym na kryteriach praktycznie utrudniających interdyscyplinarną integrację procesów kształcenia,

- b) przeprowadzona w roku 2013 parametryzacja została zrozumiana jako zachęta do jak najusilniejszego doskonalenia jednostek badawczych w obrębie dyscyplin pokrywających się z realizowanymi kierunkami studiów; trudno o gorszy sygnał dla środowisk pragnących przekraczać granice dyscyplin,
- c) szczęśliwie zaniechany został wymóg odpłatności za drugi kierunek studiów; obawa przed jego przywróceniem w takiej lub innej formie wpływa silnie na decyzje studentów.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIwersytet
WARSAWSKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt systemowy „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”

Zadanie 2: Monitoring rozwoju studiów międzyobszarowych

Marek Wąsowicz

**Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów
i badań w okresie 01.01-2014 – 31.12.2014 –
perspektywa prawno-organizacyjna**

Uwagi wstępne

1. Monitoring realizacji Projektu prowadzony w ramach perspektywy prawno-organizacyjnej obejmuje zmiany dokonujące się w tym obszarze zarówno na szczeblu regulacji ustawowych i towarzyszących im rozporządzeń ministerialnych, jak i na szczeblu wewnątrz uczelnianym, czyli w Uniwersytecie Warszawskim jako partnerze Projektu.

2. W tym pierwszym przypadku mamy do czynienia ze zmianami prawnymi, które wpływają na funkcjonowanie projektów studiów międzyobszarowych w skali całego kraju, zarówno w odniesieniu do już realizowanych kierunków lub form studiowania, jak i do ewentualnych nowych projektów tego typu. W tym drugim przypadku możemy obserwować, w jakim zakresie i w jaki sposób konkretna uczelnia, realizująca studia międzyobszarowe, może poprzez swoje wewnętrzne regulacje zmieniać otoczenie, w jakim projekty studiów międzyobszarowych są realizowane i stwarzać warunki dla ich rozwoju. Jest to oczywiście przykład jednostkowy, którego nie da się prosto skopiować w innej szkole wyższej, może być on jednak źródłem inspiracji, a w każdym razie przykładem pokazującym, że wiele kwestii, ważnych z punktu widzenia wprowadzania i rozwijania studiów międzyobszarowych, można

określać skutecznie na poziomie uczelni pod warunkiem wszakże, że tego typu inicjatywy dydaktyczne mają dla niej charakter strategiczny.

3. Zasadnicze zmiany zewnętrznego otoczenia prawnego, które nastąpiły w ciągu 2014 r., wynikają przede wszystkim z nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 11 lipca 2014 r. oraz wydanych na jej podstawie rozporządzeń. Zmianom tym trzeba się dokładniej przyjrzeć, mają one bowiem istotne znaczenie dla wprowadzania i rozwijania studiów międzyobszarowych w polskich szkołach wyższych. W opracowaniu za rok 2013 wspomniano już o zmianach projektowanych w kolejnej nowelizacji ustawy, w tamtym bowiem momencie zmiany te pozostawały jeszcze w formie przygotowywanych (i często korygowanych przez ministerstwo) założeń do projektów legislacyjnych, natomiast ostateczny kształt prawny uzyskały one dopiero w 2014 r. W opracowaniu za rok 2013 uwagi te miały więc charakter sygnałny, w obecnym opracowaniu muszą natomiast przybrać postać wnikliwego komentarza i oceny. Niniejszy tekst będzie miał w części dotyczącej nowelizacji przepisów ustawowych kształt komentarza, odnoszącego się do treści nowych lub zmienianych regulacji w kolejności wynikającej z układu przepisów ustawowych. W każdym przypadku komentarz ten formułowany będzie z punktu widzenia wpływu nowych przepisów (lub ich nowego brzmienia) na realizację studiów międzyobszarowych (istniejących lub nowozakładanych) w polskich uczelniach. Uwagi te nie będą się ograniczać wyłącznie do tych przepisów, które *expressis verbis* dotyczą studiów międzyobszarowych (takich jest – łącznie z przepisami rozporządzeń – dosłownie kilka), lecz obejmować będą także te przepisy, które pośrednio mogą wpływać na funkcjonowanie studiów międzyobszarowych, kształtowanie ich programu studiów, zasad studiowania, czy inne cechy składające się na ich *differentia specifica* w zasadach organizacji uczelni i jej ogólnej ofercie dydaktycznej.

Zmiany w zewnętrznym otoczeniu prawnym

4. W art. 2 ust. 1 pkt 18e wprowadza się w ramach pojęcia profilu kształcenia rozróżnienie na profil praktyczny i ogólnoakademicki i podaje ich definicje. Wydaje się, że z punktu widzenia studiów międzyobszarowych i ich – zakładanej przez Zespół realizujący Projekt – łączności z badaniami naukowymi szczególne znaczenie ma definicja profilu ogólnoakademickiego, która brzmi następująco: jest to profil kształcenia obejmujący „moduły zajęć powiązane z prowadzonymi w uczelni badaniami naukowymi, realizowany przy założeniu, że

ponad połowa programu studiów określonego w punktach ECTS obejmuje zajęcia służące zdobywaniu przez studenta pogłębionej wiedzy”.

5. Ten przepis znalazł rozwinięcie w przepisach rozporządzenia z dnia 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia. Warto je przytoczyć *in extenso*. W par. 4 ust. 5 czytamy: „Program studiów dla kierunku o profilu ogólnoakademickim obejmuje moduły zajęć powiązane z prowadzonymi badaniami naukowymi w dziedzinie nauki lub sztuki związanej z tym kierunkiem studiów, którym przypisano punkty ECTS w wymiarze większym niż 50% liczby punktów ECTS, o której mowa w ust. 1 pkt 2, służące zdobywaniu przez studenta pogłębionej wiedzy oraz umiejętności prowadzenia badań naukowych”. Z kolei w par. 8 ust. 4 znajdujemy następujący zapis: „Podstawowa jednostka organizacyjna uczelni może prowadzić studia na kierunku o profilu ogólnoakademickim, jeżeli prowadzi badania naukowe w dziedzinie nauki lub sztuki związanej z kierunkiem studiów i zapewnia studentom tego kierunku: 1) co najmniej przygotowanie do prowadzenia badań – w przypadku studiów pierwszego stopnia; 2) udział w badaniach – w przypadku studiów drugiego stopnia lub jednolitych studiów magisterskich.”

Jeżeli uznamy, że – jak wspomniano o tym wyżej – jedną z cech studiów międzyobszarowych ma być ich powiązanie z prowadzonymi w uczelni badaniami naukowymi, to zacytowane wyżej przepisy będą musiały być wzięte pod uwagę przy projektowaniu i organizowaniu takich studiów. Uczelnie mają na to czas do 31 grudnia 2016 r. w przypadku studiów pierwszego stopnia i do 31 grudnia 2017 r. w przypadku studiów drugiego stopnia. Zważywszy jednak na tryb postępowania w uczelniach, angażujący rozmaite gremia konsultacyjne, a potem działania organów kolegialnych uczelni (senat, rady wydziału), a także konieczność dokładnego opisu oferowanych studiów w uchwale rekrutacyjnej (uchwalanej z rocznym wyprzedzeniem w stosunku do rekrutacji, której ma ona dotyczyć) czasu nie jest wiele.

Odpowiedź na pytanie, w jaki sposób implementować zacytowane wyżej przepisy do programów studiów międzyobszarowych w uczelni, zależy w znacznym stopniu od charakteru tych studiów. Inaczej będzie taka implementacja wyglądać w przypadku oryginalnych kierunków studiów międzyobszarowych, obejmujących kilka obszarów i prowadzonych przez określony wydział lub kilka wydziałów, inaczej zaś w przypadku indywidualnych studiów międzyobszarowych w rozumieniu art. 8 ust. 2 ustawy. W tym ostatnim przypadku sprawa jest niełatwa. Sposób organizowania tych studiów (np. w Uniwersytecie Warszawskim) zakłada znaczący udział tutora w układaniu planu studiów (oczywiście w ramach efektów

kształcenia przewidzianych dla danego kierunku lub kierunków studiów) oraz – co szczególnie istotne – w rozwijaniu międzyobszarowych kompetencji studenta. Oznacza to, że w pewnej liczbie przypadków opieka tutorialna będzie zapewne powiązana z badaniami naukowymi prowadzonymi przez tutora. Decyzje w tym zakresie zapadać jednak będą nie na wydziale, na którym student realizuje swoje minimum programowe, lecz w ramach jednostki organizującej indywidualne studia międzyobszarowe w uczelni (w Uniwersytecie Warszawskim – w Kolegium MISH). W konsekwencji nie wiadomo, w jaki sposób będzie sprawdzane wykonywanie wymogu, o którym mowa w par. 8 ust. 4 rozporządzenia, w szczególności zgodność prowadzonych badań z dziedziną nauki związana z prowadzonym kierunkiem studiów: na wydziale prowadzącym określony kierunek studiów (ale decyzje dotyczące realizacji wspomnianego wyżej wymogu w odniesieniu do studentów indywidualnych studiów międzyobszarowych zapadać będą poza nim), czy w jednostce międzywydziałowej organizującej, zgodnie z art. 84 ust. 3a ustawy, studia indywidualne (ale to nie ona będzie oceniana, a dodatkowo trzeba zauważyć, że jednostka taka nie podlega kontroli akredytacyjnej w dzisiejszym stanie prawnym).

Innego typu problemy mogą się pojawić w przypadku prowadzenia studiów międzyobszarowych jako odrębnego kierunku przez kilka wydziałów. W koniecznym wówczas porozumieniu między wydziałami muszą się znaleźć ustalenia dotyczące sposobu zapewniania realizacji wymogu badawczego. Nie jest jednak jasne, jak ma wyglądać relacja między potencjałem badawczym umawiających się podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni a oferowanymi przez nie modułami badawczymi (zwłaszcza gdy np. umawiające się wydziały mają różną kategoryzację i przynależą do różnych dziedzin nauki). Wszystkie te kwestie będą miały niebagatelne znaczenie w przypadku kontroli dokonywanej przez Polską Komisję Akredytacyjną. Co gorsza, stosowane przez nią kryteria ocen programowych i towarzyszące im rozbudowane formularze i inne wymagania, nie są dostosowane do studiów o charakterze międzyobszarowym. Zabrakło stosownej korelacji między przepisami omawianymi tutaj a przepisami ustawy regulującymi działalność Polskiej Komisji Akredytacyjnych i rozporządzeń wydanych na ich podstawie. Będzie o tym jeszcze mowa niżej.

6. Podsumowując uwagi komentujące nowelizację przepisów art. 2 ust. 1 ustawy trzeba stwierdzić, że nowe przepisy pomyślane są w ramach tradycyjnie rozumianych kierunków studiów powiązanych z wąsko rozumianymi dyscyplinami badawczymi i w niedostateczny sposób odnoszą się do studiów międzyobszarowych, w których zakres programu, a więc i skorelowanych z nim badań naukowych, wychodzą poza dyscypliny naukowe i sytuują się

co najmniej w dziedzinach nauki, a niekiedy nawet w przestrzeni międzydziedzinowej. Warto w tym miejscu dodać, że odblokowanie tych ograniczeń powinno być koniecznie połączone z głębokimi zmianami w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym, idącymi w kierunku odchodzenia od wąsko zakreślonych dyscyplin naukowych, w ramach których nadaje się stopnie naukowe (postulować należało by nadawanie stopni co najmniej w dziedzinach naukowych, jak np. nauki humanistyczne).

7. Nowelizacja w art. 2 ust. 1 pkt 18n i 18o wprowadza pojęcie „efektów uczenia się” i „potwierdzania efektów uczenia się”, w pierwszym przypadku rozumiejąc przez to „zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych uzyskiwanych w procesie uczenia się poza systemem studiów”, w drugim zaś – „formalny proces weryfikacji posiadanych efektów uczenia się zorganizowanego instytucjonalnie poza systemem studiów oraz uczenia się niezorganizowanego instytucjonalnie, realizowanego w sposób i metodami zwiększającymi zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych”. Pomijając kwestię ustalenia, czy i w jakim zakresie kompetencje uzyskane w trybie „uczenia się” mogą być uwzględniane w ramach studiów międzyobszarowych (wydaje się, że w ramach kierunkowych studiów międzyobszarowych można stosować tutaj zasady ogólne odnoszące się do wszystkich kierunków studiów), trudności mogą pojawić się w ramach procedury weryfikacji tych kompetencji w przypadku studiów międzyobszarowych prowadzonych przez kilka wydziałów oraz w przypadku indywidualnych studiów międzyobszarowych. Kłopot wynika z tego, że ustawodawca przesądził w ustawie (art. 170e ust. 1), iż weryfikacja taka ma się odbywać na szczeblu wydziału, a nie w uczelni jako całości (w krajach objętych Europejską Przestrzenią Szkolnictwa Wyższego stosowane są różne rozwiązania w tym zakresie, zazwyczaj – przed ich legislacyjnym opisem – przetestowane długoletnią praktyką; ustawodawca polski postanowił podjąć decyzję bez takich konsultacji).

W przypadku studiów międzyobszarowych prowadzonych przez kilka wydziałów pojawi się więc kwestia ustalenia, który wydział jest właściwy. Może o tym decydować materia weryfikowanej kompetencji, ale niekiedy właśnie ona ma charakter interdyscyplinarny, co sugerowałoby powoływanie gremiów weryfikujących z kilku właściwych wydziałów. Jest to kolejny przykład regulacji ustawowej, która pomyślana jest „dyscyplinowo” i która sprzyja petryfikowaniu struktur wydziałowych na uczelniach, a tym samym nie jest dobrze dostosowana do studiów o charakterze międzyobszarowym. Innego typu problemy mogą się pojawić w przypadku indywidualnych studiów międzyobszarowych. Tutaj główny kłopot polega na

tym, że weryfikacja kompetencji nabytych poza systemem studiów miałyby się dokonywać poza jednostką organizacyjną uczelni odpowiedzialną za program, plan i tok studiów danego studenta i bez udziału tutora, jeśli nie byłby on pracownikiem wydziału, który przeprowadzać będzie procedurę weryfikacyjną.

8. Kolejną zmianą wprowadzoną przez nowelizację 2014 r. jest dodany ust. 4 w art. 2. Brzmi on następująco: „Jeżeli żadna z podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni nie prowadzi 1) działalności naukowej i studiów doktoranckich, 2) kierunku studiów – przepisy ustawy dotyczące podstawowych jednostek organizacyjnych w zakresie tej działalności stosuje się odpowiednio do całej uczelni” (podobne regulacje odnajdujemy w art. 11 ust. 2 i 6, art. 48a ust. 4a, art. 60 ust. 6a). Przepis ten, tak sformułowany, ma zastosowanie tylko do tych uczelni, które generalnie wykonują wszystkie czynności, o których w nim mowa, bez wykorzystania struktur wewnętrznych. Nie rozwiązuje więc on problemu takich uczelni, które chciałyby niektóre kierunki studiów, np. międzyobszarowe lub interdyscyplinarne prowadzić w uczelni jako całości, pozostawiając strukturalom wydziałowym. Takie rozwiązanie, jako korzystne dla rozwijania studiów międzyobszarowych, było proponowane przez wykonawców niniejszego Projektu, nie zostało jednak zaakceptowane przez ministerstwo. Przykład Uniwersytetu Warszawskiego, ale także doświadczenia innych polskich uczelni pokazują, że jednym z najtrudniejszych problemów związanych z rozwijaniem studiów międzyobszarowych i interdyscyplinarnych jest sztywna struktura wydziałowa uczelni. Z tego względu szczególnie cenne byłyby przepisy pozwalające budować zespoły dydaktyczne dla studiów międzyobszarowych w skali całej uczelni, tak by przełamywać istniejące ciągle bariery między wydziałami. Niestety przepisy ustawy, w tym także omawianej nowelizacji, nie podejmują żadnej próby uelastycznienia tej struktury, przeciwnie – jak była już o tym mowa wyżej – wiele przepisów sprzyja petryfikacji struktur wewnętrznych uczelni. Przepis art. 2 ust. 4 mógł stanowić przełom w tej sprawie, gdyby został inaczej sformułowany. W obecnej postaci natomiast nie zmienia sytuacji i właściwie nie jest potrzebny. Niejasne jest bowiem jego powiązanie z niezmiennym art. 2 ust. 3, który mówi, że „w uczelni, w której nie ma podstawowych jednostek organizacyjnych, przepisy ustawy dotyczące takich jednostek stosuje się odpowiednio do całej uczelni”. Z porównania obu tych przepisów wynika, że – choć to trudno zrozumieć – mogą istnieć uczelnie z podstawowymi jednostkami organizacyjnymi, które nie spełniają definicji ustawowej takiej jednostki określonej w art. 2 ust. 1 pkt 29. Można więc

stwierdzić, że omawiany przepis art. 2 ust. 4 jest kolejną zmarnowaną okazją do wprowadzenia bardziej sprzyjających studiom międzyobszarowym rozwiązań ustawowych.

9. Warto zatrzymać się chwilę przy znowelizowanym przepisie art. 8 ust. 3 i 4. Dotyczy on określania przez senat uczelni liczby miejsc na poszczególnych kierunkach studiów stacjonarnych (w tym liczby miejsc dla osób studiujących równoległe lub podejmujących kolejny kierunek studiów). Przepis ten nie wyodrębnia, jak widać, studiów odbywanych w formule określonej w art. 8 ust. 2 (indywidualne studia międzyobszarowe) choć już w ramach nowelizacji z 2011 r. wprowadzono możliwość powierzenia organizacji tych studiów specjalnej międzywydziałowej jednostce organizacyjnej, a obecnej nowelizacji wyposażono kierownika takiej jednostki w uprawnienia dziekana. Ustawodawca dopuścił zatem możliwość organizacyjnego wyodrębnienia grupy studentów, którzy będą studiować w ramach studiów indywidualnych, nie przewidział natomiast takiego wyodrębnienia w ramach procedury naboru na studia. Uwaga ta dotyczy także art. 169 ust. 2, którego treść podlegała korektom w ramach ostatniej nowelizacji, jednak bez uwzględnienia okoliczności wskazanych wyżej. Konsekwencje tego zaniedbania mogą być daleko idące, zwłaszcza wobec wprowadzonego tą samą nowelizacją Systemu Informacji o Szkolnictwie Wyższym w ramach Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym „POL-on” (art. 34a ustawy).

10. Zmienione zostało brzmienie przepisu art. 9 zawierającego upoważnienia dla ministra do wydania rozporządzeń w sprawie warunków, jakie muszą spełniać jednostki organizacyjne, aby prowadzić studia na określonym kierunku, poziomie i profilu kształcenia oraz w sprawie podstawowych kryteriów i zakresu oceny programowej i instytucjonalnej. Szerzej o tych rozporządzeniach będzie mowa niżej, w tym miejscu trzeba jednak zauważyć, że ustawodawca pominął zupełnie w określaniu merytorycznej zawartości obu rozporządzeń dyspozycji dotyczących studiów międzyobszarowych i interdyscyplinarnych prowadzonych przez kilka podstawowych jednostek organizacyjnych. Jest to o tyle istotne, że zaniedbanie to przekłada się na treść rozporządzeń (które muszą pozostawać w ramach zakreślonych przez ustawę), a w dalszej kolejności na sposób działania i stosowane kryteria oceny przez Polską Komisję Akredytacyjną. Niestety jest to kolejny przykład dominującego w ministerstwie wąskodyscyplinarnego myślenia o strukturze dydaktyki uniwersyteckiej i towarzyszącej jej strukturze organizacyjnej (wydziałowej) uczelni. Z kierunkowych upoważnień zawartych w art. 9 wynika także wyraźna przewaga myślenia o wyższych studiach jako przede wszystkim przygotowaniu zawodowym; uwzględnienie w tych kierunkowych dyspozycjach studiów między-

obszarowych i interdyscyplinarnych dawało szansę na wprowadzenie do ustawy cywilizacyjnych zadań dla wyższej uczelni, ale niestety z tej możliwości ustawodawca nie skorzystał.

11. Znowelizowany przepis art. 9a wprowadza zasady zaliczania nauczycieli akademickich do minimum kadrowego. W tym przypadku wątpliwości budzi w pierwszej kolejności sama instytucja minimum kadrowego, która jest wyjątkową konstrukcją na tle systemów szkolnictwa wyższego w innych państwach (w krajach europejskich jest to rozwiązanie w takiej formie nieznane), można jednak uznać, że odejście od tej konstrukcji (zadomowionej w polskim systemie szkolnictwa wyższego od wielu lat) wymagałoby większych zmian legislacyjnych i systemowych. Można było natomiast w ramach nowelizacji uwzględnić specyficzną sytuację budowania minimum kadrowego przy studiach międzyobszarowych i interdyscyplinarnych (pewne rozstrzygnięcia zawiera rozporządzenie o warunkach prowadzenia kierunku studiów, o czym niżej, ale są one niesatysfakcjonujące, zwłaszcza z punktu widzenia sposobu kontrolowania minimum kadrowego przez PKA).

Z uznaniem trzeba natomiast odnotować przepis ust. 1a usuwający istniejącą na gruncie dotychczasowych przepisów wątpliwość co do liczenia minimum kadrowego w przypadku prowadzenia studiów wspólnie przez kilka uczelni. Nowelizacja wprowadza w tym zakresie jasną dyspozycję, że uczelnie prowadzące wspólnie interdyscyplinarny kierunek studiów mogą utworzyć wspólne minimum kadrowe dla takiego kierunku. Szkoda tylko, że podobnie jednoznacznego przepisu nie ma w odniesieniu do wewnątrz uczelnianych inicjatyw prowadzenia kierunku studiów przez kilka wydziałów. Taki przepis notabene istniał w rozporządzeniach z roku 2003 i 2007 regulujących tę materię, potem jednak z nich zniknął. Dla organizacji studiów międzyobszarowych w uczelni byłoby dobrze, gdyby taka jednoznaczna dyspozycja ustawowa (lub przynajmniej na poziomie rozporządzenia) pojawiła się. Jak na razie pozostaje tylko przepis art. 8 ust. 1 zd. drugie, który mówi, że „kierunek studiów może być prowadzony przez podstawową jednostkę organizacyjną uczelni albo łącznie przez kilka takich jednostek”. Przepis ten nie znajduje jednak niestety rozwinięcia ani w art. 9 ani w art. 9a ustawy, co wprowadza niepotrzebny niepokój, a w przypadku studiów międzyobszarowych, z natury rzeczy prowadzonych przez kilka wydziałów, może stanowić hamulec dla takich inicjatyw (zwłaszcza wobec nieprzewidywalnej w takiej sytuacji reakcji PKA).

12. Niepokojąco brzmi znowelizowany przepis art. 11 ust. 13. Powiada on, że do prowadzenia studiów przez jednostki międzyuczelniane lub jednostki wspólne stosuje się odpowiednio przepisy ust. 1-9 i art. 10a. Kategorię jednostek międzyuczelnianych lub jednostek

wspólnych wprowadza przepis art. 31a ustawy. Przewiduje on możliwość utworzenia przez uczelnię takich jednostek, na podstawie porozumienia, z innymi uczelniami (w tym zagranicznymi) lub instytucjami naukowymi, przy czym porozumienie to (obok kwestii organizacyjnych i finansowych) powinno określać zasady prowadzenia studiów. Zastosowanie wobec takiej inicjatywy wspólnie prowadzonych studiów przepisów art. 11 (nawet przy ich odpowiednim stosowaniu) może stać się źródłem wielu kłopotów, zwłaszcza w przypadku porozumienia zawieranego z uczelnią zagraniczną.

Sprawa ta dotyczy wszelkich studiów prowadzonych w ramach takiego porozumienia, dla projektów międzyobszarowych i interdyscyplinarnych może jednak mieć specjalne znaczenie i istotnie krępować inicjatywy poszukiwania ciekawych partnerów zagranicznych. Niejasne jest w szczególności stosowanie wymogów, przewidzianych w art. 11 i 10a, dotyczących posiadania uprawnienia do swobodnego tworzenia kierunku studiów oraz procedury temu towarzyszącej, do zagranicznych uczelni lub instytucji naukowych.

13. Poważne niebezpieczeństwo kryje się za wprowadzeniem na podstawie art. 34a „Systemu POL-on”. Trudno przewidzieć w tej chwili, jak będzie ta baza danych zorganizowana, a przede wszystkim, jak dalece sposób jej organizacji wpływać będzie na funkcjonowanie szkół wyższych i ich inicjatywy dydaktyczne i naukowe. Można obawiać się, że – podobnie jak w wielu wskazanych wyżej przypadkach – ministerstwo (lub wykonawca, który będzie projektował system) zbuduje bazę na gruncie obecnego, wąskodyscyplinarnego modelu studiów. Gdyby tak się stało, wtedy wszelkie inicjatywy powoływania do życia międzyobszarowych kierunków studiów lub prowadzenia indywidualnych studiów międzyobszarowych oraz wszelkie inne projekty międzyobszarowej dydaktyki napotykać będą – jako niemieszczące się w dyscyplinarnym standardzie – na poważne problemy. Implementacja systemu wymaga więc bardzo wnikliwego monitoringu. Z tego względu niepokoi, że na podstawie ust. 2 tego artykułu minister może zlecić jednostce zewnętrznej administrowanie bazami danych. Może to być groźne zwłaszcza gdyby jednostka taka w ramach administrowania dokonywała proceduralnych uszczegółowień bez konsultacji ze środowiskiem akademickim.

14. Nowelizacji poddano niektóre przepisy dotyczące Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Wprowadzone korekty nie oznaczają żadnych zasadniczych zmian w jej funkcjonowaniu, w szczególności nie eliminują żadnych mankamentów związanych z jej działalnością i sposobem dokonywania ocen. O kłopotach wynikających z przepisów rozporządzenia wydanego na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy będzie jeszcze mowa niżej, w tym miejscu natomiast warto

odnotować utrzymaną (choć w zmienionej formie legislacyjnej) zasadę działania zespołów PKA w ramach obszarów kształcenia. Taka wewnętrzna organizacja PKA może być kłopotliwa w przypadku dokonywania oceny kierunków międzyobszarowych (np. obejmujących trzy obszary), przepisy ustawy nie przewidują bowiem, by w szczególnych przypadkach, np. gdy oceniany jest kierunek międzyobszarowy, sprawozdanie, na podstawie którego prezydium PKA podejmuje uchwałę akredytacyjną, przygotowywane było przez kilka zespołów. Jest to jeszcze jeden z argumentów wskazujących, że PKA nie jest właściwie przygotowana do dokonywania oceny, zarówno programowej jak i instytucjonalnej, studiów międzyobszarowych i jednostek organizacyjnych lub uczelni je prowadzących.

15. Pozytywnie należy odnotować zmianę w art. 84 polegającą na uzupełnieniu tego przepisu o ust. 3b, który mówi, że „kierownik jednostki, o której mowa w ust. 3a [czyli międzywydziałowej jednostki organizacyjnej organizującej indywidualne studia międzyobszarowe, o których mowa w art. 8 ust. 2] wykonuje uprawnienia kierownika podstawowej jednostki organizacyjnej, o których mowa w art. 175 [powoływanie komisji stypendialnych] i art. 190 [uprawnienie do skreślenia z listy studentów], jeżeli statutu uczelni nie stanowi inaczej”. Warto zauważyć, że przepis ten został zaproponowany w ramach wcześniejszych opracowań Projektu (i jest, jak na razie, jedyną zmianą legislacyjną uwzględnioną przez ministerstwo spośród przedstawionych przez wykonawców Projektu). Trzeba jednak przy okazji przypomnieć, że pozostaje on w pewnej sprzeczności z art. 8 ust. 3 i 4 (mówiącym o liczbie przyjmowanych studentów) i art. 169 ust.3 (mówiącym o zasadach rekrutacji na studia) – była o tym mowa wyżej (chodzi o to, że obecne brzmienie art. 84 ust. 3b oznacza, iż studenci indywidualnych studiów międzyobszarowych stanowią wyodrębnioną grupę osób, wobec których kierownik jednostki organizującej te studia może wykonywać uprawnienia dziekana, w tym dotyczące skreślenia z listy studentów; oznacza to konieczność odrębnej rekrutacji na studia i odrębnych limitów oraz – co może okazać się szczególnie ważne – odrębnego potraktowania w ramach Systemu POL-on).

W dzisiejszej praktyce niektórych uniwersytetów organizujących studia typu MISH czy MISMaP (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Śląski) prowadzi się na nie odrębną rekrutację rozbudowaną o dodatkowe elementy sprawdzające predyspozycje do podejmowania studiów odbywanych w takiej formule. Co ciekawe, na takie dodatkowe egzaminy wyrażał swego czasu zgodę minister (gdy taki wymóg znajdował się w ustawie) uznając tym samym, że istnieje równorzędność między kierunkiem studiów i studiami odbywanymi w for-

mule indywidualnych studiów międzyobszarowych (poprzednio – studiów międzykierunkowych).

Ustawodawca nie doprecyzował natomiast relacji między uprawnieniem rady międzywydziałowej jednostki organizacyjnej, polegającym na określaniu programu studiów, w tym planów studiów, a uprawnieniem rady wydziału (art. 68 ust. 1), które sformułowane zostało w taki sam sposób. Trudno wyobrazić sobie sytuację, w której rada jednostki międzywydziałowej określa dla swoich studentów program i plan studiów na konkretnym kierunku, a dyplom ukończenia studiów wydaje odpowiedni wydział, prowadzący dany kierunek, nie mając wpływu na program odbytych studiów (nawet zakładając, że efekty kształcenia uchwalili dla nich senat). Przepis art. 84 ust. 3a trzeba więc odnosić do modułów oferowanych lub postawionych do dyspozycji studentów przez jednostkę organizującą studia międzyobszarowe. Program studiów odnosiłby się wtedy do tego, co stanowi wartość dodaną przy tego typu studiach, i co sprowadza się do międzyobszarowości (powiązanej z interdyscyplinarnością). To by prowadziło do wniosku, że tę wartość dodaną można by wyrazić w formie efektów kształcenia, uchwalanych przez senat, i poddawać ewaluacji (np. środowiskowych komisji akredytacyjnych, jak UKA).

16. Nowelizacja ustawy zmieniła przepisy dotyczące odpłatności za drugi i kolejne kierunki studiów. Z punktu widzenia studiów międzyobszarowych istotne jest uchylenie przepisów przyznających studentom odbywającym studia w ramach indywidualnych studiów międzyobszarowych, dodatkowych 60 punktów ECTS na każdym poziomie studiów. Ten przywilej, przyznany w ramach nowelizacji z 2011 r., która wprowadziła jako zasadę (od której były wyjątki dla najlepiej studiujących) odpłatność na kolejnych studiach, dawał możliwość wyjścia poza limit punktów obowiązujący wszystkich pozostałych studentów (180+30 i 120+30). Ta regulacja niewątpliwie korzystna dla osób studiujących w formule indywidualnych studiów międzyobszarowych (ale już nie obejmująca innych studiów międzyobszarowych czy interdyscyplinarnych) otwierała możliwość równoległego studiowania bezpłatnie na dwóch kierunkach (a nawet trzech, gdy przynależały one do pokrewnych dyscyplin). Taki specyficzny status indywidualnych studiów międzyobszarowych groził jednak przekształceniem ich w wygodną i taną ścieżkę studiowania kilku kierunków zamiast zdobywania prawdziwej międzyobszarowej perspektywy i rozwijania interdyscyplinarnych umiejętności.

Z tego punktu widzenia zmiana wprowadzona przez nowelizację 2014 r. może być korzystna, uwalnia bowiem te studia od dwuznaczności. Zarazem przenosi ciężar podejmowania

decyzji o ewentualnej odpłatności za studia stacjonarne (np. z wykorzystaniem konstrukcji zajęć ponadplanowych, przy założeniu, że planem studiów objęte jest tylko 180 lub 120 punktów ECTS) na same uczelnie. Dla studiów międzyobszarowych kwestie te wydają się drugorzędne, nigdy bowiem pobierane opłaty za studia nie stanowiły dla nich istotnego źródła finansowania. W tym zakresie znacznie ważniejsze są rozstrzygnięcia dotyczące kosztochłonności studiów międzyobszarowych, w tym zwłaszcza indywidualnych studiów międzyobszarowych realizowanych ze znaczącym udziałem tutorów. Rezygnacja z odpłatności otwiera natomiast przed studentami możliwość lepszego wykorzystania oferty uniwersytetów.

17. Niestety nowelizacja z 2014 r. nie zmieniła brzmienia upoważnienia ustawowego dla ministra w zakresie określania wskaźnika kosztochłonności. Stosowne propozycje były przedstawiane ministrowi w ramach niniejszego Projektu. Wskazywano w nich na oczywiście wyższe koszty prowadzenia studiów międzyobszarowych, które z natury rzeczy mają charakter elitarny. Podobnie rzecz się ma ze studiami indywidualnymi, których podstawę stanowi ściśle współpraca tutora ze studentem. W przypadku tych ostatnich ewentualna korekta art. 96 ust. 1 i 2 ustawy wydawała się dość prosta w wykonaniu, gdyż ustawodawca wprowadził w art. 8 ust. 2 definicję indywidualnych studiów międzyobszarowych, można więc ją wykorzystać jako dobrze określony rodzaj studiów, któremu da się przypisać określoną kosztochłonność. Jednocześnie zwracano uwagę na to, że uczelnie spełniających warunki do organizowania indywidualnych studiów międzyobszarowych i gotowych do podjęcia się takiego zadania, jest zaledwie kilka w skali kraju, co oznacza, że kwota pieniędzy, które trzeba by przeznaczyć na taką zwiększoną kosztochłonność, jest niewielka.

18. Wszystkie wymienione powyżej zmiany ustawowe nie odblokowują jak widać inicjatyw w zakresie studiów międzyobszarowych. Co więcej, niektóre z nich grożą poważnym regresem w tym obszarze. Niestety ten negatywny wniosek rozciąga się również na dwa podstawowe rozporządzenia wydane w wykonaniu dyspozycji ustawowych: rozporządzenie z dnia 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia oraz rozporządzenie z tej samej daty w sprawie podstawowych kryteriów i zakresu oceny programowej oraz oceny instytucjonalnej.

19. Kwestii międzyobszarowości dotyczą tylko niektóre przepisy rozporządzeń, warto jednak pamiętać, że są one ściśle powiązane z samą ustawą. Dlatego usprawiedliwiony wydaje się generalny wniosek, że nie tworzą one kontekstu prawnego, który byłby sprzyjający rozwijaniu studiów międzyobszarowych w rozmaitych postaciach.

W kilku miejscach pojawiają się sformułowania, które zdają się nawiązywać do studiów międzyobszarowych. W par. 3 ust. 1 czytamy przykładowo, że „opis zakładanych efektów kształcenia uwzględnia efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych właściwe dla kierunku studiów, poziomu i profilu kształcenia wybrane z efektów kształcenia dla obszaru lub obszarów kształcenia, do których został przyporządkowany kierunek studiów”. Użyta liczba mnoga przy wskazaniu obszarów, do których mają nawiązywać efekty kształcenia, zdaje się wskazywać, iż ustawodawca dopuszcza prowadzenie studiów międzyobszarowych na równi ze studiami jednoobszarowymi. Uważna lektura przepisu pokazuje jednak, że intencja ustawodawcy jest inna. Chodzi o całkiem techniczną sytuację przyporządkowania kierunku studiów do określonego obszaru lub obszarów, co może wynikać z charakteru użytych efektów kształcenia, i co ma potem znaczenie dla ustalania minimum kadrowego i określania proporcji liczby punktów ECTS dla każdego wykorzystanego obszaru. W dalszej konsekwencji chodzi o wynikający z tych proporcji wskaźnik kosztochłonności (wskaźnik ten dla każdego obszaru jest inny, przykładowo dla nauk społecznych wynosi 1,0, dla nauk humanistycznych – 1,5, dla obszaru nauk ścisłych – 2,5). Punktem wyjścia jest zatem jednodyscyplinowy kierunek studiów, który może w ramach opisów swoich efektów kształcenia „zahaczać” o kilka obszarów, nie jest to natomiast promowanie studiów międzyobszarowych. Dowodem, iż prowadzenie studiów międzyobszarowych nie przykuwa uwagi legislatora jest całkowite pominięcie w przepisach rozporządzenia sytuacji, w której kierunek studiów prowadzony jest wspólnie przez kilka podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni. Była już o tym mowa wyżej przy okazji analizy nowelizowanych przepisów ustawy.

20. Podobny mankament charakteryzuje rozporządzenie w sprawie zasad i kryteriów oceny programowej i instytucjonalnej. Większość zawartych tam kryteriów nie przystaje do studiów międzyobszarowych, a zwłaszcza do formuły ich organizowania przewidzianej w art. 8 ust. 2 ustawy. Dotyczy to w szczególności kryteriów wskazanych w par. 3 pkt 2 lit. a, pkt 4, par. 5 ust. 1 pkt 1, które są szczególnie trudne do spełnienia i sprawdzenia w przypadku studiów prowadzonych łącznie przez kilka wydziałów. Propozycję właściwego zestawu kryteriów dla potrzeb ewaluacji studiów międzyobszarowych i interdyscyplinarnych będzie zawierać opracowanie przygotowywane w ramach Zadania 4 Projektu¹.

¹ M. Wąsowicz,

21. Na specjalną uwagę zasługuje par. 4 ust. 2 rozporządzenia. Mówi on, że „dokonując oceny programowej na kierunku, poziomie i profilu kształcenia realizowanego w ramach indywidualnych studiów międzyobszarowych, Komisja uwzględni specyfikę organizacji tego kształcenia”. Wypada zauważyć, że jest to jedyny przepis (poza art. 8 ust. 2 i art. 84 ust. 3a i 3b), który dotyczy indywidualnych studiów międzyobszarowych i podkreśla ich odmienny od innych formuł studiowania charakter. Zarazem jednak brzmienie tego przepisu oznacza, że specyfikę tę ustawodawca lokuje tylko w sposobie organizacji tych studiów, a nie w treści kształcenia, inaczej mówiąc sprowadza całą rzecz do proceduralnych różnic wynikających z charakteru jednostki, która takie studia organizuje. Taka perspektywa nie dziwi, gdy weźmie się pod uwagę generalny sposób procedowania Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

Przepis par. 4 ust. 2 otwiera jednak (przez sam fakt, że pojawił się w rozporządzeniu) możliwości jego szerszej interpretacji, a przede wszystkim odpowiedniego przełożenia na kryteria, jakimi posługuje się PKA. Taką próbę „zagospodarowania” przepisu par. 4 ust. 2 podjęły środowiska akademickie prowadzące indywidualne studia międzyobszarowe w Stanowisku z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie projektu szczegółowych kryteriów oceny instytucjonalnej i programowej przedstawionego do publicznej dyskusji przez Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Warto przytoczyć to stanowisko *in extenso*, jest ono bowiem dobrym dowodem włączania się najbardziej aktywnych środowisk akademickich w propagowanie w skali rozwiązań systemowych idei studiów międzyobszarowych i interdyscyplinarnych.

„Przedstawiciele struktur organizacyjnych, realizujących w polskich uniwersytetach kształcenie w formie indywidualnych studiów międzyobszarowych, o których mowa w art. 8 ust. 2 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, zgromadzeni na spotkaniu w Warszawie w dniu 18 listopada 2014 r., zorganizowanym w ramach projektu systemowego „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”, po zapoznaniu się z materiałami przygotowanymi przez Prezydium PKA i dotyczącymi szczegółowych kryteriów oceny instytucjonalnej i oceny programowej oraz z rozporządzeniem ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie podstawowych kryteriów i zakresu oceny programowej oraz oceny instytucjonalnej, biorąc pod uwagę projekt European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area przyjęty przez Bologna Follow-up Group we wrześniu 2014 r., stwierdzają, co następuje:

- 1) Przedstawione przez PKA szczegółowe kryteria oceny instytucjonalnej i programowej w niedostateczny sposób uwzględniają specyfikę studiów interdyscyplinarnych i międzyobszarowych, prowadzonych zwłaszcza w formie indywidualnych studiów międzyobszarowych, o których mowa w art. 8 ust. 2 ustawy. W szczególności dokumenty te nie odnoszą się do przepisu §4 ust. 2 rozporządzenia ministra, który nakłada na PKA obowiązek uwzględniania specyfiki organizacji kształcenia w ramach indywidualnych studiów międzyobszarowych.
- 2) Specyfika ta polega na tym, że:
 1. student indywidualnych studiów międzyobszarowych (dalej: ISM) realizuje moduły kształcenia należące do co najmniej dwóch obszarów wiedzy;
 2. student ISM studiuje pod opieką indywidualnego opiekuna naukowego, zwanego tutorem;
 3. student ISM wraz z tutorem tworzą indywidualny program studiów uwzględniający efekty kształcenia prowadzące do uzyskania dyplomu na co najmniej jednym kierunku studiów;
 4. indywidualny program studiów uwzględnia składniki gwarantujące międzyobszarowość, interdyscyplinarność oraz rozwijające kreatywność, samodzielność intelektualną i postawę aktywnego uczestnictwa w życiu naukowym, społecznym, kulturalnym, obywatelskim;
 5. realizacja celów ISM, wskazanych w poprzednim punkcie, wymaga nie tylko zindywidualizowanego programu studiów, ale i zindywidualizowanych efektów kształcenia prowadzących do osiągnięcia tych celów; oznacza to, że efekty kształcenia dla osób studiujących w ramach ISM nie podlegają w zakresie, o którym mowa w pkt 4, pełnej standaryzacji;
 6. w proces realizacji studiów międzyobszarowych włączeni są, w znacznie większym stopniu niż w kształceniu kierunkowym, nauczyciele akademicy z różnych jednostek organizacyjnych uczelni (np. jako tutorzy).
- 3) Mając powyższe na uwadze zebrani uznają, że:
 1. określanie metod i efektów kształcenia międzyobszarowego (zapewniających międzyobszarowość, interdyscyplinarność, kreatywność, samodzielność intelektualną i postawę aktywnego uczestnictwa w życiu nau-

- kowym, społecznym, kulturalnym, obywatelskim) oraz zapewnianie warunków organizacyjnych dla ich realizacji, należy do jednostki organizującej indywidualne studia międzyobszarowe;
2. działanie jednostek organizujących indywidualne studia międzyobszarowe wymaga współpracy z otoczeniem społecznym w zakresie znacznie wykraczającym poza kontakty z pracodawcami, ponieważ ma budować postawy aktywności naukowej, społecznej, kulturalnej i obywatelskiej;
 3. działanie, o którym mowa w pkt 2, powinno uwzględniać umiejscowienie konkretnej uczelni w specyficznym dla niej otoczeniu społecznym i wpływać bezpośrednio na określanie i realizację efektów kształcenia w ramach indywidualnych studiów międzyobszarowych.
- 4) Biorąc pod uwagę okoliczności, wskazane w ust. 2 i 3 niniejszego stanowiska, zebrani uważają, że wypracowanie przez Polską Komisję Akredytacyjną sposobów uwzględniania przy ocenie programowej specyfiki ISM, do czego zobowiązuje §4 ust. 2 rozporządzenia, wymaga przeprowadzenia konsultacji z przedstawicielami jednostek organizujących takie studia.
 - 5) Uważamy jednocześnie, że w zakresie wskazanym wyżej w ust. 2 pkt 4 i 5, obejmującym specyficzne zadania ISM, które wymagają niestandardowych metod weryfikowania ich realizacji, PKA powinna uwzględniać oceny dokonywane przez środowiskowe komisje akredytacyjne, które posługują się instrumentami lepiej dopasowanymi do przedmiotu takiej oceny.
 - 6) Uważamy za pożądane, by ocena przez PKA podstawowej jednostki organizacyjnej prowadzącej studia kierunkowe, w ramach których realizują swoje minima programowe studenci ISM, wymagała uwzględnienia, w zakresie wskazanym w poprzednim ustępie, opinii środowiskowych komisji akredytacyjnych. Podstawę prawną takiego działania stanowi przepis §6 pkt 3 rozporządzenia, który pozwala uznawać przez PKA oceny akredytacyjne komisji, z którymi zawarła ona odpowiednie umowy o uznawalności.
 - 7) Przedstawiona propozycja pozwala lepiej wyeksponować specyficzne cechy ISM i podkreślić ich społeczny, kulturowy i obywatelski walor, a jednocześnie wykorzystać potencjał środowiskowych komisji akredytacyjnych, których istnienie i rolę potwierdził przepis art. 55 ust. 1 pkt 3 ustawy. Uwzględnienie naszej propozycji

przyczyniłoby się zarazem do pełniejszego włączenia się całego środowiska polskich uniwersytetów w proces zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia.”

Stanowisko to zostało przekazane Polskiej Komisji Akredytacyjnej, która jednak do końca 2014 r. nie podjęła żadnych działań włączających środowisko „mishowe” w przygotowanie zestawu kryteriów i procedur umożliwiających realizację par. 4 ust. 2 rozporządzenia.

Zmiany regulacji wewnątrz uczelni

22. Interesujące zmiany dotyczące studiów międzyobszarowych, zwłaszcza organizowanych w formule indywidualnych studiów międzyobszarowych, wprowadzone zostały na Uniwersytecie Warszawskim. W opracowaniu dotyczącym roku 2013 znalazła się informacja o pracach specjalnego zespołu rektorskiego powołanego w celu przygotowania koncepcji rozwoju studiów międzyobszarowych w Uniwersytecie Warszawskim. Koncepcja ta została zaaprobowana przez władze rektorskie i jest stopniowo wdrażana od roku akademickiego 2013/2014. Jednym z podstawowych postulatów członków zespołu było nadanie odpowiedniej rangi funkcji tutorskiej. Wskazywano, że zwłaszcza w przypadku indywidualnych studiów międzyobszarowych rola tutora jest ogromna, szczególnie przy konstruowaniu indywidualnego programu i planu studiów oraz rozwijaniu międzyobszarowych zainteresowań studenta, i powinna ona przybierać postać relacji „mistrz – uczeń”. W tym nowym podejściu do zadań tutora jego obowiązki traktowane są jako działanie dydaktyczne, co winno znaleźć odbicie w sposobach rozliczania pensum dydaktycznego.

23. Wyrazem uznania szczególnej roli tutora i szczególnego charakteru jego pracy jest uchwała nr 212 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z 16 kwietnia 2014 r. Na mocy tej uchwały „do zajęć regularnych zalicza się także opiekę sprawowaną nad studentem indywidualnych studiów międzyobszarowych, o których mowa w art. 8 ust. 2 ustawy, w wymiarze nieprzekraczającym rocznie 15 godzin na jednego studenta i 60 godzin na jednego nauczyciela akademickiego”. Regulacja ta została następnie inkorporowana do uchwały nr 249 Senatu z 25 czerwca 2014 r. w sprawie planowania, ustalania wymiaru oraz zasad rozliczania godzin dydaktycznych (pensum) nauczycieli akademickich na Uniwersytecie Warszawskim, która w sposób kompleksowy opisała wykonywanie pensum dydaktycznego w Uniwersytecie. Regulacja ta oznacza, że blisko 1/3 obowiązkowego pensum, jakie przypada na nauczyciela akademickiego w Uniwersytecie Warszawskim, może być wykonane poprzez realizację funkcji tutora. Warto zauważyć, że regulacji tej towarzyszą rozwiązania finansowe pozwalające trak-

tować wysiłek tutora jako wykonywanie zadania zamówionego przez Kolegium MISH, czyli jednostkę organizującą indywidualne studia międzyobszarowe w Uniwersytecie Warszawskim, w wydziale, w ramach którego dany student realizuje swoje minimum programowe pozwalające uzyskać dyplom na określonym kierunku studiów.

Oba rozwiązania, czyli uznanie wysiłku tutora za wysiłek o charakterze dydaktycznym, i wprowadzenie systemu pozwalającego sfinansować ten wysiłek, są dowodem strategicznego myślenia przez władze Uniwersytetu Warszawskiego o miejscu i roli studiów międzyobszarowych i interdyscyplinarnych w rozwoju uczelni.

24. Trzeba w tym miejscu wspomnieć również o strategii średniookresowej Uniwersytetu na lata 2014–2018, przyjętej na posiedzeniu Senatu 25 czerwca 2014 r. (Uchwała nr 248). W dokumencie tym (wskazującym cztery podstawowe cele na najbliższe czterolecie) szczególnie interesujący z punktu widzenia rozwijania studiów międzyobszarowych jest cel nr 2: „Poprawa jakości kształcenia i poszerzenie oferty kształcenia na Uniwersytecie”, w którego uszczegółowieniu czytamy: „2.2 Inicjowanie współpracy między wydziałami, poszerzanie i uelastycznianie oferty kształcenia”. Zważywszy fakt, iż petryfikacja struktury wydziałowej i ograniczona gotowość wydziałów do podejmowania wspólnych przedsięwzięć jest jedną z istotnych barier rozwijania w Uniwersytecie studiów interdyscyplinarnych i międzyobszarowych, wskazanie jako celu strategicznego budowania przyjaznej przestrzeni dla współpracy międzywydziałowej zwłaszcza w kontekście poszerzania oferty edukacyjnej, nabiera szczególnego znaczenia. Taka otwarta przestrzeń dla wspólnych inicjatyw oznacza bowiem szansę dla projektów interdyscyplinarnych i międzyobszarowych.

25. Pod koniec roku 2014, w związku z nowelizacją ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, o czym była obszernie mowa wyżej, powołano w Uniwersytecie specjalny zespół do spraw założeń nowelizacji statutu uczelni. Zespół ten przygotował dokument, w którym postuluje się, by w ramach nowelizacji statutu nie ograniczać się wyłącznie do zmian wymuszonych nowelizacją ustawy, lecz dokonać głębszej rewizji postanowień statutu idących m.in. w kierunku wewnętrznego otwarcia się uczelni i umożliwienia organizacji studiów międzyobszarowych z udziałem nauczycieli akademickich wywodzących się z różnych wydziałów Uniwersytetu.

Założenia te zyskały aprobatę Rektora Uniwersytetu i mają stać się podstawą pracy zespołu statutowego, który będzie przygotować projekt zmian statutu uczelni. Prace zespołu, zgodnie z harmonogramem określonym przez Rektora, muszą się zakończyć do kwietnia

przyszłego roku, tak by zmiany w statucie, zgodnie z przepisami przejściowymi ustawy nowelizacyjnej, mogły być uchwalone przez senat do końca czerwca 2015 r.

Projekt systemowy „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”

Zadanie 2: Monitoring rozwoju studiów międzyobszarowych

Jerzy Axer

**Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów
i badań w okresie 01.01.2015 – 30.09.2015.
Wartość danych z monitoringu dla opracowania
modeli końcowych**

Preambula

Struktura poniższego opracowania opiera się na schemacie wykorzystanym w opracowaniu *Analiza syntetyczna unikatowych form dydaktyki i badań: perspektywa historyczna*, obejmującym okres 1991 – 31.10.2011. Podobnie jak w opracowaniu dotyczącym rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.11.2011 – 31.12.2013 w opisie zastosowano tu ten sam podział na jednostki (programy); ustosunkowano się także do sugestii dotyczących „tendencji rozwojowych”, które formułowali kierownicy prototypowych form studiów połączonych z badaniami w opracowaniach szczegółowych. Przygotowano je wedle tego samego schematu, który został wykorzystany w raportach obejmujących lata 2013–2014, co ułatwiało porównanie. Tak jak poprzednio dążyłem do zdiagnozowania wpływu, jaki na monitorowane jednostki miały innowacje wprowadzane w ramach realizacji Projektu; próbowałem też wyróżnić czynniki oddziałujące pozytywnie i negatywnie na rozwój monitorowanych form dydaktyki i badań w objętym obecnym raportem zakresie; ta część opracowania nawiązuje do wniosków sformułowanych w aneksie do opracowania *Analiza syntetyczna unikatowych form dydaktyki i badań: perspektywa historyczna* oraz do punktu 10 raportu obejmują-

cego rok 2014. Na końcu umieściłem ocenę wartości danych z monitoringu dla opracowania modeli prowadzenia Indywidualnych Studiów Międzyobszarowych (ISM), wynikających z „dobrych praktyk”.

1. Wydział „Artes Liberales” (Wydział AL)

Okres objęty monitoringiem był trzecim rokiem funkcjonowania jednostki jako pełnoprawnego wydziału w strukturze UW. W tym okresie Wydział działał na podstawie regulaminu z 19 września 2012 r. Od końca roku, na skutek kolejnych zmian ustawowych oraz idącej w ślad za nimi nowej redakcji statutu UW, do wiosny 2015 r. trwały na Wydziale prace nad nową wizją i średnioterminową strategią jednostki. Zakończyły się one uchwaleniem dokumentu „Misja Wydziału »Artes Liberales«”, poprzedzonego wstępem pt. „Wizja Wydziału »Artes Liberales«”, oraz programu rozwoju strategicznego Wydziału „Artes Liberales” w latach 2015–2018. Dokumenty te zostały przyjęte przez Radę Wydziału w dniu 29 października 2015 r.¹.

1.1.

Wydział „Artes Liberales” jako jednostka o strukturze odbiegającej od struktury innych wydziałów UW spotykał się, jak szczegółowo raportowałem w podsumowaniu monitoringu za rok 2013 (pkt 1.2) i za rok 2014 (pkt 1.1.), z krytyczną opinią, formułowaną zarówno przez środowiska przeciwnie istnieniu wydziałów jako struktur ograniczających innowacyjność Uniwersytetu, jak też – i to w znacznie większym stopniu – przez tradycyjne wydziały obawiające się konkurencji ze strony jednostki mającej większe możliwości działań innowacyjnych. Dobrze świadczy o uczelni jako całości to, iż wszystkie te, słabnące z czasem, wątpliwości obecnie praktycznie zniknęły. Wydział AL stał się organiczną częścią UW, a nawet wskazywany jest dzisiaj na innych czołowych uniwersytetach jako rozwiązanie modelowe na przyszłość. Np. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, próbując powołać podobną jednostkę, zabiega o ścisłą współpracę z Wydziałem AL; przygotowano także ambitne porozumienie o współpracy z Wydziałem Anglistyki tego uniwersytetu.

1.2.

Po zmodyfikowaniu listy wewnętrznych jednostek w grudniu 2014 r. przeanalizowano sprawozdania z prac wszystkich zespołów, laboratoriów i pracowni. Stały się one podstawą

¹ Por. Załącznik nr 1 do niniejszego opracowania, zawierający wymienione dokumenty.

do planowania strategii średnioterminowej Wydziału, a zwłaszcza do przygotowywania w roku 2015 planu reorganizacji systemu komunikacji wewnątrzwydziałowej, pozwalającej na lepsze wykorzystywanie synergii zespołów badawczych. Liczba zatrudnionych pracowników utrzymuje się na tym samym poziomie w semestrze zimowym, w semestrze letnim nastąpi jednak ok. dziesięcioprocentowy przyrost kadry naukowo-dydaktycznej ze względu na rozszerzenie zadań naukowych i dydaktycznych na pograniczu nauk przyrodniczych i humanistycznych oraz rozbudowania funkcji tutorskich w Kolegium Artes Liberales². Identyfikacja pracowników z jednostką jest duża; zakończył się też proces eliminowania dwuetatowości pracowników Wydziału (nie obejmował on dwóch osób zachowujących ułamki etatów w instytutach PAN ściśle współpracujących z Wydziałem).

1.3. Reakcja partnerów krajowych i zagranicznych

Nowy Wydział jest traktowany nadal jako atrakcyjny i unikatowy partner zdolny do podejmowania niestandardowych wyzwań. Zawarto precedensowe porozumienia z dwiema instytucjami kultury: Ośrodkiem Praktyk Teatralnych „Gardzienice” i Teatrem Polskim w Warszawie³. Kontynuowane są prace nad uruchomieniem na poziomie MA wspólnego toku studiów w trybie Double Degree we współpracy z Uniwersytetem w Kolonii i Uniwersytetem Ekonomicznym w Moskwie. Nade wszystko jednak osiągnięto znaczny postęp w negocjacjach dotyczących ulokowania przy Wydziale „Artes Liberales” Międzynarodowego Centrum Naukowego utworzonego przez UW oraz czołowe uczelnie europejskie (School of Oriental and African Studies, University of London; Università di Bologna; Humboldt-Universität zu Berlin).

O zacieśnieniu współpracy z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu wspominałem wyżej, formalne podpisanie umowy nastąpi 3 grudnia 2015 r.

1.4. Rola Wydziału AL w propagowaniu idei *liberal education* na europejskim i globalnym rynku edukacyjnym

Zgodnie z przewidywaniami⁴, utworzenie wydziału mającego w nazwie i w misji ideę *liberal education* oraz fakt, iż w polskim systemie prawnym znajduje się zapis o indywidualnych studiach międzyobszarowych, sprawiły, że z propozycją współpracy wystąpiły środowi-

² Por. niżej pkt 3.

³ Por. Załączniki nr 2 i 3 do niniejszego opracowania, zawierające wymienione dokumenty.

⁴ Por. Zadanie 2, opracowanie *Monitoring rozwoju międzyobszarowych studiów i badań w okresie 01.11.2011 – 31.12.2013*, pkt 1.8.

ska zabiegające o przeszczepienie *liberal education* na grunt europejski. To zainteresowanie ze strony partnerów w Europie Zachodniej ułatwiło zwołanie w Warszawie w październiku 2015 r. konferencji konsultacyjnej z udziałem czołowych organizatorów kolegiów *liberal arts* z Holandii, Niemiec, Słowacji i Wielkiej Brytanii. Zarazem MNiSW oraz MSZ kontynuowały wsparcie przedsięwzięć Wydziału mających na celu szkolenie kadry akademickiej z Ukrainy w zakresie działań reformatorskich.

Szczególnie istotna jest pozytywna zmiana w zakresie stosunków Wydziału AL ze sponsorami i partnerami amerykańskimi. W czerwcu 2015 r. zostało uzgodnione 9-letnie porozumienie między Uniwersytetem Warszawskim a amerykańską fundacją Christian A. Johnson Endeavor Foundation (CAJEF), zawierające gwarancje wspierania interdyscyplinarnych form studiów i badań realizowanych przez Wydział AL. Zainteresowanie współpracą wyraził także Columbia University.

1.5. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

Nie ulega wątpliwości, że zaangażowanie w realizację Projektu całego zespołu kierowniczego Wydziału AL spowodowało, iż wizja przyszłości jednostki i jej miejsca w polskim systemie szkolnictwa wyższego stała się znacznie wyrazistsza. Rada Wydziału przyjęła przez aklamację strategię średnioterminową działania Wydziału AL – zawarta w tym dokumencie wizja interdyscyplinarności i międzyobszarowości została wypracowana w toku realizacji niniejszego Projektu.

1.6. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz czynników określonych jako stanowiące zagrożenie dla tego rozwoju

1.6.1.

W dalszym ciągu o sukcesach decydowały te same czynniki co uprzednio, a zwłaszcza:

- a) wsparcie władz rektorskich,
- b) wzrost w środowisku najsilniejszych uczelni zrozumienia dla potrzeby prowadzenia studiów i badań elitarnych.

1.6.2.

Zagrożeniem dla aktywności środowiska jest przede wszystkim biurokratyzacja pracy na uniwersytecie. Przeciążona biurokratycznymi obowiązkami kadra traci gotowość do

wspierania rozwiązań, których niekonwencjonalność trudno poddaje się pospiesznemu i schematycznemu raportowaniu. Czynnikiem szczególnie szkodliwym okazała się w mijającym roku poważna zmiana na gorsze w trybie działania Polskiej Komisji Akredytacyjnej oraz nieprzystosowanie obowiązującej formuły systemu POL-on do potrzeb jednostek, których działalność wykracza poza prymitywne schematy działań elementarnych w zakresie badań i dydaktyki. Szczególnie przykrą konsekwencją jest konieczność przykrawania danych i przygotowywania zubożonych sprawozdań, co wymusza brak odpowiednich kategorii w schematach przewidzianych tym programem.

Poważnym czynnikiem destabilizującym jest także nasilenie się konfliktów w samym środowisku akademickim; ich głębsze źródło stanowi krótkowzroczna polityka ministerstwa starającego się przeciwdziałać patologiom środowiskowym przez nieustanne zwiększanie częstotliwości i dociekliwości kontroli, bez zrozumienia, iż środowisko tego rodzaju jak korporacja akademicka ma w Polsce bardzo długą tradycję radzenia sobie z tego typu kontrolą. Rezultatem tej walki między „celnikami” i „złodziejami” nie będzie poprawa jakości, lecz pogłębienie wzajemnej nieufności i zwiększenie gotowości środowiska akademickiego do odrzucenia wszystkich reform i innowacji pod pretekstem obrony tzw. wolności akademickiej. Dla Wydziału AL jest to najgorsza z możliwych zmian klimatu życia uniwersyteckiego, ponieważ fundamentem działań Wydziału jest wykorzystywanie możliwości gwarantowanych przez traktowaną mniej instrumentalnie autonomię uniwersytecką.

2. Kolegium MISH

Regulamin Kolegium i zasady rekrutacji pozostały bez zmian. Planowana jest natomiast pewna reforma tej prototypowej formy studiów jesienią 2015 r. przy okazji wprowadzania do regulaminu Kolegium zmian, jakich wymaga nowy statut Uniwersytetu Warszawskiego. Głębokość tych zmian jest dyskutowana. Z jednej strony, wskazana jest zasadnicza reforma struktury rady, dająca tutorom większy wpływ na kierowanie instytucją, z drugiej zaś, podkreśla się, że taki kierunek zmian wymaga bardzo ostrożnego postępowania, jeśli nie ma doprowadzić do pogorszenia stosunków między MISH a współtworzącymi Kolegium wydziałami. W perspektywie długofalowej nierozstrzygnięty zostaje też zakres współpracy między MISH a MISMaP w kolejnych uniwersytetach polskich. Ostatnio w Uniwersytecie Wrocławskim, a wcześniej w Śląskim, jednostki te uległy połączeniu w jedno Kolegium Studiów Międzyobszarowych, w Uniwersytecie Warszawskim takie rozwiązanie zostało zaniechane,

powinien jednak zastąpić je przemyślany system współpracy. Zasadniczą zmianą w systemie finansowo-organizacyjnym jest jedynie uchwała Senatu UW nr 212 z 16 kwietnia 2014 r., która weszła w życie z dniem 1 października 2015 r. Daje ona możliwość wynagradzania z funduszu centralnego tutorów 15 godzinami pensowymi za każdego podopiecznego aż do liczby 60 godzin. Skutki tego będzie można jednak ocenić dopiero w przyszłym roku.

2.1. Obraz działalności wynikający z opracowania wicedyrektora Kolegium MISH

Kierownictwo MISH w zasadzie powtarza swoje refleksje z roku poprzedniego. Główną troską jest obecnie zreformowanie systemu tutoringu. Wprowadzono funkcję tutorów obszarowych (10), których działanie ma usprawnić proces przypisywania studenta do tutora, spróbowano wdrożyć w mało czytelnym dla wydziałów trybie tymczasową wersję wynagradzania tutorów już w roku 2014/2015 godzinami dopisywanymi do pensum. Podjęto wstępne działania sondujące możliwości wprowadzenia tutorów do Rady Kolegium. Ujawniły się przy tym kontrowersje w kontaktach z władzami wydziałów, a także poważniejsze problemy związane z niedostosowaniem uczelnianej obsługi studiów (w ramach systemu USOS) do specjalności MISH jako Indywidualnych Studiów Międzyobszarowych. Kierownictwo MISH zauważa także zmiany w zainteresowaniach i poziomie kandydatów na studia. Kandydaci w malejącym stopniu oczekują od Kolegium zapewnienia im umiejętności niezbędnych na rynku pracy. Wzrósł natomiast odsetek kandydatów zainteresowanych pracą naukową.

2.2.

Kierownictwo MISH-u nie rozwija w sprawozdaniu problemu, którego jako przewodniczący Rady MISH jestem jednak w pełni świadomy. Ten problem to zbyt duży wpływ na funkcjonowanie Kolegium grupy studentów tworzących Samorząd. Przyczyną dysproporcji między aktywnością studentów i nauczycieli akademickich w dyskusjach o organizacji i rozwoju Kolegium jest – moim zdaniem – wadliwa konstrukcja rady kierującej tą instytucją. Dyrekcja Kolegium stanowi jedyną w radzie reprezentację kadry akademickiej stale zaangażowanej w jego pracy. Zasiadający w Radzie dziekani mają przecież za zadanie jedynie ocenę i nadzór nad właściwym wyważeniem na tym forum interesów wydziałowych oraz ogólnouniwersyteckich. Ich obecność w Radzie nie ma też żadnego związku z prowadzeniem zajęć lub opieką tutorską na MISH-u. Taki układ jest niekorzystny zarówno dla przyszłości MISH-u, jak i dla prawidłowego funkcjonowania samego samorządu.

2.3.

Wpływ implementacji niniejszego Projektu na sposób organizacji i wyznaczenia celów MISH jest znaczny, próba reformy tutoringu ściśle się wiąże z doświadczeniami Projektu.

2.4. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz czynników określonych jako stanowiące zagrożenie dla tego rozwoju

2.4.1.

Wpływ szczególnie pozytywny (i w przyszłości – coraz większy) ma wsparcie władz rektorskich, które umożliwiło finansową autonomię MISH-u w strukturze uczelni. Pozwoliło ono MISH-owi kolejno na:

- a) rezygnację z zewnętrznego w stosunku do Uniwersytetu finansowania, udzielanego przez kilkanaście lat ze środków sponsora zagranicznego za pośrednictwem Fundacji „Instytut *Artes Liberales*”,
- b) planowanie rozwoju systemu tutorialnego.

2.4.2.

Zagrożenie – moim zdaniem – stanowi przede wszystkim niemożność wprowadzenia w strukturze MISH-u w jej obecnym kształcie (tzn. w sytuacji braku ścisłej współpracy z jakąkolwiek strukturą badawczą) skutecznego systemu powiązania indywidualnego toku studiów z badaniami. Oczywiście utalentowani studenci znajdą czasem drogę do badań, jednak wpływ Kolegium na tworzenie się kultury zespołowej pracy badawczej musi być z definicji bardzo ograniczony. W rezultacie praca naukowa studentów MISH staje się w znacznym stopniu monodyscyplinarna, powiązana z naukowymi zainteresowaniami i kompetencjami opiekuna naukowego. Coraz wyraźniejszy proces przekształcania się tutorów w promotorów prac dyplomowych i przypisywanie studenta do jednego tutora na cały okres studiów na danym poziomie sprzyja temu zjawisku.

3. Kolegium *Artes Liberales* (CLAS)

Kolegium rozwija się nadal dynamicznie. Dokonuje się też intensywna przebudowa organizacji toku studiów w zakresie relacji między studentami a kadrami akademicką. Chciałbym wyróżnić dwie podstawowe funkcje Kolegium.

Organizacja kierunku studiów „artes liberales”, wydającego własny dyplom, jest próbą innego trybu realizacji tych samych celów, którym służą Indywidualne Studia Międzyobszarowe, tzn. stworzenia elitarnych studiów interdyscyplinarnych zaspakajających indywidualne potrzeby każdego studenta.

Inna forma organizacji jest konsekwencją decyzji uniezależnienia się od oferty wydziałów i rozbudowywania oferty własnej, choć tworzonej siłami kadry akademickiej całej uczelni. Z tego punktu widzenia Kolegium Artes Liberales jest bratem bliźniakiem MISH-u w sferze pojmowania misji nauczycielskiej i wartości kształcenia interdyscyplinarnego.

3.1.

Z tego powodu chciałbym wyróżnić dwie podstawowe funkcje Kolegium.

3.1.1.

Kierunek studiów „artes liberales” jest ofertą dla studentów MISH i MISMaP na obu poziomach kształcenia. Ma im przede wszystkim udostępniać bardzo dobre zajęcia z różnych obszarów wiedzy. Tę rolę Kolegium wypełnia właściwie, o czym świadczy to, iż ponad połowa studiujących na MISH uczestniczy w mniejszym lub większym zakresie w zajęciach oferowanych przez Kolegium Artes Liberales. Studenci MISMaP realizują natomiast obowiązkowo co najmniej jeden kurs w Kolegium.

3.1.2.

Przede wszystkim jednak Kolegium AL jest generatorem wzorcowych programów międzyobszarowych studiów i badań na wszystkich trzech poziomach kształcenia. W konsekwencji:

- a) od stycznia 2015 r. na pierwszym poziomie studiów ukształtowała się nowa formuła programu wyrównującego dla studentów przyjętych bezpośrednio po maturze pod nazwą Sztuka Pracy Naukowej (SZPaN), realizowana przez zespół doświadczonych dydaktyków oraz zespół świeżo wypromowanych doktorów,
- b) gruntownie zreformowany został program pod nazwą „Lektura arcydzieł”; oba wyżej wymienione kursy tworzą razem nowe *core curriculum* dla pierwszego stopnia Kolegium,
- c) na drugim poziomie studiów przetestowano i przygotowano do wdrożenia od roku akademickiego 2016/2017 dwie nowe specjalności: różnorodność biologiczna i kulturowa oraz kultura chrześcijańska,

- d) wprowadzono, m.in. dzięki porozumieniu z Ośrodkiem Praktyk Teatralnych „Gardzienice”, pilotaż programu integracyjnego dla pierwszych lat studiów, nawiązującego do kultury „college’ów rezydencjalnych”.

3.1.3.

Specyficzny status Kolegium Artes Liberales jako pomostu współpracy międzywydziałowej, a jednocześnie integralnej części Wydziału „Artes Liberales”, stwarza szansę udostępniania inicjatyw Kolegium także studentom studiujących w trybie dyscyplinarnym.

3.2. Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania Kierownika Kolegium Artes Liberales

Kierownictwo jednostki dokonało niezwykłego wysiłku, żeby przebudować pierwszy poziom studiów na podstawie doświadczeń z roku 2014/2015 – doświadczeń pracy z pierwszym w dziejach Kolegium rocznikiem przyjętym na pierwszy stopień studiów bezpośrednio po maturze. Ten wysiłek wydaje się tym istotniejszy, że na pierwszy poziom studiów przyjęto 60 osób, co oznacza 220% zeszłorocznego naboru. Przeorganizowano w sposób niezwykle przemyślany system opieki nad studentami, tworząc zespoły nauczycieli akademickich zajmujących się pierwszym i drugim stopniem kierunku „artes liberales”. Powołano także koordynatorów tych zespołów oraz oddzielono rolę doradców naukowych od roli opiekunów lat. Kierownictwo zaproponowało też i uruchomiło na pierwszym roku zreferowaną wyżej nową koncepcję *core curriculum*. Reformie uległ również system seminariów na drugim poziomie: w ramach obu specjalności studentów, którzy traktują dane seminarium jako główne, oddzielono od tych, którzy traktują je jako pomocnicze. Kierownictwo Kolegium z wielką energią rozwinęło współpracę jednostki wewnątrz uniwersytetu i na zewnątrz uczelni. To dzięki Kolegium ukształtował się nowy międzywydziałowy kierunek studiów: antropozoologia, który będzie realizowany wspólnie przez Wydział „Artes Liberales”, Wydział Biologii i Wydział Psychologii. Kolegium wspomaga także działalność Programu Akademii »Artes Liberales« i Programu Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej⁵ (patrz punkty 4 i 5 niniejszego opracowania). Realizowane w Kolegium indywidualne szkolenia artystyczne i indywidualne szkolenia przyrodnicze swoją popularnością wykraczają daleko poza mury Kolegium. Działalność Pracowni Ekologii Teatru prowadzonej przez dyrektora Włodzimierza Staniewskiego oraz współpraca z Teatrem Polskim zachęcają do studiowania i wykładania w Kolegium osoby

⁵ Por. niżej pkt 4 i 5.

o zainteresowaniach i przygotowaniu artystycznym. Współdziałanie Kolegium z Fundacją Kościuszkowską zaowocowało w roku 2015 ufundowaniem w Kolegium stanowiska profesora wizytującego. Kierownictwo Kolegium słusznie podkreśla, że w krótkim czasie Kolegium stało się „centrum inicjatyw akademickim” na najwyższym poziomie, podejmując współpracę z liczącymi się ośrodkami badawczymi i kulturalnymi z całego świata. Równie ważne jest to, iż wewnątrz uczelni Kolegium oferuje co semestr kilkadziesiąt kursów ogólnouniwersyteckich.

3.3.

Za wielki sukces kierownictwa Kolegium należy uznać działania promujące studia pierwszego stopnia, które przyczyniły się do dużego sukcesu rekrutacyjnego. Należy z satysfakcją podkreślić – czyni to także Kierownik Kolegium w swoim opracowaniu – iż kandydaci na kierunek „artes liberales” zaczynają bardzo wyraźnie odróżniać się od kandydatów na MISH, co dobrze wróży współpracy między instytucjami. Sposób doboru kadry nauczającej w Kolegium stwarza szczególnie dogodne warunki do nieskrępowanych sztywnymi wymogami etatowymi twórczych innowacji w zakresie budowania programów interdyscyplinarnych i międzyobszarowych, wykładowcy pochodzą bowiem z:

- Wydziału „Artes Liberales”,
- innych wydziałów UW,
- instytutów PAN,
- innych uczelni polskich,
- uczelni zagranicznych.

3.4. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

W latach 2014/2015 był decydujący:

- a) przede wszystkim spowodował zaangażowanie się kadry w wymyślanie i testowanie różnych form i konfiguracji kursów międzydyscyplinarnych i międzyobszarowych; przetestowano łącznie 130 takich kursów, czyli 4 tys. godzin zajęć,
- b) zachęcił kadre naukowo-dydaktyczną do podejmowania pracy zespołowej, bardzo wzmacniając jej gotowość do współpracy ponad instytucjonalnymi granicami,
- c) dzięki Projektowi nastąpiło też jeszcze szersze otwarcie się Kolegium na środowiska pozaakademickie łącznie ze środowiskiem biznesowym.

3.5. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz czynników określonych jako stanowiące zagrożenie dla tego rozwoju

3.5.1. Czynniki szczególnie pomocne:

- a) wsparcie władz uczelni dla tak nietypowej działalności, w tym zaakceptowanie statusu Kolegium jako jednostki wspólnej Uniwersytetu i innych podmiotów,
- b) pozyskanie stałego zagranicznego sponsoringu, umożliwiającego większą swobodę we wprowadzaniu międzyobszarowych i interdyscyplinarnych programów kształcenia.

3.5.2. Czynniki negatywne:

- a) brak zabezpieczeń systemowych dla pozyskiwania środków finansowych od polskich sponsorów,
- b) brak finansowego wsparcia ze środków publicznych, poza tymi, o których przyznaniu decyduje życzliwość rektora, a nie gwarancje prawne,
- c) zagrożenie inicjatywy ewentualnymi negatywnymi ocenami ze strony Polskiej Komisji Akredytacyjnej niemającej narzędzi do oceniania studiów międzyobszarowych.

4. Akademia »Artes Liberales« (AAL)

W okresie monitorowanym dokonano wreszcie przełamania stagnacji w funkcjonowaniu programu.

4.1.

Przygotowane od dawna nowe porozumienie między uczelniami współtworzącymi Akademię »Artes Liberales«, przyjęte przez Radę Akademii w grudniu 2014 r. i wsparte przez Konferencję Rektorów Uczelni Polskich⁶, zostało w ciągu następnego półrocza zaakceptowane przez rektorów wszystkich współtworzących AAL uczelnie. Ostatni podpis złożył rektor UJ 09.11.2015 r. To porozumienie otwiera nowe perspektywy, umożliwiając przekształcenie Akademii »Artes Liberales«, w forum rozwoju międzyuniwersyteckich studiów międzyobszarowych. Przed podpisaniem tego porozumienia kierownictwo AAL starało się o utrzymanie dotychczasowej działalności, mającej charakter laboratoryjny, ale bardzo wyso-

⁶ Por. Załącznik nr 4 do niniejszego opracowania, zawierający tekst porozumienia.

ką jakością. Realizowano wyłącznie studia doktoranckie, które pomimo przeszkód administracyjnych spowodowanych czasową „delegalizacją” osoby drugiego promotora przebiegały bez zakłóceń.

4.2.

Relacja Kierownika programu zawiera informacje o wzorcowym przebiegu opieki nad doktorantami. Znacznie mniej optymistycznie rysowała się perspektywa nadania działalności AAL nowej dynamiki wobec braku nowego porozumienia między uczelniami. Obecnie przyszłość zależy od woli tych uczelni wykorzystania szans jakie stwarza nowe porozumienie.

4.3. Wpływ implementacji niniejszego Projektu na funkcjonowanie AAL

Moim zdaniem bez zainteresowania rezultatami Projektu i nadziei na to, że spowoduje on pozytywne zmiany w stosunku Ministerstwa do inicjatyw międzyobszarowych, część uczelni nie podpisałaby nowego porozumienia.

5. Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna (MSH)

5.1.

Obraz tendencji rozwojowych wynikających z opracowania Dyrektora MSH Sytuacja w MSH nie uległa istotnym zmianom z punktu widzenia prawnego, podobnie rzeczy się mają, jeśli chodzi o tryb podpisywania przez uczelnie umów dwustronnych o współpracy, na których opiera się działalność MSH. Nadal proces ten jest zbiurokratyzowany i ogranicza elastyczność działań. Podpisano umowę z Kijowskim Narodowym Uniwersytetem Ekonomicznym; z inicjatywy Wydziału „Artes Liberales” Kolegium MISH znalazło się w umowie UW z Dniepropietrowskim Uniwersytetem Narodowym. Działalność Programu polega na elastycznym wykorzystywaniu pojawiających się możliwości finansowo-logistycznych dla wypełniania treścią projektów współpracy z partnerami z Europy Wschodniej. Dominującą inicjatywą był w monitorowanym okresie projekt „Innowacyjny Uniwersytet i przywództwo” poświęcony kształtowaniu nowej generacji kadry zarządzającej system wyższej edukacji na Ukrainie i realizowany pod patronatem Stowarzyszenia Rektorów Szkół Wyższych Ukrainy oraz Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich. Pierwszy etap tego programu zakończył się w maju 2015 r., drugi rozpoczął w październiku 2015 r. Jego wyniki pozwalają uznać to przedsięwzięcie za modelowy program podnoszenia kompetencji kadry akademickiej zainteresowanej projektami interdyscyplinarnymi.

5.2.

Ważną częścią działalności MSH jest realizacja staży stypendialnych MNiSW i zapewnianie opieki naukowej stypendystom (220 miesięcy stypendialnych rocznie).

5.3.

Ze względu na pogarszającą się stale sytuację polityczną ograniczona została do minimum współpraca z partnerami rosyjskimi, mimo to należy uważać MSH za jeden z niewielu ciągle otwartych mostów łączących środowiska akademickie obu krajów.

5.4. Wpływ implementacji niniejszego Projektu na rozwój MSH

Moim zdaniem fakt realizacji tego Projektu miał decydujący wpływ na decyzje Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz MSZ o udzieleniu MSH finansowego wsparcia.

5.5. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz czynników określonych jako stanowiące zagrożenie dla tego rozwoju

5.5.1. Czynniki szczególnie pomocne:

- a) pomoc finansowa ze strony MNiSW i MSZ, która pozwoliła utrzymać program w warunkach zmniejszenia się pomocy zagranicznej ze strony Open Society Institute,
- b) zmiany prawne w systemie szkolnictwa wyższego na Ukrainie otwierające teoretycznie perspektywę aplikowania zaproponowanych rozwiązań w czołowych uniwersytetach tego kraju.

5.5.2. Czynniki negatywne:

Wyżej wspomina sytuacja polityczna, która destabilizuje życie polityczne na Ukrainie i utrudnia budowanie długofalowych projektów.

6. Międzynarodowy Projekt Doktorancki (MPD)

Program MPD zakończył się formalnie w sierpniu 2015 r., ponieważ jednak jego część edukacyjna została zamknięta w grudniu 2014 r., a pozostały okres przeznaczony był na obronę doktoratów i publikację wyników, w niniejszym opracowaniu zawrzeć należy dwie informacje:

6.1.

Spośród 13 uczestników programu tylko jeden (ze względów zdrowotnych) przełożył obronę na następny rok, wszyscy inni uzyskali stopnie doktorskie, z tego 4 osoby otrzymały wyróżnienia. Cztery prace ukazały się też drukiem w języku angielskim w prestiżowych wydawnictwach.

6.2.

Wpływ implementacji niniejszego Projektu na rozwój programu był ważny w tym sensie, iż umożliwił przeniesienie doświadczeń MPD na szerszy grunt, mianowicie – Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich (SISD)⁷.

6.3.

Program MPD stał się niezmiernie ważnym doświadczeniem, które przekształcono w Projekcie w rozwiązanie modelowe w ramach Zadania 9 (Szkoły Doktoranckie).

7. Środowiskowe Transdyscyplinarne Studia Doktoranckie (SISD)

7.1.

Realizacja tej koncepcji studiów w trybie modułowym postępuje; nabór kandydatów ma wprawdzie charakter konkursu indywidualnego, ale oferta programowa zawiera coraz więcej propozycji projektów badawczych, do których mogą się włączać doktoranci.

7.1.1.

Innowacje wprowadzane są pod wpływem sukcesu MPD⁸; na wzór MPD działają już cztery programy, w tym dwa planowane wcześniej, ale działające od drugiego semestru 2015 r.: „Searching Identity: Global Challenges”, „Local Traditions”, „Speculum Byzantinum”, „Na styku natury i kultury” oraz „Towards Transcultural Humanities”.

7.2. Powiązanie studiów doktoranckich z badaniami prowadzonymi na Wydziale „Artes Liberales”

Te możliwości nie są wystarczająco powiązane, prodziekan odpowiedzialna za wprowadzanie tego zalecenia sugeruje obligatoryjne przypisanie doktorantów do pracowni i laboratoriów na okres nie krótszy niż 1 rok.

⁷ Por. niżej pkt 7.

⁸ Por. wyżej pkt 6.

7.2.

Obraz tendencji rozwojowych wynikający z opracowania kierownika programu Kierownik programu w bardzo przejrzysty i konsekwentny sposób skonstruował schemat ilustrujący tendencje rozwojowe właściwie prowadzonych i nadzorowanych modułów studiów doktoranckich o charakterze takim jak SISD. Streszczają się one w czterech założeniach:

- a) zespołowe programy doktorskie podstawową innowacją,
- b) wspólne działania naukowe w projekcie badawczym szansą dla międzyobszarowości,
- c) seminarium kolektywne jako podstawowy sposób wprowadzania interdyscyplinarności,
- d) droga do samodzielnego rozwoju młodych jako zadanie badawcze i praktyka dydaktyczna.

Obraz przedstawiony przez autora raportu jest tak wyczerpujący i jasny, iż ze względu na jego przydatność do zrozumienia mechanizmów umożliwiających sukces i trudności stojących temu na przeszkodzie umieszczam go w całości jako załącznik do niniejszego opracowania⁹.

7.4. Wpływ implementacji niniejszego Projektu

SISD przekształciły się – praktycznie w pełni – w laboratorium testujące nowe formy studiów doktoranckich przydatne do skonstruowania modelowego rozwiązania w ramach Zadania 9.

7.5. Wpływ czynników wyróżnionych w dotychczasowych opracowaniach jako pozytywnie oddziałujące na rozwój prototypu oraz czynników określanych jako stanowiące zagrożenie dla tego rozwoju

7.5.1. Czynniki pozytywne:

Podstawową optymistyczną przesłanką rozwoju takich projektów jest powszechne dziś w różnych dziedzinach nauki przekonanie o konieczności oparcia procesu kształcenia doktorantów na fundamencie wspólnych badań.

⁹ Por. Załącznik nr 5 do niniejszego opracowania.

7.5.1. Czynniki negatywne:

- a) Największa przeszkoda to niekompatybilność takiego założenia z funkcjonującą w Polsce koncepcją studiów doktoranckich.
- b) Powierzchnym, choć bardzo dokuczliwym, objawem tej niezgodności są kłopoty, na jakie się natrafia, wpisując badawcze modele doktoranckie w coraz bardziej zestandaryzowane i zbiurokratyzowane regulaminy studiów.
- c) Znacznie poważniejszy kłopot ma źródła w uwarunkowaniach kulturowo-psychologicznych; kadra akademicka w Polsce z wielkim trudem akceptuje koncepcję pracy zespołowej w opiece nad doktorantami. Promotorzy nie są przyzwyczajeni do współdziałania kolegów w doradzaniu doktorantom, nad którymi sami sprawują pieczę.
- d) Realizacja programów doktoranckich wedle przedstawionego w SISD scenariusza wymaga nakładu pracy nierekompensowanego finansowo w ramach uniwersyteckiego wynagrodzenia nauczycieli akademickich. Z nasze praktyki wynika, że należy planować co najmniej czterokrotny wzrost ilości godzin poświęcanych przez zespół na ten cel w stosunku do obciążeń, jakich wymaga opieka indywidualna w relacji student – promotor.

7.6.

Jedyny sposób na wyjście z impasu, jaki stanowi oczywista potrzeba uruchomienia programów typu SISD w warunkach, w których nie da się jej uruchomić wolą samych uczelni, to objęcie takich przedsięwzięć systemem pomocy grantowej. Granty takie zaproponowaliśmy jako rozwiązanie systemowe w Zadaniu 9; jako uzupełnienie tej koncepcji trzeba traktować granty na rozwój profesjonalny kadry zaplanowany w Zadaniu 10.

8. Wartość z danych z monitoringu prototypowych form organizacji badań i studiów międzyobszarowych dla realizacji celów Projektu

Prowadzony równoległe z realizacją Projektu monitoring rozwoju form prototypowych badań i studiów w okresie 01.11.2011 – 30.09.2015 pozwala na określenie ich użyteczności dla formułowania ostatecznych wniosków i zaleceń w ramach opracowań modeli końcowych Interdyscyplinarnych Studiów Międzyobszarowych. Poniżej w największym skrócie ocena tej użyteczności.

8.1. Wydział „Artes Liberales”, wcześniej Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales”, wcześniej Ośrodek Badań nad Tradycją Antyczną w Polsce i w Europie Środkowo-Wschodniej

Powołanie takiego wydziału, którego powstanie nie wynika z przyjęcia odpowiedzialności za jeden lub więcej dyscyplinarnych kierunków kształcenia w Uniwersytecie, lecz z organizacji wielodyscyplinarnego środowiska badawczego, jest jednym ze sposobów zagwarantowania w dużych uniwersytetach właściwego zaplecza dla wprowadzania międzyobszarowych studiów połączonych z badaniami.

Potencjalne konflikty między jednostkami tradycyjnymi a takimi jak Wydział AL wynikają z anachronicznego podziału uczelni wedle pól dydaktycznych, a nie badawczych. Sprawność szkolnictwa wyższego w Holandii we wprowadzaniu innowacji i konkurencyjność tego szkolnictwa w ubieganiu się o granty wynika z wczesnego zaplanowania swoistej dwuetatowości kadry dydaktycznej: przynależność do jednostek wewnętrznych zależy od zadań badawczych, dydaktyka jest wspólnym obszarem obsługiwany przez cały uniwersytet.

Taki wydział nowej generacji może stanowić zaplecze tworzenia wewnątrz uniwersyteckiej sieci zarówno indywidualnych studiów międzyobszarowych wydających dyplomy wydziałowe, jak i zindywidualizowanych studiów międzyobszarowych wydających dyplomy własne. Może także być ważnym partnerem w sieciach międzynarodowych łączących instytucje prowadzące tego rodzaju studia.

8.2. Kolegium MISH

Rozwój tego najsilniejszego w Polsce ośrodka indywidualnych studiów międzyobszarowych i sukces wzorowanych na nim podobnych inicjatyw w czołowych uczelniach w Polsce uzasadnia uznanie kolegium typu MISH za rozwiązanie korzystne dla wprowadzania indywidualnych międzyobszarowych studiów zakończonych dyplomami dyscyplinarnymi. Wraz z MISMAP-ami takie kolegia mogą stać się najlepszym rozwiązaniem praktycznym na pierwszym i drugim poziomie studiów.

8.3. Kolegium Artes Liberales

Działanie Kolegium jest przykładem rozwoju studiów międzyobszarowych, silnie zindywidualizowanych i zakończonych własnym dyplomem. Rozwija się w stosunkowo sprzyjających warunkach lokalnych i przy maksymalnie ambitnych założeniach co do zasięgu swojej

międzyobszarowości (nauki humanistyczne, nauki społeczne, nauki przyrodnicze, nauki o sztuce z elementami nauk technicznych i nauk medycznych).

W tym kształcie nie może ono zostać uznane za rozwiązanie modelowe, które można łatwo powielać. Służyć może natomiast jako generator nowych koncepcji i programów edukacyjnych, a także jako punkt odniesienia dla tworzenia różnych wariantów kierunku „artes liberales” dostosowanych do sytuacji lokalnej.

8.4. Akademia »Artes Liberales«

AAL okazała się przydatna przede wszystkim jako forum inicjujące nowatorskie formy kształcenia. Zostały one potem wykorzystane przez uczelnie głównie w rozwoju indywidualnych studiów międzyobszarowych. Monitoring działania AAL pomaga w identyfikowaniu przeszkód i trudności, na jakie natrafia kształcenie międzyobszarowe w Polsce. Wykazał on np. zdezaktualizowanie się formuły AAL na poziomie studiów licencjackich i pozwolił sformułować koncepcję studiów „między-MISH-owych” na poziomie MA.

AAL może spełniać rolę platformy komunikowania się uczelni pragnących wprowadzić szerzej kształcenie międzyobszarowe.

8.5. Międzynarodowy Projekt Doktorancki

Program MPD jest jądrem rozwiązania systemowego zaproponowanego jako produkt końcowy Zadania 9 (studia międzyobszarowe III stopnia).

8.6. Środowiskowe Transdyscyplinarne Studia Doktoranckie

Monitoring rozwoju tej formy studiów pozwolił na umieszczenie koncepcji opartej na sukcesie MPD¹⁰ w szerszym kontekście, przyczynił się też do przygotowania koncepcji szkoleń w zakresie rozwoju profesjonalnego kadry akademickiej, zwłaszcza w zakresie pracy zespołowej (koncepcja ta została przedstawiona jako produkt końcowy Zadania 10).

8.7. Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna

Monitorowanie tego programu miało z punktu widzenia opracowania modeli końcowych Projektu wartość przede wszystkim dla zdiagnozowania atrakcyjności proponowanych rozwiązań w zakresie tworzenia studiów międzyobszarowych jako „produktu eksportowego”. Z monitoringu wynika, iż dla krajów obszaru Europy Wschodniej (Białorusi, Ukrainy i Rosji) są to rozwiązania o wysokiej atrakcyjności. Ponadto MSH funkcjonowało jako laboratorium

¹⁰ Por. wyżej pkt 7.

testowania koncepcji szkoleń w zakresie rozwoju profesjonalnego kadry akademickiej, zwłaszcza jeśli chodzi o pracę zespołową (wyniki wykorzystane w produkcie końcowym Zadania 10).

Propozycje rozwoju strategicznego Wydziału „Artes Liberales” w perspektywie lat 2015 – 2018

I. Obszar dydaktyki

Cel kierunkowy 1:

1. Podnoszenie kwalifikacji kadry, planowanie i koordynacja poczynań dydaktycznych:

Podstawowym jego elementem byłyby 2 spotkania-warsztaty rocznie (1 x semestr) poświęcone w pierwszym rzędzie zagadnieniom dydaktyki. Oprócz kadry naukowo-dydaktycznej Wydziału uczestniczyliby w nich przedstawiciele studentów, doktorantów oraz pracowników administracyjnych. Spotkania miałyby na celu, oprócz wymiany doświadczeń i informacji dotyczących realizowanych programów dydaktycznych, doskonalenie kadry w zakresie dydaktyki uniwersyteckiej. Spotkania te dałyby również możliwość planowania i przedyskutowania, przy udziale studentów, przyszłych projektów dydaktycznych: zajęć, modułów, prowadzonych zespołowo zajęć dydaktycznych, szkoleń tutorskich, oferty dydaktycznej dla kandydatów, oferty zajęć dydaktycznych powiązanych z badaniami i przedsięwzięć dydaktycznych planowanych w duchu *student centred learning*.

Cele szczegółowe:

1.1. Do końca listopada 2015 (i lata następne):

- wskazanie na pierwszym posiedzeniu Rady Wydziału w danym roku akademickim osób, które przygotowałyby oba spotkania; ustalenie dat, miejsca i czasu trwania obu spotkań oraz ich formuły.

1.2. Do końca grudnia 2015

- opracowanie ramowego programu pierwszego spotkania (zagadnienia, które powinny zostać zaprezentowane i przedyskutowane). Odbyłoby się one przy końcu pierwszego semestru.

- przydział zadań związanych z organizacją spotkania (przygotowanie logistyki, programu szczegółowego, ewentualnie materiałów przewidzianych do wykorzystania w czasie trwania spotkania).

1.3. Do połowy maja 2016

- opracowanie ramowego programu drugiego spotkania (zagadnienia, które powinny zostać zaprezentowane i przedyskutowane). Odbyłoby się one przy końcu drugiego semestru

- przydział zadań związanych z organizacją spotkania (przygotowanie logistyki, programu szczegółowego, ewentualnie materiałów przewidzianych do wykorzystania w czasie trwania spotkania).

Taki rytm spotkań i ich tryb przygotowań byłby powielany w następnych latach.

Cel kierunkowy 2

Reforma i doskonalenie programów prowadzonych studiów

Zmierzałaby ona w pierwszym rzędzie do zwiększenia atrakcyjności prowadzonych studiów, przyciągnięcia nowych studentów i wzmocnienia motywacji studentów kończących pierwszy stopień do kontynuowania studiów na Wydziale. Polegałaby na:

- uruchomieniu nowego programu drugiego stopnia „Cultural and Intellectual History Between East and West (Między Wschodem a Zachodem – historia kultury i myśli)”, angażującego UW, Uniwersytet w Kolonii i Narodowy Uniwersytet Badawczy - Wyższą Szkołę Ekonomii w Moskwie (październik 2016);

- rozszerzeniu listy partnerów odpowiedzialnych za misję Kolegium „Artes Liberales” o edukacyjną instytucję amerykańską oraz zacieśnienie współpracy z Uniwersytetem Medycznym;

- nadaniu spójności prowadzonej dydaktyce w ramach poszczególnych kierunków studiów;

- stworzeniu powiązań między poszczególnymi modułami. W szerszym zakresie zmiany dotyczyć będą stworzenia powiązań między prowadzonymi przez Wydział kierunkami studiów (Cywilizacji Śródziemnomorskiej, Filologii Nowogreckiej, *Artes Liberales* z nowymi specjalnościami: chrześcijaństwo w kulturze, międzyobszarowe studia antropozoologiczne „Na styku kultury i natury”, a także planowany program studiów drugiego stopnia „Między Wschodem a Zachodem – historia kultury i myśli”, ścieżki „Biocultural diversity”;
- wprowadzeniu nowych modułów zwiększających atrakcyjność studiów, przystosowujących je do wymagań rynku pracy i odpowiadających na oczekiwania otoczenia społecznego. W pierwszym rzędzie chodzi o moduł kształcenia „miękkich kompetencji”, a także prowadzone przez Kolegium „Artes Liberales” moduły chrześcijaństwo w kulturze oraz prowadzony przez kolegium „Artes Liberales” moduł humanistyki czynnej (performtywnej).

Cele szczegółowe:

2.1. Do końca października 2015

- Wskazanie osób odpowiedzialnych za reformę programów.;

Do lutego 2016

- Opracowanie nowych programów (z uwzględnieniem aktualnego stanu prawnego) tak by zostały one uchwalone na marcowej Radzie Wydziału. We współpracy z Wydziałowym Zespołem Zapewniania Jakości Kształcenia.

2.2. Do lutego 2016

- Opracowanie zasad koordynacji programów, specjalności i modułów oraz wspólnego uczestnictwa studentów Wydziału (niezależnie od kierunku i specjalności) w modułach zajęć różnych kierunków (m. in. moduły kształtujące miękkie kompetencje, moduły specjalności kierunku *Artes Liberales* – chrześcijaństwo w kulturze, różnorodność biologiczna i kulturowa, humanistyka performatywna). We współpracy z Wydziałowym Zespołem Zapewniania Jakości Kształcenia.

2.3. Do końca czerwca 2016

- Opracowanie strategii rozwoju studiów doktoranckich i ich miejsca w dydaktycznej aktywności Wydziału, w ścisłym powiązaniu ze strategią rozwoju

naukowego Wydziału. Nakreślenie koncepcji kształcenia na studiach doktoranckich; udzielenie odpowiedzi na zasadnicze pytania o ilość programów i uczestników, z jakich uczelni / wydziałów rekrutowaliby się doktoranci i sformułowanie specyficznej oferty Wydziału. Określenie udziału studiów doktoranckich w dydaktyce profesorów, powiązanie kształcenia doktorantów z polityką kadrową (w perspektywie awansu opiekunów-promotorów)

- zdefiniowanie aspektów finansowych kształcenia doktorantów (np. oparcie studiów doktoranckich na grantach).

Cel kierunkowy 3:

Poprawa komunikacji wewnętrznej w zakresie dydaktyki

Cele szczegółowe:

3.1. Do końca października 2015

Stworzenie funkcji koordynatorów dydaktyki dla kierunków studiów prowadzonych przez Wydział (Kulturoznawstwo - Cywilizacja Śródziemnomorska, Filologia Nowogrecka oraz I i II stopień Kolegium *Artes Liberales*, planowany program „Między Wschodem a Zachodem – historia kultury i myśli” oraz międzyobszarowych studiów antropozoologicznych). Koordynatorami będą osoby odpowiedzialne za reformę programów studiów Współpracowałyby one stale z Dziekanem i Wydziałowym Zespołem Zapewniania Jakości Kształcenia. Ich zadaniem byłoby:

- monitorowanie procesu dydaktycznego,
- dbanie o jego zgodność z przyjętymi efektami kształcenia w ścisłej relacji z zasadami sformułowanymi przez Wydziałowy Zespół Zapewniania Jakości Kształcenia,
- przegląd sylabusów pod kątem ich zgodności z ustaleniami poczynionymi w czasie spotkań-szkoleń i zdefiniowanym efektem kształcenia,
- przeprowadzanie ankiet wewnętrznych i ich analiza.

3.2. Do lutego 2016:

Opracowanie ankiet wewnętrznych przy współpracy Wydziałowego Zespołu Zapewniania Jakości Kształcenia, Dziekana oraz Uczelnianego Zespołu Zapewniania Jakości Kształcenia, które ułatwiałyby realizację § 11 Rozporządzenia Ministra Nauki i

Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 roku w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia:

- diagnostycznej, dla studentów rozpoczynających studia badające oczekiwania studentów podejmujących studia na poszczególnych kierunkach (pierwszego i drugiego stopnia),
- ankiety badającej stopień satysfakcji studentów dla każdego roku studiów na poszczególnych kierunkach (przeprowadzonych pod koniec maja każdego roku).

3.3. Czerwiec 2016 (i lata następne)

- sporządzenie we współpracy z Wydziałowym Zespołem Zapewniania Jakości Kształcenia raportu z osiągniętych w czasie danego roku efektów kształcenia.

3.4. Wrzesień 2016 (i lata następne)

- przekazanie Dziekanowi wyników prac w celu sporządzenia rocznego raportu wydziałowego dotyczącego jakości kształcenia (§ 11 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 roku w sprawie warunków prowadzenia studiów...).

3.5. Przełom maja i czerwca 2016 (i lata następne)

- przeprowadzenie i analiza ankiet dokonywana przez zespół złożony z koordynatora i przedstawiciela samorządu studentów przy współpracy z Wydziałowym Zespołem Zapewniania Jakości Kształcenia.

3.6. Marzec 2016 (i lata następne)

- przegląd sylabusów składanych przez wykładowców przed rozpoczęciem zajęć pod kątem spójności programowej i ich zgodności z wynikami dyskusji i ustaleń poczynionych w czasie semestralnych spotkań dydaktycznych. Koordynatorzy we współpracy z Wydziałowym Zespołem Zapewniania Jakości Kształcenia.

3.7. Do końca października 2015

- zdefiniowanie trybu ciągłego komunikowania się studentów z kadrami;
- w kwietniu 2016 (i latach następnych) spotkanie wszystkich zainteresowanych studentów z Dziekanem ds. studenckich, koordynatorem i chętnymi wykładowcami. Byłoby poświęcone debacie nt. programu studiów i jego realizacji i odwoływałoby się do ustaleń zawartych w czasie semestralnego spotkania kadry dotyczącego spraw dydaktycznych;
- ustalenie zasad „mechanizmu szybkiego reagowania” mającego na celu rozwiązywanie doraźnych problemów mniejszej wagi, ujawniających się w procesie studiowania. Zostaną

one ujęte w wewnętrznym systemie zapewniania jakości kształcenia. Ich zasadniczym punktem byłoby spotkanie studenta(ów) mającego mandat Samorządu z koordynatorem. Sygnalizowana przez studentów sprawa powinna być rozwiązana w ciągu dwóch tygodni.

Zarówno w jednym jak i drugim przypadku powinien zostać sporządzony uzgodniony protokół podpisany przez obie strony.

3.8. Do grudnia 2015

- Opracowanie koncepcji strony internetowej Wydziału. Istniejąca strona nie jest w pełni czytelna, a także zawiera dość często zdezaktualizowane dane. Należy zmienić jej strukturę, odświeżyć dane i poinformowanie wszystkich pracowników o jej nowym kształcie i funkcjach.

- wskazanie osoby permanentnie obsługującej stronę. Do niej powinny trafiać wszystkie informacje dotyczące każdego aspektu funkcjonowania Wydziału (tak w obszarze dydaktyki jak i badań: konferencje, seminaria, nowe publikacje, itp., ale też administracyjnego funkcjonowania Wydziału. Powinna być ona również odpowiedzialna za aktualizowanie strony (tj. usuwania treści zdezaktualizowanych). Zawartość strony należy dostosować do wytycznych Prorektora ds. studenckich, prof. dr hab. M. Kicińskiej-Habior, zawartych w piśmie St. 441/15/2009 z dnia 12 stycznia 2009.

II. Obszar badań

Cel kierunkowy 4:

Poprawa organizacji badań

Cele szczegółowe:

4.1. Styczeń 2016

Zaprojektowanie Międzynarodowego Centrum Badań Interdyscyplinarnych (International Center for Interdisciplinary Research) przy Wydziale „Artes Liberales” we współpracy z czołowymi uniwersytetami europejskimi (Uniwersytet Boloński, Uniwersytet Humboldta, Uniwersytet w Lejdzie, SAS Londyn i co najmniej jednego czołowego uniwersytetu amerykańskiego, mającego na celu silne wsparcie dla prowadzonych i projektowanych badań interdyscyplinarnych.

4.2. Czerwiec 2016

Powołanie Międzynarodowego Centrum Badań Interdyscyplinarnych (International Center for Interdisciplinary Research) przy Wydziale „Artes Liberales”

4.3. Listopad 2015

- Przeprowadzenie analizy finansowej, której efektem byłoby wskazanie źródeł finansowania jak najefektywniejszej pomocy Wydziału dla osób planujących i realizujących wnioski grantowe.
- Powołanie działającego dwa lata czteroosobowego zespołu wydziałowego monitorującego konkursy H2020, informującego o konkursach dla młodej kadry, dostępność ułatwień przy składaniu wniosków o granty (np. „Granty na granty”), w powiązaniu z programem Twinning. Po upływie kadencji zespołu powołany byłby następny zespół na kolejną kadencję.
- Poprawa efektywności wsparcia administracyjno-prawnego przy ubieganiu się i realizacji grantów. Zatrudnienie prawnika (przewidywane zatrudnienie na 1/3 etatu z funduszy Twinning, przy wsparciu Wydziału otrzymujemy 1/2 etatu).

4.3. Do końca grudnia 2015

Stworzenie chronionej hasłem bazy danych zawierającej informacje i gotowe wzory dokumentów sporządzonych przy okazji zakońzonego sukcesem aplikowania o granty, a także wzory towarzyszących występowaniu o granty umów, listy sprawdzonych ekspertów, firm zatrudnianych przy wnioskach grantowych, itp.

- Precyzyjne określenie zakresu obowiązków pracowników administracyjnych i naukowych w zakresie „biurokracji grantowej”.

Cel kierunkowy 5:

Poprawa obiegu informacji nt. prowadzonych i projektowanych badań

5.1 Stworzenie analogicznego do dydaktycznego forum informacyjno-koordynacyjnego w sprawie prowadzenia badań, realizowanych grantów, przygotowywanych projektów naukowych i przewidywanych wystąpień o granty - organizowanie (raz, dwa razy do roku, ale rozdzielnie w stosunku do spotkań poświęconych dydaktyce) spotkań informacyjnych dotyczących prowadzonych badań, uzyskanych grantów, zasad aplikowania, wewnętrzne weryfikowanie składanych

wniosków. Ważnym aspektem takich debat byłoby nakreślenie perspektyw przyszłych badań, wytyczanie kolejnych ich etapów. Spotkania takie mogłyby odbywać się przy okazji warsztatów dydaktycznych dwa razy do roku. Byłoby wskazane nie odrywać kwestii dydaktycznych od badań.

5.2. Strona www. Powinna zawierać podstronę podającą aktualne informacje nt. prowadzonych badań, zwłaszcza uzyskanych grantów (z opisem tego czego dotyczą i kto w nich bierze udział), a także realizowanych na Wydziale i przygotowywanych projektów badawczych.

III. Obszar relacji z otoczeniem

Cel kierunkowy 6:

Promocja studiów prowadzonych przez Wydział wśród potencjalnych kandydatów

Cele szczegółowe:

Zatrudnienie PR menagera z wykorzystaniem środków z programu Twinning.

6.1. Od 1 października 2015

- upowszechnianie filmu promocyjnego z wykorzystaniem portali społecznościowych.

6.2. Do końca listopada 2015

- opracowanie akcji promocyjnej – odczytów pracowników Wydziału w liceach warszawskich (wskazanie liceów, opracowanie ramowego schematu wystąpień;

6.3. Do końca grudnia 2015

- opracowanie koncepcji zajęć dydaktycznych (warsztatów) przeznaczonych dla licealistów (ewentualnych kandydatów), które mogłyby się odbyć w drugim semestrze 2015-2016. Przy współpracy liceów.

6.4. Marzec 2016

- przeprowadzenie akcji promocyjnej (spotkań i odczytów)

Cel kierunkowy 7:

Współpraca z kluczowymi przedstawicielami otoczenia społecznego (ewentualnymi pracodawcami, pracownikami samorządowymi, instytucjami kultury, itp.):

Cele szczegółowe:

7.1. Październik 2015

- przegląd i analiza prowadzonej współpracy z partnerami zewnętrznymi Wydziału.
- zdefiniowanie możliwych obszarów współpracy oraz przygotowanie oferty współpracy.

7.2. Grudzień 2015

Powołanie rady interesariuszy zewnętrznych ściśle współpracującej z Wydziałem w zakresie badań i dydaktyki.

7.3. Luty 2016

- przygotowanie oferty i promocja na Wydziale działań nastawionych na współpracę z otoczeniem.

7.4. Marzec 2016

- zorganizowanie dużej konferencji-debaty, w której uczestniczyliby przedstawiciele środowiska akademickiego i ewentualnych pracodawców, pod hasłem „Co humanistyka może zaoferować nowoczesnemu społeczeństwu?”. Konferencja stałaby się punktem wyjścia do opracowania stałego forum dialogu z otoczeniem społecznym i, w dalszej perspektywie, oferty Wydziału dla rynku pracy i aktorów społecznych.
- poprawa komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej: zamieszczanie na zmodyfikowanej stronie www informacji nt. bieżącej i planowanej współpracy z otoczeniem społecznym.
- kontynuacja projektu *Innowacyjny uniwersytet i przywództwo* polegająca na implementowaniu w Ukrainie rozwiązań organizacyjnych, dydaktycznych i badawczych stosowanych w polskich wyższych uczelniach (kontynuacja uwarunkowana jest sytuacją polityczną w Ukrainie).

IV. Obszar zarządzania

Cel kierunkowy 8:

Poprawa komunikacji wewnętrznej

Cel szczegółowy:

Określenie zakresu obowiązków poszczególnych pracowników

- 8.1. Doprecyzowanie kompetencji poszczególnych pracowników i ustalenie klarownych zasad przydzielania zadań.
- 8.2. Stworzenie spisu zadań i ich wykonawców.

Cel szczegółowy :

8.3. Marzec 2016

- Reorganizacja systemu zarządzania w zakresie działania administracji.

8.4. Maj 2016

Opracowanie zasad stałego i efektywnego współdziałania między różnymi podmiotami zaangażowanymi w realizację misji i strategii Wydziału (Kolegium „Artes Liberales”, CENAL, OBTA, LIBAL, a także MISH, MISMAP)

Przegląd polityki zatrudnienia

- 8.5. Stworzenie formuły zatrudniania pracowników gwarantującej długofalową perspektywę rozwoju indywidualnego z korzyścią dla rozwoju Wydziału.

Wizja Wydziału „Artes Liberales”

Chcemy, by w 2018 Wydział „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego:

- był wydziałem, w którym działalność naukowa, dydaktyczna, kształcenie kadry naukowej oraz ustawiczne doskonalenie nauczycieli akademickich będą poświadczały wartość i użyteczność idei i tradycji uniwersytetu jako wolnej i autonomicznej wspólnoty gotowej podejmować wyzwania nowoczesnego świata,
- stanowił centrum humanistycznych badań interdyscyplinarnych, pełniąc funkcję inicjatora i koordynatora międzyobszarowych, międzywydziałowych, międzyuczelnianych, międzynarodowych i międzyśrodowiskowych programów kształcenia powiązanych z badaniami trans- i interdyscyplinarnymi,
- kształtował twórcze i krytyczne podejście do rzeczywistości w duchu podmiotowości, wolności, odpowiedzialności, dialogu, współpracy, samodoskonalenia, poszanowania i rozumienia roli tradycji w poznawaniu i zmienianiu współczesnego świata,
- był postrzegany jako środowisko, w którym badania naukowe w ścisłym powiązaniu z dydaktyką, kształceniem kadry naukowej i ciągłym doskonaleniem nauczycieli akademickich odznaczają się wiarygodną innowacyjnością, trans- i interdyscyplinarnością tworząc prototypowe rozwiązania naukowe i dydaktyczne, użyteczne dla społeczności akademickiej Uniwersytetu Warszawskiego i innych uczelni w Polsce i za granicą,
- stał się centrum oddziaływania kulturalnego i społecznego w skali krajowej i międzynarodowej.

Misja Wydziału „Artes Liberales”

HEPTALOG

**czyli jakie wartości wyznaje
i jakimi zasadami kieruje się wspólnota
Wydziału „Artes Liberales”
Uniwersytetu Warszawskiego**

TRIVIUM

PRAWDA

Scientia nihil aliud est quam veritatis imago
– nauka bowiem to nic innego jak obraz prawdy

Wspólnota tworząca Wydział „Artes Liberales” stanowi część Uniwersytetu i podziela wartości, które legły u jego początków. Wszystkich wiąże tradycyjna przysięga, jaką składają nowo wypromowani doktorzy, ślubując po łacinie: *studia humanitatis impigro labore culturum/-am et provectorum/-am non sordidi lucri causa nec ad vanam captandam gloriam, sed quo magis veritas propagetur et lux eius, qua salus humani generis continetur, clarius effulgeat* (uprawiać będą i krzewić nauki humanistyczne nie dla brudnych zysków, ani dla zdobycia czezej sławy, lecz ażeby bardziej krzewić się mogła prawda i ażeby zabłysło jaśniej światło prawdy, od której zależy szczęście rodzaju ludzkiego).

WOLNOŚĆ

Liberae sunt nostrae cogitationes
– myśli nasze są wolne

Wydział „*Artes Liberales*” skupia badaczy reprezentujących różne dyscypliny nauk humanistycznych, społecznych i przyrodniczych, zwłaszcza tych, które tworzyły niegdyś siedem „sztuk wyzwolonych” – podstawę wykształcenia Europejczyka. Wszystkich – zarówno mistrzów, jak i uczniów – łączy przywiązanie do idei i tradycji uniwersytetu jako wspólnoty wolnej i w pełni autonomicznej, potrafiącej się „pięknie różnić”, doceniającej dorobek minionych pokoleń, a zarazem otwartej na wyzwania współczesności.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ

Ne quid respublica detrimenti capiat...
– by Rzeczpospolita nie poniosła jakiej szkody

Wspólnota AL jest w pełni świadoma odpowiedzialności, jaka ciąży na każdym z jej członków nie tylko za rzetelność badań naukowych i najwyższy możliwy poziom nauczania, ale również za kształtowanie i wspieranie – własnym przykładem – postaw etycznych: krytycznego i twórczego stosunku wobec siebie i wobec zastanej rzeczywistości, samodzielności i umiejętności prowadzenia sporów, ciągłego dążenia do doskonalenia się i samorealizacji, gotowości do podejmowania działań prospołecznych.

QUADRIVIUM

BADANIA

Omnes enim artes liberales habent quoddam commune vinculum –
wszystkie nauki wyzwolone są jakoś ze sobą powiązane

Środowisko AL, pragnąc przywrócić pamięć o powinowactwach nauk humanistycznych, społecznych i przyrodniczych, podejmuje badania innowacyjne, eksperymentalne, międzyobszarowe i transdyscyplinarne oraz realizuje zadania pozostające poza zakresem zainteresowań, a nawet możliwości badawczych tradycyjnych dyscyplin.

NAUCZANIE

Γεράσκω διδασκόμενος – starzejąc się nie przestaję się uczyć
Solon z Aten (VI w. p.n.e.)

Zgodnie z zadaniem niejako wpisany w nazwę Wydział AL rozwija kształcenie w duchu *liberal education*. Prowadzone tu kierunki studiów I i II stopnia oraz studia doktoranckie w obszarach nauk humanistycznych i społecznych ściśle wiążą aktywność

naukową i dydaktykę. Bliska relacja mistrz – uczeń (poprzez codzienne kontakty, systematyczne konsultacje i zindywidualizowaną opiekę naukową) stanowi podstawę nauczania i decyduje o sukcesie (podnoszenia kwalifikacji, trafne odczytywanie wyzwań nowoczesności, skuteczne wykorzystywanie technologii przetwarzania informacji i technik komunikowania się, ale także rozumienie i poszanowanie roli tradycji w poznawaniu i przeobrażaniu współczesnego świata). Role mistrza i ucznia pozostają wymienne, obie strony uczą się od siebie i korzystają we wzajemnych kontaktach.

Dążąc do efektywnego kształcenia użytecznych dla społeczeństwa specjalistów i świadomych swego miejsca w świecie i na rynku pracy obywateli, Wydział dąży do wpajania studentom użytecznych umiejętności, takich jak: kreatywność, współprac w zespole, zdolność uczenia się. Chcemy, by absolwenta Wydziału „Artes Liberales” cechowała umiejętność patrzenia na zagadnienia z perspektywy systemowej oraz otwartość i szacunek do innych punktów widzenia.

WSPÓŁPRACA

Ne compter que sur soi c'est risquer de se tromper - liczyć tylko na siebie niesie ryzyko pomyłki **Pierre Gravel**

Uznając za istotną wartość umiędzynarodowienie studiów i zespołów badawczych, Wydział inicjuje unikalne programy doktoranckie oraz wspiera tworzenie międzynarodowych zespołów badawczych, kierowanych przez młodych doktorów, rozpoczynających samodzielną karierę naukową (post-doc).

Wydział współpracuje z innymi jednostkami UW w przekonaniu, że interdyscyplinarność może być budowana tylko w porozumieniu z poszczególnymi dobrze się rozwijającymi dyscyplinami badawczymi i dydaktycznymi i oferuje środowisku uniwersytetu własne integracyjne doświadczenie w obrębie szeroko rozumianej humanistyki i nauk ścisło-przyrodniczych.

Dążąc do tworzenia prototypowych rozwiązań naukowych i innowacyjnych programów dydaktycznych, użytecznych dla społeczności akademickiej UW i innych uczelni krajowych i zagranicznych, Wydział intensywnie rozwija współpracę międzynarodową z czołowymi ośrodkami i fundacjami UE, Stanów Zjednoczonych i innych krajów.

Mając na uwadze dynamiczne zmiany zachodzące we współczesnym świecie i nowe wyzwania stojące przed szkolnictwem wyższym Wydział „Artes Liberales” podejmuje dialog i aktywną współpracę z otoczeniem społecznym, w tym z instytucjami kultury, samorządu lokalnego i środowiskiem pracodawców.

UPOWSZECHNIANIE

Quiconque pense fait penser –kto myśli, każe myśleć innym

Wolter

Wspólnota badaczy i studentów AL świadoma wagi misji opinio- i kulturotwórczej uniwersytetu, wychodzi za bramy uczelni i intensywnie włącza się we wszelkie działania popularyzujące osiągnięcia współczesnej nauki i upowszechniające postawy kreatywne (patronat nad szkołami, czynny udział w Uniwersytecie Latającym, organizacja i współorganizacja imprez popularyzujących dorobek naukowy). Badacze i studenci skupieni wokół AL współtworzą wydziałowe serie wydawnicze (m.in. Łacina w Polsce, Arcydziała literatury nowogreckiej, Debaty AL), adresowane nie tylko do wąskiego grona specjalistów, ale i do szerszego czytelnika.

Załącznik nr 2

Porozumienie o współpracy

Zawarte dn. 25.03.2015 w Warszawie..... pomiędzy

Uniwersytetem Warszawskim, z siedzibą w Warszawie,
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa; reprezentowanym przez
Dziekana Wydziału "Artes Liberales" prof. dr hab. Jerzego Axera, zwanym dalej
Uniwersytetem

i

Ośrodkiem Praktyk Teatralnych „Gardzienice”, z siedzibą w Lublinie,
ul. Grodzka 5a, 20-112 Lublin,
reprezentowanym przez Dyrektora OPT Włodzimierza Staniewskiego; zwanym
dalej OPT Gardzienice

Artykuł 1

Cele

Strony współpracują przy:

- działaniach naukowych i artystycznych,
- projektach wydawniczych,
- organizacji konferencji naukowych,
- realizacji programu dydaktycznego, z obustronnymi świadczeniami tak dla uczestników Akademii Praktyk Teatralnych, jak i studentów Kolegium „Artes Liberales”,
- powołaniu Pracowni Ekologii Teatru przy Wydziale „Artes Liberales” organizowanej i prowadzonej przez Włodzimierza Staniewskiego,
- uruchomieniu kierunku studiów o profilu praktycznym od roku akademickiego 2016/2017 zgodnie z nową ustawą o szkolnictwie wyższym, po uzgodnieniu formalnych i prawnych aspektów tego przedsięwzięcia,
- angażowaniu kadry dydaktycznej i artystycznej przy obustronnie inicjowanych i przyjętych do realizacji projektach.

Artykuł 2

Status Partnerstwa

1. Strony opierają swoją współpracę na zasadach partnerskich, wyznaczających spójny proces, dzięki któremu czemu powstaje efekt synergii i wartość dodana, niemożliwa do osiągnięcia w przypadku działań podejmowanych indywidualnie.
2. Żadne z postanowień niniejszego porozumienia nie może być interpretowane jako przyznające któremukolwiek z Partnerów prawa do podejmowania zobowiązań jakiegokolwiek rodzaju za drugą stronę lub w jej imieniu, bez uprzedniej zgody drugiej strony.
3. Wszystkie działania podejmowane przez Partnerów w ramach wykonywanych wspólnie projektów muszą być realizowane zgodnie z porozumieniem i przepisami prawa.

Artykuł 3

Zadania

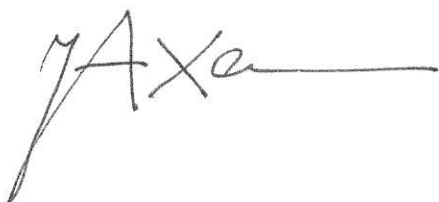
1. Partnerzy wspólnie opracowują i przyjmują do realizacji dokumenty programowe.
2. Partnerzy wspólnie opracowują projekty i wnioski o finansowanie (jeśli wystąpi taka potrzeba) jak również wspólnie uzgadniają zasady i procedury asygnowania środków finansowych na poszczególne projekty z zasobów podległych im jednostek .
3. Partnerzy wyznaczają liderów odpowiedzialnych za prawidłową realizację projektów.
4. Dokumentacja wspólnych projektów przechowywana będzie w Archiwum OPT „Gardzienice”, którego działalność objęta jest nadzorem Państwowego Zasobu Archiwalnego oraz w archiwum dokumentacji Wydziału "Artes Liberales" UW.
5. Partnerzy zobowiązują się do wzajemnego udostępniania dokumentacji związanej z realizacją projektów.

6. Partnerzy zobowiązują się do przestrzegania ustawy o ochronie danych osobowych.

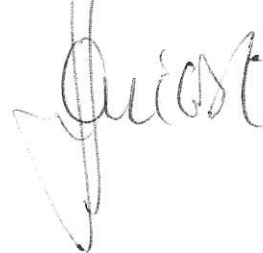
Artykuł 4

1. Integralną część Porozumienia stanowi załącznik programowy pt. „Ekologia Teatru – Wydział "Artes Liberales" – W stronę kultury czynnej”.
2. Porozumienie wchodzi w życie z chwilą podpisania.
3. Wszelkie zmiany niniejszego porozumienia wymagają formy pisemnej w postaci aneksu pod rygorem nieważności.
4. Porozumienie zawarto na czas nieokreślony i może być przez każdą ze stron rozwiązane z zachowaniem trzymiesięcznego okresu wypowiedzenia.
5. Porozumienie sporządzono w dwóch, jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

Uniwersytet

OPT Gardzienice

b,
Załącznik nr 3

POROZUMIENIE O WSPÓŁPRACY

Zawarte dnia ^{19 V 2015} w Warszawie pomiędzy:

Teatrem Polskim im. Arnolda Szyfmana w Warszawie z siedzibą ul. Karasia 2, 00 – 327 Warszawa, zarejestrowanym pod numerem RIK 2/99, NIP 5250009766, REGON 000278362,

reprezentowanym przez:

Dyrektora Naczelnego - **Andrzeja Seweryna**

i Główną Księgową - **Małgorzatę Murawską,**

zwanym w dalszej treści Porozumienia – **Teatrem**

a

Uniwersytetem Warszawskim – z siedziba 00-927 Warszawa, ul. Krakowskie

Przedmieście 26/28, NIP 525-001-12-66

reprezentowanym przez :

Dziekana Wydziału Artes Liberales – **prof.dr hab. Jerzego Axera**

zwanym dalej: „**Uniwersytetem**”

PREAMBUŁA

Teatr Polski w ramach swojej działalności statutowej nawiązując współpracę i wymianę kulturalną z osobami fizycznymi i prawnymi w kraju i za granicą oraz prowadząc działalność edukacyjną i kulturalno-oświatową (§ 7 pkt. 4 i 5 Statutu)

oraz

Uniwersytet rozwijając wszechstronne działania zmierzające do realizacji misji kulturotwórczej, kulturoznawczej oraz poszukując nietypowych modeli i metod kształcenia i różnorodnych inspiracji artystycznych płynących z najlepszych tradycji polskiej humanistyki, niniejszym wyrażają wolę podjęcia współpracy na następujących zasadach:

§ 1

1. Jednostka Organizacyjna Uniwersytetu Wydział „Artes Liberales”, zwany dalej Wydziałem w ramach prowadzonych zadań naukowych i realizując swój program merytoryczny oraz **Teatr**, w ramach jednorazowych zdarzeń artystycznych tworzonych w ramach działalności statutowej, zwanych dalej „Zdarzeniami”, zobowiązują się uwzględniać będą taką współorganizację Zdarzeń, aby umożliwiać włączanie widzów, odbiorców sztuki, w następujące realizacje artystyczne: czytanie utworów przez aktorów Teatru i ich wspólna analiza z widzami, dyskusje panelowe zaproszonych przedstawicieli kultury, analiza dzieł literackich, zajęcia w formie warsztatów i wykładów z zakresu historii literatury, historii sztuki i dramatu - z udziałem widzów.

2. Zdarzenia, o których mowa w ust. 1, będą miały charakter edukacyjno- oświatowy, kształtujący twórcze i krytyczne podejście do rzeczywistości, poszanowanie tradycji, umożliwią ścieranie się poglądów, pogłębianie wiedzy humanistycznej i inspiracje artystyczne.

3. Strony uzgadniać będą w trybie roboczym **tematy, terminy, koszty i sposób realizacji** każdego Zdarzenia z uwzględnieniem dostępności właściwej sali czy sceny oraz aktorów **Teatru** oraz będą ustalać sposób i ilość dopraszanych widzów przez **Wydział i Teatr**

§ 2

1. Teatr - w ramach Porozumienia zobowiązuje się udostępniać odpowiednie pomieszczenia i udział aktorów oraz środki audiowizualne i ich obsługę.

2. Wydział - w ramach Porozumienia zobowiązuje się pokryć uzgodnione koszty wykładowców, prelegentów, panelistów i materiałów (druki, teksty, opracowania, zaproszenia) oraz ewentualnie uzgodnione koszty obsługi pracowników **Teatru**.

3. Strony zobowiązują się wszelkimi możliwymi środkami promować wzajemnie swoją działalność - w Uniwersytecie Warszawskim, w środowisku akademickim jak i w kręgach twórców, sympatyków i odbiorców sztuki teatralnej, przyczyniając się do wzrostu ilości sympatyków i widzów **Teatru** oraz sympatyków **Wydziału**, aktywnie wpływać na kreowanie przyjaznej atmosfery wokół prowadzonej działalności merytorycznej i artystycznej.

§ 3

1. Wydział zobowiązuje się do przestrzegania obowiązujących w miejscu realizacji Zdarzeń artystycznych przepisów administracyjnych, BHP, p.poż. a w razie naruszenia wymienionych przepisów i wyrządzenia szkody, poniesie wobec **Teatru** pełną odpowiedzialność.

2. Każda ze Stron będzie wypełniać swoje zobowiązania określone w Porozumieniu własnym kosztem i staraniem, bez ponoszenia z tego tytułu jakichkolwiek kosztów drugiej Strony lub przez drugą Stronę.

3. Każda ze Stron ponosi odpowiedzialność wobec drugiej Strony i osób trzecich za działania lub zaniechania osób lub podmiotów którymi się będzie posługiwać przy wykonywaniu niniejszego Porozumienia, jak za działania lub zaniechania własne.

4. Strony udzielają sobie wzajemnie prawa do utrwalania fragmentów Zdarzeń będących przedmiotem niniejszego Porozumienia, na nośniku dźwięku i obrazu w celu wykorzystania tych utrważeń dla celów promocji i reklamy w mediach, a także dla wewnętrznych celów dokumentacyjnych i archiwalnych, z zachowaniem obowiązujących przepisów o prawie do wykorzystaniu wizerunku osób biorących udział w Zdarzeniach.

5. Strony zobowiązują się do zachowania poufności ustaleń zawartych w niniejszym Porozumieniu, z zastrzeżeniem udzielania informacji w trybie przepisów o dostępie do informacji publicznej i obowiązującego prawa.

§ 4

Osobami upoważnionymi do współpracy w ramach realizacji Porozumienia są:

- 1) ze strony Wydziału: Jan Podniesiński, Krzysztof Rutkowski
- 2) ze strony Teatru Polskiego: Janusz Majcherek

§ 5

1. Porozumienie zawarto do 30 czerwca 2016 roku.
2. Każda ze Stron może rozwiązać Porozumienie z 30-dniowym terminem wypowiedzenia złożonym na piśmie drugiej Stronie na koniec danego miesiąca.
3. Wszelkie zmiany lub uzupełnienia Porozumienia wymagają zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności.
4. Spory wynikłe w toku realizacji Porozumienia Strony zobowiązują się załatwiać w sposób polubowny, a w przypadku niemożności osiągnięcia rozwiązania polubownego spory takie będą rozstrzygane przez sąd powszechny właściwy dla siedziby **Teatru**.
5. W sprawach nieuregulowanych Porozumieniem mają zastosowanie przepisy prawa powszechnie obowiązującego.
6. Porozumienie sporządzono w 4 (czterech) egzemplarzach, 2 (dwa) dla **Uniwersytetu** i 2 (dwa) dla **Teatru**.

~~UNIWERSYTET~~
~~DZIEKAN~~
~~Wydziału „Artes Liberales” UW~~
Prof. dr hab. Jerzy Axer

TEATR POLSKI
TEATR POLSKI
Im. Arnolda Szyfmana w Warszawie
ul. Karasia 2, 00-327 Warszawa
NIP: 525-000-97-66, REGON: 000278362

Załącznik nr 4

Porozumienie

w sprawie sposobów rozwijania działalności Akademii »Artes Liberales«

- Mając na uwadze dotychczasowe osiągnięcia utworzonej w 1999 roku Akademii »Artes Liberales« w zakresie międzyuczelnianych indywidualnych studiów humanistycznych oraz programu interdyscyplinarnych studiów doktoranckich,
- Dostrzegając wyzwania stojące przed naukami humanistycznymi i społecznymi oraz konieczność rozwijania różnorodnych form studiów interdyscyplinarnych, zapewniających kontakt z najlepszymi ośrodkami akademickimi w Polsce,
- Uznając kształcenie wybitnie uzdolnionych studentów i doktorantów za jeden z najważniejszych celów akademickiej edukacji,
- Doceniając znaczenie łączenia badań naukowych z nauczaniem akademickim, także w wymiarze międzyuczelnianym, jako istoty klasycznego uniwersytetu,
- Biorąc pod uwagę zmiany w ustawie o szkolnictwie wyższym, ułatwiające organizowanie międzyuczelnianych studiów,
- Widząc potrzebę włączenia się polskiego środowiska uniwersyteckiego we wspólne wypracowywanie akademickich standardów w krajach Partnerstwa Wschodniego (w tym zwłaszcza na Ukrainie) oraz na Białorusi,
- Działając na podstawie art. 31a ust. 1 ustawy – prawo o szkolnictwie wyższym,

Sygnatariusze niniejszego Porozumienia postanawiają:

1. Nadać porozumieniu z maja 1999 r. w sprawie utworzenia międzyuczelnianych indywidualnych studiów humanistycznych (Akademia »Artes Liberales«) charakter porozumienia w rozumieniu art. 31a ust. 1 ustawy – prawo o szkolnictwie wyższym;
2. Kontynuować funkcjonowanie programu kształcenia studentów na zasadach opisanych w porozumieniu z maja 1999 roku i uszczegółowionych w postanowieniach Rady Akademii

»Artes Liberales«, oraz programu studiów doktoranckich na zasadach opisanych w aneksie z dnia 16 kwietnia 2004 r. do wskazanego wyżej porozumienia, i uszczegółowionych w regulaminie studiów doktoranckich przyjętym przez Radę AAL z wykorzystaniem, zwłaszcza w odniesieniu do doktorantów, programu MOST realizowanego w ramach struktury Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich, oraz finansować stypendia dla własnych studentów i doktorantów uczestniczących we wskazanych wyżej programach, traktując przeznaczane na ten cel środki jako wydatkowane na zasadach wynikających z art. 31a ust. 3 ustawy – prawo o szkolnictwie wyższym w wysokości określonej postanowieniami Rady AAL;

3. Uznać dotychczasowe zobowiązania finansowe poszczególnych uczelni – sygnatariuszy porozumienia z 1999 roku, określone na podstawie uchwał Rady AAL, jako zobowiązania obowiązujące w ramach obecnego porozumienia;

4. Pozostawić Radzie AAL, składającej się z pełnomocników rektorów-sygnatariuszy niniejszego porozumienia w liczbie po dwóch z każdej uczelni, działającej na zasadzie konsensu pod kierunkiem wybranego ze swego grona przewodniczącego, możliwość dokonywania zmian w zasadach funkcjonowania międzyuczelnianych indywidualnych studiów i międzyuczelnianego programu interdyscyplinarnych studiów doktoranckich, o których mowa wyżej, w celu lepszej realizacji zadań wskazanych w preambule niniejszego porozumienia;

5. Sygnatariusze wyrażają nadzieję, że niniejsze porozumienie może stać się podstawą do wspólnych inicjatyw, przewidzianych w art. 10a ustawy o szkolnictwie wyższym (wspólne studia interdyscyplinarne), w tym także z udziałem uczelni zagranicznych i innych instytucji edukacyjnych lub artystycznych.

6. W celu lepszej koordynacji działań, zmierzających do pozyskiwania wspólnych środków finansowych, w tym środków europejskich, na realizację zadań wskazanych w preambule porozumienia, jak również w celu lepszej organizacji działań, przewidzianych w niniejszym porozumieniu, w tym w szczególności w zakresie inicjatyw w krajach Partnerstwa Wschodniego i na Białorusi, sygnatariusze uznają za wskazane utworzenie sekretariatu AAL, umiejscowionego przy Uniwersytecie Warszawskim. Sposób jego organizacji sygnatariusze pozostawiają rektorowi UW.

7. Niniejsze porozumienie wchodzi w życie po podpisaniu go przez minimum pięć uniwersytetów, spośród obecnie współtworzących Akademię »Artes Liberales«. Oryginał porozumienia przechowywany będzie w Uniwersytecie Warszawskim, a fakt podpisania porozumienia przez konkretną uczelnię będzie notyfikowany rektorowi Uniwersytetu Warszawskiego.

8. Niniejsze porozumienie jest otwarte dla uniwersytetów zrzeszonych w Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich, a także dla innych uczelni, w tym uczelni zagranicznych oraz innych instytucji, których działalność może wspierać realizację celów określonych w preambule niniejszego porozumienia. Akces do porozumienia dokonuje się, po uzyskaniu pozytywnej opinii Rady AAL i określeniu zobowiązań finansowych wynikających

z uczestnictwa w porozumieniu, przez notyfikowanie jego podpisania rektorowi Uniwersytetu Warszawskiego.

9. Z chwilą wejścia w życie niniejszego porozumienia zastępuje ono dotychczasowe Porozumienie w sprawie utworzenia Międzyuczelnianych Indywidualnych Studiów Humanistycznych z maja 1999 roku, z tym, że powyższe Porozumienie w części, w jakiej dotyczy ono zasad programu kształcenia studentów w ramach międzyuczelnianych indywidualnych studiów humanistycznych oraz aneksu i postanowienia Rady AAL dotyczące zasad organizacji Międzyuczelnianego Programu Interdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich, stanowią załączniki do niniejszego porozumienia.

J.M.
Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego
prof. dr hab. med. Wojciech Nowak

JM.
Rektor Uniwersytetu Warszawskiego
prof. UW dr hab. Marcin Pałys

JM.
Rektor Uniwersytetu Śląskiego
prof. zw. dr hab. Wiesław Banyś

J.M.
Rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński

JM.
Rektor Uniwersytetu Wrocławskiego
prof. dr hab. Marek Bojarski

JM.
Rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
Prof. dr hab. Andrzej Tretyn

JM.
Rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
prof. dr hab. Bronisław Marciniak

JM.
Rektor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
prof. dr hab. Stanisław Michałowski

Załącznik nr 5
Monitoring Rozwoju międzyobszarowych studiów i badań
od 1 stycznia 2015 r. do 30 września 2015 r.

Jan Kieniewicz

RAPORT

**INTERDYSCYPLINARNOŚĆ/MIĘDZYOBSZAROWOŚĆ/INNOWACYJNOŚĆ:
WNIOSKI Z PRAKTYKI PROGRAMÓW DOKTORSKICH W SISD**

Zawartość

1. Uwagi wstępne
2. Tendencje rozwojowe Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 30 września 2015 r.
3. Diagnoza perspektyw rozwojowych w następnym roku akademickim (ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń).
4. Wnioski z funkcjonowania seminarium „Pogranicza cywilizacji” dla programu doktorskiego „Searching for Identity: Global Challenges Local Traditions”.
5. Aneksy.

UWAGI WSTĘPNE

Dla Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich rok kalendarzowy nie jest właściwą miarą. Rok akademicki zaczynamy w połowie lutego, kwalifikacje przeprowadzamy w listopadzie. To przypomnienie jest istotne, gdy trzeba zdać sprawę z biegu spraw za trzy kwartały 2015.

Programy doktorskie, będące podstawowym obszarem wprowadzania rozwiązań eksperymentalnych, mają jeszcze inny rytm, wynikający z umów czy zobowiązań wobec partnerów. Dotyczy to nie tylko programu MPD, który był częścią autonomiczną SISD, ale także pozostałych programów.

Część I :

**TENDENCJE ROZWOJOWE ŚRODOWISKOWYCH TRANSDYSCYPLINARNYCH
STUDIÓW DOKTORANCKICH W OKRESIE OD 1 STYCZNIA 2015 R. DO 30
WRZEŚNIA 2015 R.**

1. Programy doktorskie podstawową innowacją.
2. Wspólne działania naukowe w projekcie badawczym szansą dla międzyobszarowości.
3. Seminarium kolektywne jako podstawowy sposób wprowadzania interdyscyplinarności.
4. Droga do samodzielnego rozwoju młodych jako zadanie badawcze i praktyka dydaktyczna.

PROGRAMY DOKTORSKIE PODSTAWOWĄ INNOWACJĄ.

Innowacyjność była założeniem, podstawą dla tworzenia studiów doktoranckich w środowisku Artes Liberales. Przypominam, że szło o takie studia, które odpowiedzą na potrzeby nietypowych kandydatów. Dla nieznajdujących miejsca w strukturach wydziałowych i nie mieszczących się w przedziałach dyscyplinarnych. Bardzo szybko się

okazało, że nie wystarczy promowanie aktywności badawczej, podporządkowanie studiowania perspektywie kształtowania samodzielności naukowej. Postulat interdyscyplinarności i potrzeba otwarcia na obszary badań poza humanistyką wymagały nowych rozwiązań. Stąd pomysł, by w procesie kształcenia zasadniczą rolę przyznać uczestnictwu w zespołach badawczych. Doktoranci od początku mają w programie ogólnym zapisane, że powinni włączyć się do któregoś z zespołów badawczych funkcjonujących na wydziale. Uznaliśmy, że to słuszne założenie nie zawsze może spełnić zadanie wdrożenia do pracy zespołowej. Pierwszą próbą powiązania stał się Międzynarodowy Program Doktorancki „The Traditions of Mediterranean Humanism and the Challenges of Our Times: The Frontiers of Humanity” (MPD) realizowany w latach 2011-2015. Dzięki niemu uświadomiliśmy sobie konieczność powszechnego wprowadzenia programów badawczych jako podstawowej jednostki organizacyjnej w SISD. Pierwszym krokiem był program „Searching for Identity: Global Challenges, Local Experiences” rozpoczęty w 2013 (zob. poprzednie raporty). Jego wyniki potwierdziły zasadność przekonania, że innowacyjność polega na wspólnym z doktorantami tworzeniu programów łączących harmonijnie edukację z pracą badawczą w zespołach.

W roku 2015 najważniejszym zdarzeniem było uruchomienie nowych programów doktorskich. Obok programu MPD i „Searching for Identity” powstały: „Na styku natury i kultury” (kieruje prof. dr hab. Jerzy Axer), „Speculum Bizantinum” (kieruje prof. dr hab. Michał Janocha i „Towards Transcultural Humanities” (kieruje prof. dr hab. Ewa Łukaszyk). Mniej więcej 1/3 doktorantów jest objęta programami i uczestniczy w seminariach kolektywnych (proporcje uległy zmianom w zw. z zakończeniem programu MPD

Program MPD zamknęliśmy w pierwszym półroczu 2015 r. i wspominam o nim tylko jako naturalnym układzie odniesienia dla wszelkich ocen. Zasadnicza różnica polega na możliwości finansowania projektu i zapewnieniu doktorantom warunków pozwalających na efektywne realizowanie harmonogramu. Rzeczywiście, obrony w MPD były świetne, odbyły się w terminie, z wyjątkiem dwu usprawiedliwionych przypadków. Sukcesem była też końcowa konferencja przygotowana przez doktorantów, kilka rozpraw już ukazało się drukiem.

W programie Searching for Identity nie mamy takich możliwości. Część doktorantów jest stypendystami Erasmus Mundus, ale to nie zapewnia środków na badania wspólne. W części tylko można wykorzystywać na ten cel środki przyznawane na badania statutowe. Nie chodzi jedynie o sfinansowanie rozsądnych stypendiów (aczkolwiek pracujący doktoranci mają ograniczoną zdolność do udziału w rzeczywiście zespołowej pracy). Chodzi o to, że program tworzony dla doktorantów powinien rozwinąć badania uzupełniające, wiążące ze sobą indywidualne projekty. W ten sposób powstaje możliwość wzmocnienia przestrzeni współdziałania ludzi świadomie szukających rozwiązań interdyscyplinarnych.

Założyliśmy przede wszystkim, że budujemy program badawczy dla doktorantów, a nie szukamy doktorantów do zrealizowania zaplanowanego projektu. Przygotowując program proponujemy szeroki zakres tematyczny, by zmieścić jak najszerszą gamę pomysłów. Budujemy program doktorski by nadać spójność bardzo rozstrzelonym projektom indywidualnym. Pisałem o tym w poprzednich opracowaniach.. W programie MPD projekty badawcze mające wspierać integrację doktorantów nie w pełni zadowolili. Zresztą intensywność prac seminaryjnych nie zostawiała wiele miejsca na dodatkową aktywność. Dlatego w programie „Searching for Identity” od początku szukano formuły mającej zapewnić doktorantom przestrzeń wspólnej pracy. To zadanie ma spełnić osobny wspólny projekt badawczy.

Dwie próby uzyskania środków z grantów (NPRH i ERC) w 2014 i 2015 zakończyły się niepowodzeniem. Wobec tego projekt będzie musiał mieć formę ograniczoną. Co nie znaczy mniej ambitną. Wniosek wydaje się jednak oczywisty, trzeba najpierw mieć grant, a

dopiero potem otwierać nabór doktorantów do programu doktorskiego. Widać tu podstawową sprzeczność. Jej usunięcie zapewne nie jest możliwe, ale trzeba sobie zdawać sprawę z jej istnienia.

Wniosek pierwszy jest taki, bez funduszy na badania zrealizowanie projektu doktorskiego jest bardzo trudne. Wniosek drugi jednak przeciwnie mówi o konieczności znalezienia przestrzeni wspólnego działania doktorantów. Nie wystarczy wracać do wspólnej problematyki podczas spotkań seminaryjnych. W drugim roku pracy bardzo wyraźnie ujawnia się tendencja doktorantów do skupiania się na własnej rozprawie. Po otwarciu przewodu skupiają się na pisaniu i coraz mniej interesuje ich współdziałanie. Tendencję taką można zredukować przez wprowadzanie spotkań poświęconych „małym obronom” i zastosowanie systemu *peer reviews* wypracowanych w MPD. Jest to godne zalecenia, ponieważ obok ćwiczenia umiejętności rozwija nawyki wzajemnego wspierania. Widoczna jednak jest potrzeba czegoś więcej.

W programie „Searching for Identity” doszliśmy do przekonania, że możliwe będzie przygotowanie wspólnej publikacji wydobywającej z prac indywidualnych elementy składające się na zjawisko poszukiwania i obrony tożsamości. Będzie to namiastką wspólnego projektu, ale ma szansę na coś więcej niż integracja zespołu. Przekształcając seminarium w zebranie zespołu naukowego prowadzącego wspólnie podjęty temat stworzymy przestrzeń samodzielnego myślenia i działania. Szerzej omawiam rzecz we Wnioskach.

Innowacyjność Programów doktorskich polega także na możliwości lepszego wykorzystania tradycyjnych metod współpracy w postaci warsztatów, konferencji i debat. Nowość tkwi w inicjatywie, którą w gronie doktoranckim wyzwala współdziałanie w jednej problematyce i poczucie sprawczości. W programach doktorskich wszelkie tego rodzaju formy aktywności stają się, a czasem są od początku, okazją dla wykazania inicjatywy. Najważniejsze jednak jest doprowadzenie uczestników do świadomego kształtowania własnych postaw badawczych jako komplementarnych a nie konkurujących. Nie chodzi tu o proste „budowanie kolektywu”. Raczej o otwarcie uczestników na konieczność współdziałania ze względu na charakter podjętych zadań naukowych.

WSPÓLNE DZIAŁANIA NAUKOWE W PROJEKCIE BADAWCZYM SZANSĄ DLA MIĘDZYOBSZAROWOŚCI.

Międzyobszarowość, rozumiana jako łączenie dwu lub więcej obszarów wiedzy, była w SISD praktykowana zanim została nazwana w oficjalnych dokumentach. Ma to zasadnicze znaczenie dla naszej praktyki, bo obecne rozpowszechnienie tego pojęcia prowadzi do jego zużycia i degradacji. W praktyce programu „Searching for Identity” skłaniamy się więc raczej do podejścia transdyscyplinarnego. Nasi doktoranci ukształtowali się w różnych dyscyplinach, podobnie ich obecni tutorzy i opiekunowie. Wieloobszarowość jest wprowadzana jako konsekwencja krzyżowania dyscyplin, które okazują się niezbędne dla realizacji zarówno indywidualnych zadań jak i projektów wspólnych. W przypadku startującego właśnie programu „Towards Transcultural Humanities” programowym „celem jest wprowadzenie doktorantów w aktualnie powstający nurt studiów transkulturowych i wdrożenie ich do myślenia w kategoriach innowacji teoretycznej w humanistyce”. Natomiast w programie „Na styku natury i kultury” już wstępne założenia przewidywały różnego typu współdziałanie przedstawicieli nauk biologicznych, społecznych i humanistycznych. Te różne doświadczenia i różnorodność dróg stawiają przed nami wyzwanie znalezienia w SISD swoistej przestrzeni łączącej. Uważam, że tworzą ją doktoranci, którzy doszli do świadomości korzyści płynących z podejścia transdyscyplinarnego.

Mamy nadzieję, że nasze projekty badawcze, budowane od podstaw przez grupę doktorantów skupionych w jednym zespole, mają większą szansę na sukces. Międzyobszarowość nie jest celem a raczej okolicznością sprzyjającą rozwojowi.

SEMINARIUM KOLEKTYWNE JAKO PODSTAWOWY SPOSÓB WPROWADZANIA INTERDYSCYPLINARNOŚCI.

Droga prowadzi przez rozbudowanie praktyki seminarium kolektywnego. Wzór pracy takiego zespołu został wypracowany w MPD. Trzeba jednak powiedzieć, że nie wszystkie stosowane tam praktyki dają się przenosić do codzienności studiów doktoranckich. Potrzebny do tego jest choćby niewielki margines swobody kształtowania programu. Dlatego rozwinęły się właśnie w programach doktorskich. Podstawowym narzędziem działania jest na początku dobór uczestniczących pracowników naukowych. Gdy reprezentują różne dyscypliny, a nawet obszary wiedzy, potrafią stworzyć atmosferę rzeczywistej interdyscyplinarności. Tak skomponowane seminarium pozwala na szybkie włączenie doktorantów w nowy sposób myślenia, przede wszystkim uczy ich burzenia zastanego porządku. O tym była obszernie mowa podczas konferencji „Interdyscyplinarność w uniwersytecie – reguła czy wyjątek? Wyzwania i pułapki rozwiązań systemowych”, zorganizowanej na Wydziale „Artes Liberales w dniach od 30 czerwca do 1 lipca 2015 r. przez prof. Jerzego Axera. Szczególnie inspirujące były wystąpienia poświęcone różnym okolicznościom wdrażania rozwiązań interdyscyplinarnych na styku dyscyplin [zob. Jakub Fichna, Konrad Osajda, Aneta Pieniądz, Bartłomiej Skowron, *Interdyscyplinarność z perspektywy młodych badaczy* „Nauka” 4/2015, s. 161-183]. Seminaria kolektywne są podstawą pracy w SISD i traktujemy je jako oczywistość.

Trzeba jednak podkreślić, że celem takiego postępowania jest kształtowanie postaw doktorantów. Kompozycja składu uczestników i program wspólnej pracy są koniecznym, ale tylko wstępnym warunkiem powodzenia. Problem ten występuje także w seminariach, czy innych zajęciach, wspólnie prowadzonych przez kilku profesorów, co jest dobrą praktyką w Kolegium Artes Liberales. Naszym zadaniem jest doprowadzenie doktorantów do poczucia, że tworzą seminarium wspólnie z kadrami. Nie mają uczestniczyć czy brać udział, ale dojść świadomie do rozumienia sensu wspólnej pracy dla uzyskania efektu interdyscyplinarności. Dobrze służą temu praktyki warsztatowe, organizowanie konferencji i spotkań „integracyjnych”. Są to jednak tylko dodatkowe środki wspierające główną zasadę, którą jest wprowadzanie w interdyscyplinarność przez współdziałanie.

DROGA DO SAMODZIELNEGO ROZWOJU MŁODYCH JAKO ZADANIE BADAWCZE I PRAKTYKA DYDAKTYCZNA.

Przygotowanie doktorantów do samodzielnej pracy naukowej wymaga czegoś więcej niż zrealizowanie programu studiów. „Mapa drogowa” była skuteczną pomocą w programie MPD. Powinna stać się standardem w Programach. Pozostaje jednak tylko ramą, wsparciem dla procesu rozwijania młodych talentów. Doświadczenie Programu „Searching for Identity” wskazuje, że najskuteczniejszym bodźcem jest pokazanie, że potrafią być samodzielni. Bardzo skuteczną pomocą jest uczestnictwo we wspólnym projekcie badawczym.

Jak wspomniano podjęte zostały dwie próby uzyskania grantu badawczego, za każdym razem oznaczało to zbudowanie projektu pozwalającego zintegrować cały zespół bądź jego część. Pierwszy projekt składany do NPRH w 2013 „Szukając tożsamości. Mechanizm transformacji społecznej w przełomach dziejowych” przewidywał udział ponad trzydziestu osób, w tym wszystkich doktorantów. Drugi projekt, składany w 2014 do ERC-ADG, „Metamorphoses in Central and Eastern Europe: from Periphery to Borderland? A

Transdisciplinary and Comparative Approach to the Social Transformations Following the Historic Breakthroughs” adaptował wcześniejszą inicjatywę do innych wymagań ale z tego powodu angażował węższy krąg doktorantów. Ci jednak byli dużo bardziej czynni. Oba przypadki odegrały istotną rolę w uświadomieniu nam wszystkim roli wspólnego działania. W konsekwencji niepowodzenia i w przekonaniu o wysokiej wartości obu projektów podjęliśmy poszukiwania innego rozwiązania. Powinno zaspokoić potrzeby doktorantów a uwzględnić brak środków.

Nowa inicjatywa ma stworzyć doktorantom szansę współdziałania nie odrywając ich od zasadniczej obecnie pracy nad dysertacjami. Nowy projekt nazwaliśmy roboczo „Searching for Identity: Experiences in Interdisciplinarity”. Polega na wydobyciu z prac doktorantów kluczowych elementów zjawiska poszukiwania tożsamości, ich rzeczowego uporządkowania a następnie prezentacji w kolektywnej monografii. Kolektywność polega tu na wspólnej pracy nad wyłonieniem zjawisk, ich klasyfikacji, przygotowaniu planu książki (rozdziały tematyczne) wreszcie wspólne ich napisanie. Każdy rozdział miałby dwu-trzech autorów, zarazem wszyscy składaliby się na zawartość każdego rozdziału. Redaktorzy całości zostaną wyłonieni w debacie. Powstanie książka najdalsza od wzoru zbioru artykułów.

To optymistyczne przekonanie opiera się na obserwacji grupy doktorantów, wśród których zdolności, pracowitość, ambicje i zaangażowanie są rozdzielone bardzo nierównomiernie. Z tego punktu widzenia zespół doktorancki Programu „Searching for Identity” jest dużo bliższy przeciętnej niż był wyselekcjonowany Program MPD. Seminarium doktoranckie, przekształcone w posiedzenie zespołu badawczego, będzie w semestrze zimowym przygotowywać koncepcję tej książki.

Projekt systemowy „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”

Zadanie 2: Monitoring rozwoju studiów międzyobszarowych

Jerzy Axer
Marek Wąsowicz

**Reguła czy wyjątek?
Interdyscyplinarność w polskich uniwersytetach**

Wstęp

W trakcie czteroletniej pracy w ramach programu „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce” prowadziliśmy systematyczny monitoring funkcjonowania w polskim szkolnictwie wyższym różnych eksperymentalnych programów edukacyjno-badawczych mających charakter interdyscyplinarny i międzyobszarowy. Śledziliśmy też systematycznie wpływ zmian prawnych na sytuację tych eksperymentów. Jednocześnie dokonaliśmy analizy porównawczej sposobów wprowadzania studiów i badań interdyscyplinarnych w różnych krajach UE oraz – dla uzyskania perspektywy globalnej – starliśmy się uwzględnić sytuację w szkolnictwie wyższym w Ameryce i w Europie Wschodniej w krajach poradzieckich. Przeprowadziliśmy także w tym czasie ponad 4 000 godzin zajęć dydaktycznych o charakterze interdyscyplinarnym i międzyobszarowym na różnych poziomach studiów (licencjackie, magisterskie, doktorskie). Były to części składowe przyszłych modeli programowych o charakterze międzyobszarowym, oceniali je: prowadzący zajęcia (w ramach autoewaluacji), studenci oraz wizytatorzy i eksperci.

W konsekwencji nakreśliliśmy wstępną wersję wniosków wynikających z Projektu. Schemat rozwiązań systemowych, który chcemy zaproponować, poddajemy obecnie pod dyskusję środowiskową. Prosimy o pomoc w takim sformułowaniu ostatecznej koncepcji, która bez względu na stanowisko Ministerstwa i wolę polityczną stojącą za tym stanowiskiem, będzie użyteczna dla środowiska akademickiego w jego działaniach na rzecz pożądaných zmian w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce. Postaramy się uwzględnić wyniki tej dyskusji w ostatnim półroczu pracy nad tą koncepcją półroczu pracy nad tą koncepcją¹.

Rezultat badań – schemat proponowanego rozumowania

- 1) Interdyscyplinarność badań i kształcenia jest we współczesnym świecie podstawą rozwoju nowoczesnego i ambitnego szkolnictwa wyższego.
- 2) W polskim systemie zarządzania szkolnictwem wyższym brak systemowych rozwiązań zachęcających do praktykowania interdyscyplinarności, istnieje natomiast szereg częściowych blokad i utrudnień.
- 3) Jeszcze silniejsze blokady i utrudnienia wynikają z wewnętrznej organizacji uczelni i decyzji podejmowanych przez samo środowisko akademickie.

Od co najmniej ośmiu lat mamy do czynienia z pogłębiającym się kryzysem finansowym i menedżerskim zarządzania szkolnictwem wyższym w Polsce. Towarzyszy mu stały wzrost wzajemnej nieufności między administracją państwową a środowiskiem akademickim. Receptą na rozwiązanie tego kryzysu jest zdaniem niektórych menedżerów nauki (np. prof. Macieja Żylicza, a spośród analityków – prof. Marka Kwieka) zlikwidowanie anachroniczności polskiego systemu zarządzania uczelniami, w którym autonomia uniwersytecka gwarantuje podejmowanie zasadniczych decyzji w sposób kolegialny radom wydziałów i se-

¹ Rezultatem tej konsultacji przeprowadzonej w okresie od 30 czerwca do 20 listopada 2015 r. były opracowania o autonomicznej wartości, które zamierzamy opublikować osobno w ramach przedstawiania dorobku Projektu. Szczególnie bogata była ekspertyza prof. Andrzeja Kraśniewskiego *Możliwości współpracy między politechnikami i uniwersytetami w zakresie kształcenia interdyscyplinarnego i międzyobszarowego z wykorzystaniem Krajowych Ram Kwalifikacji* oraz dr. Bartłomieja Skowrona *Zjawiska interdyscyplinarne na polskich uczelniach – ich istota, bariery i trudności. Rekomendacje i propozycje działań na rzecz interdyscyplinarności*. Opracowanie prof. Christiana Vossa (*Reinventing the Humanities? A German perspective on interdisciplinarity Research strategies in Poland*) umieszczające naszą koncepcję międzyobszarowych studiów doktoranckich w kontekście sytuacji w szkolnictwie wyższym w Niemczech i na szerokim tle systemu finansowania badań i edukacji w UE potraktowaliśmy jako niezależną recenzję naszego sposobu myślenia i działania.

natom, a uwalnia uczelnie od odpowiedzialności wobec środowiska społecznego, w którym te szkoły działają².

Ze strony MNiSW próba „zarządzania kryzysem” polega na karykaturalnie rozbudowanym systemie kontroli biurokratycznej i mnożeniu prawnego ograniczania pola decyzji ciał kolegialnych przez obudowywanie regulacji ustawowych siecią rozporządzeń Ministra. Powoduje to pogłębienie patologii środowiskowych, prowadząc do upowszechniania się postaw konformistycznych, uprawiania pozorowanej sprawozdawczości i zaniku poparcia dla jakichkolwiek rzeczywistych reform.

1. Blokady interdyscyplinarności w polskich uniwersytetach – próba diagnozy

Dotychczasowe prace związane z prowadzeniem projektu „Strategia wprowadzania i oceny międzyobszarowych studiów i badań w uczelniach w kontekście reform szkolnictwa w Polsce”, monitoring wdrażanych zmian w Uniwersytecie Warszawskim i towarzyszące im analizy obowiązującego obecnie stanu prawnego (na poziomie ustawodawstwa i regulacji wewnątrzuniwersyteckich) w zakresie rozwiązań organizacyjnych i finansowych pozwalają na wskazanie kilku podstawowych okoliczności, istotnie wpływających na skuteczność propagowania interdyscyplinarności i międzyobszarowości jako ważnej, a w niektórych sytuacjach podstawowej, cechy klasycznego uniwersytetu. Dotychczasowe doświadczenia Uniwersytetu Warszawskiego pokazują, że rozwijanie interdyscyplinarności odbywało się i niestety nadal, mimo pewnych zmian legislacyjnych, odbywa się w niekorzystnym otoczeniu prawno-finansowym. Tym niekorzystnym aspektem i ich naturze trzeba się bliżej przyjrzeć, by ustalić, czy możliwe jest zneutralizowanie ich wpływu poprzez punktowe korekty aktualnego prawa o szkolnictwie wyższym i towarzyszących mu rozporządzeń, czy też konieczne będą bardziej generalne, systemowe zmiany.

Dokładniejszą prezentację tych ograniczeń poprzedzić jednak należy wskazaniem podstawowych cech charakteryzujących cele i formy nauczania interdyscyplinarnego i prowadzenia badań interdyscyplinarnych. Nie miejsce tu na ich szczegółowe wyliczenie. Tymczasem zwróćmy tylko uwagę na to, że dla klasycznego, wieloobszarowego uniwersytetu interdyscyplinarność jest naturalną formą funkcjonowania, że natura uniwersyteckiego kształ-

² M. Żylicz, *Przyszłość uniwersytetu w Polsce*, w: *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian (Tomaszowice 15–17 listopada 2014)*, pod red. Sz. Bilińskiego, PAU, Kraków 2015 („Debaty PAU”, t. 2); por. np. „[...] mamy najsilniejsze ciała kolegialne w Europie [...] takiego systemu już w Europie nie ma”, (s. 12).

cenia zakłada, iż poznawanie określonej materii (nawet jeśli ma ona bardzo wąski przedmiotowo charakter) odbywa się poprzez badanie kontekstu, w jakim dane zjawisko lub dany problem występują, oraz przez oglądanie ich z wielu punktów widzenia nie tylko w celu poznania wielości dotychczasowych ocen czy opisów, ale także z uwagi na złożony charakter każdego zjawiska. Z tego punktu widzenia każde nauczanie powinno mieć charakter interdyscyplinarny, i to nawet jeśli ma służyć bardzo praktycznym celom (jak np. edukacja prawników). Szeroka perspektywa poznawcza sprzyja rozwijaniu postaw kreatywnych i jest warunkiem świadomego udziału każdego człowieka (absolwenta) w życiu publicznym, dostrzegania obywatelskich powinności, jak również udanego kształtowania własnego rozwoju i własnej ścieżki kariery, w tym zawodowej. Tego typu paradygmat uniwersyteckiego kształcenia nie eliminuje potrzeby rozwijania bardziej praktycznych umiejętności. Byłoby wszakże wskazane, by zadania każdej wyższej uczelni były w tym zakresie wyraźnie określone. Jedną z największych bolączek polskiego szkolnictwa wyższego jest próba jego upraktycznienia, dopasowania do rynkowych oczekiwań jako całości, bez wyraźnego wewnętrznego różnicowania charakteru poszczególnych szkół wyższych i dopasowywania stosownie do tego ich ustawowych zadań. Dogmat o potrzebie istnienia jednej, tak zwanej systemowej ustawy jest ciągle obowiązującym sposobem myślenia o prawnym regulowaniu materii szkolnictwa wyższego. O skutkach tej sytuacji będzie jeszcze mowa.

Interdyscyplinarny charakter klasycznego uniwersytetu (i jego ciągła atrakcyjność we współczesnym świecie, która nie oznacza, że nie jest konieczna zmiana instrumentarium, jakim się taki uniwersytet posługuje w procesie kształcenia i procesie komunikowania się z otoczeniem) dyktuje pewne rozwiązania organizacyjne, a z nich powinny wynikać właściwe regulacje prawne i sposoby finansowania. Naturalną cechą interdyscyplinarności jest swobodny dobór dziedzin, jakie bierze się pod uwagę, rozpatrując konkretne zagadnienie czy opisując konkretne zjawisko. Niekiedy drobna korekta perspektywy pociąga za sobą potrzebę sięgnięcia do innego zasobu wiedzy, posłużenia się innymi umiejętnościami, wykorzystania innej metody badawczej. Nierzadko przy tym taka zmiana jest wcześniej nieprzewidywalna, pojawia się dopiero w trakcie badania czy procesu kształcenia lub uczenia się. Dotyczy to także przygotowywanych programów studiów, obudowywanych sylabusami, efektami kształcenia itp., zwłaszcza gdy organizacja studiów zakłada aktywny w ich udział czynnika tutorskiego. Program studiów musi być zatem elastyczny. Interdyscyplinarność jest zjawiskiem dynamicznym. Udział poszczególnych dyscyplin w opisie jakiegoś zjawiska może ulegać

zmianie, poza tym pojawiają się bezustannie nowe wyzwania, które korygują dotychczasowe propozycje i ich wzajemne proporcje. Struktura organizacyjna, obsługująca studia interdyscyplinarne, powinna więc być otwarta na stale dokonujące się zmiany i łatwo je przyswajać.

Dodatkowym elementem, który musi być wzięty pod uwagę, jest konieczność – wynikająca z obecnie obowiązujących przepisów – opisywania dydaktycznego wysiłku uczelni w formie efektów kształcenia i uzgadniania tych efektów z określonymi w rozporządzeniu ministerialnym efektami obszarowymi. Niezbędne są w związku z tym pewne uściślenia terminologiczne.

Po pierwsze, należy ustalić, w jakim rozumieniu posługiwać się będziemy pojęciem „interdyscyplinarności”, po drugie zaś, jaka jest relacja między „interdyscyplinarnością” i „międzyobszarowością”. Ustawodawca posługuje się oboma pojęciami, żadnego jednak nie definiując, co może być (i jest) źródłem rozmaitych nieporozumień i problemów. Formalnym punktem wyjścia dla interdyscyplinarności jest odwołanie się do listy dyscyplin, wynikającej z ustawy o stopniach naukowych i tytule. Program studiów, obejmujący kilka dyscyplin w takim rozumieniu, może być zakwalifikowany jako interdyscyplinarny. Ustawa o stopniach naukowych i tytule posługuje się również pojęciem dziedziny naukowej, obejmującej kilka (niekiedy kilkanaście) dyscyplin. Dziedzina naukowa nie jest jednak tożsama z obszarem nauczania określonym na podstawie przepisów ustawy o szkolnictwie wyższym. Z przepisów tych wynika osiem obszarów: nauki humanistyczne, nauki społeczne, nauki przyrodnicze, nauki ścisłe, nauki rolnicze, nauki techniczne, nauki medyczne i nauki artystyczne.

Wyodrębnienie tych obszarów ma jednak charakter dość urzędowy i może rodzić kłopoty merytoryczne. Widać np. wyraźnie, że program interdyscyplinarny wcale nie musi być jednocześnie międzyobszarowy, jeśli obejmuje różne dyscypliny mieszczące się w ramach jednego obszaru, z drugiej z kolei strony program międzyobszarowy może nie być interdyscyplinarny (np. ochrona środowiska). Jeśli uznać, że postulowanym wymogiem jest międzyobszarowość (a to sugeruje choćby tytuł naszego Projektu), to pozostaje ten fakt w sprzeczności z przyznawaniem rozmaitych uprawnień do prowadzenia studiów, powiązanych z dyscyplinami naukowymi i z jednostkami organizacyjnymi uczelni (wydziały), którym takie uprawnienia są nadawane.

Problem polega na tym, że efekty kształcenia opisywane są w formule obszarowej, co oznacza, iż w przypadku wielu kierunków studiów na poziomie efektów kształcenia pojawiają się już elementy międzyobszarowości (niekiedy, dla potrzeb akredytacji Polskiej Komisji

Akredytacyjnej lub ustalania kosztochłonności, wylicza się je w proporcjach określanych procentowo), choć w istocie są one tylko rozszerzeniem kontekstu, w jakim dana dyscyplina funkcjonuje. Jest to groźne z tego względu, że jeżeli uznany międzyobszarowość za wymóg uczelni badawczej, to łatwo mogą się pojawić fikcyjne formuły międzyobszarowe (problem jest całkiem realny, jeśli weźmiemy pod uwagę podobne operacje wykonywane przez niektóre wydziały w celu poprawienia sobie wskaźnika kosztochłonności kierunku studiów). Dla potrzeb niniejszego opracowania będziemy się posługiwać sformalizowanym pojęciem interdyscyplinarności (tzn. odwołując się do listy dyscyplin wyszczególnionych w ustawie o stopniach naukowych i tytule), z rzadka posługując się pojęciem międzyobszarowości (ale wtedy rozumiejąc międzyobszarowość jako wypełniającą kryterium interdyscyplinarności) i pozostawiając na uboczu wszystkie dyskusje na temat postdyscyplinarności, transdyscyplinarności, multiinterdyscyplinarności itd.

Czy interdyscyplinarność może być uprawiana w ramach studiów masowych, czy też winna być kojarzona w pierwszej kolejności ze studiami o bardziej elitarnym charakterze? O rozmaitych typach międzyobszarowości piszemy w dalszej części tego tekstu. Wskazuje się tam na indywidualne studia międzyobszarowe (opisane w art. 8 ust. 2 ustawy) oraz specyficzne, interdyscyplinarne z natury rzeczy kierunki studiów, jak „artes liberales”, których studiowanie wymaga indywidualnego toku studiów. Wymienia się jednak także międzyobszarowość wkomponowaną w studia dyscyplinarne (jako metodę poznawania kontekstu, w jakim dana dyscyplina czy też zjawiska, o których traktuje, funkcjonują). Odpowiedź na postawione wyżej pytanie ma znaczenie nie tylko dla organizacji studiów interdyscyplinarnych, ale również dla poszukiwania odpowiednich rozwiązań finansowych. Interdyscyplinarność może być bowiem „zadana” studentowi i nie zawsze musi być jego swobodnym wyborem (tzn. student aplikujący na studia interdyscyplinarne wyraża gotowość odbywania takich studiów w formie ustalonej sztywno przez uczelnię i nie oczekuje, że będzie musiał sam dokonywać indywidualnych wyborów). Tak pomyślana interdyscyplinarność może być realizowana w ramach masowych studiów. Trzeba przy tym pamiętać, że masowość określonych studiów może być kojarzona z otwartością uniwersytetu i jego cywilizacyjną misją. Nie należy w każdym razie stawiać znaku równości między nauczaniem praktycznym i nauczaniem masowym. Być może trzeba jednak postawić wyraźną cezurę między „doksztalającym” charakterem studiów masowych, ogólnie rozwijających, a studiowaniem uniwersyteckim, które zakłada pogłębione badania i zindywidualizowany ich charakter. Pojawia się tutaj pytanie o to, czy w ramach

jednego uniwersytetu możliwe są oba podejścia, czy też należy wyraźnie zróżnicować uczelnie pod tym kątem i wyodrębnić specjalny typ szkoły wyższej, która – spełniając określone warunki – oferuje w pierwszej kolejności interdyscyplinarne programy realizowane w ramach mocno zindywidualizowanych, a więc różnorodnych *curriculów*. Wydaje się jednak, że i w ramach takiej specyficznej uczelni pewne elementy masowe można zachować, np. poprzez organizowanie wspólnych wykładów dla kilku czy kilkunastu kierunków studiów, czy też poprzez ofertę pierwszego roku (semestru) o charakterze otwartym, ogólnouniwersyteckim. W każdym jednak razie należy zauważyć, że kosztochłonność studiów masowych i studiów indywidualnych (a dotyczy to zwłaszcza ich interdyscyplinarnego charakteru) jest istotnie różna. Jeśli więc zależy nam na uczynieniu z interdyscyplinarności reguły funkcjonowania uniwersytetu i jednocześnie chcemy zapewnić najwyższą jakość studiów, sposób ich finansowania musi być odpowiednio skonstruowany i uwzględniać odmienną, wyższą kosztochłonność studiów indywidualnych.

Czy rysujące się w powyższych rozważaniach niezbędne rozwiązania organizacyjne mogą być realizowane w ramach obecnego porządku prawnego? Inaczej mówiąc, czy rama prawna i paleta konkretnych rozwiązań instytucjonalnych wynikająca z dzisiejszej ustawy o szkolnictwie wyższym jest wystarczająca, by dynamiczną, podlegającą bezustannym modyfikacjom, a przy tym zróżnicowaną z uwagi na skalę interdyscyplinarności wprowadzać i czynić podstawową zasadą uniwersyteckiego nauczania? Analiza licznych doświadczeń Uniwersytetu Warszawskiego pokazuje, że jest to w szerszym zakresie niemożliwe.

Ustawa o szkolnictwie wyższym zbudowana jest na założeniu, że studia prowadzone są w ramach wąsko pomyślanych kierunków studiów, powiązanych z wąsko definiowanymi w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym dyscyplinami. Konsekwencją takiego założenia stanowi przyznanie prawa prowadzenia studiów jednostce organizacyjnej uczelni, która jednocześnie posiada uprawnienia do nadawania określonych stopni naukowych, zaś posiadanie uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego daje jednostce organizacyjnej uczelni prawo do autonomii programowej (czyli możliwości tworzenia i prowadzenia kierunków studiów bez uzyskiwania zgody ministra). Zauważmy, że do czasu nowelizacji z 2011 r., na mocy pierwotnych przepisów ustawy z roku 2005, to uczelnia jako całość spełniająca określone w ustawie, dość formalne warunki (posiadanie uprawnień habilitacyjnych w odpowiedniej liczbie) miała możliwość prowadzenia bez zgody ministra kierunku studiów znajdującego się na liście ministerialnej, a za jego zgodą – także kierunków na owej liście się

nieznajdujących. Przypomnijmy, że do czasu nowelizacji z 2011 r. uczelnia mogła prowadzić studia tylko na kierunku znajdującym się na liście. Jeśli chciała wyjść poza ten katalog, mogła albo występować do ministra o rozszerzenie listy, albo starać się uzyskać jego zgodę na autorski kierunek studiów, przy czym – jak o tym była mowa wyżej – taka możliwość przysługiwała tylko określonym uczelniom.

Nowelizacja z 2011 r. zniosła listę kierunków, ale jednocześnie – w obawie przed nadmierną inwencją bardzo zróżnicowanych co do poziomu szkół wyższych – swobodę działania w zakresie tworzenia kierunków przyznała posiadającym uprawnienia habilitacyjne podstawowym jednostkom organizacyjnym uczelni. W ten sposób „autonomia programowa” została z poziomu uczelni jako całości przeniesiona na poziom wydziałów. Jest to rozwiązanie z rozmaitych względów bardzo niekorzystne, a dla rozwijania idei interdyscyplinarności – blokujące szersze inicjatywy. Wspiera ono bowiem w istocie wąskodyscyplinarne podejście skorelowane z wąskodyscyplinarnymi uprawnieniami, jakimi dysponują poszczególne wydziały (uprawnienia do nadawania stopni otrzymuje się w zakresie dyscypliny naukowej). Na niebezpieczeństwo wynikającej z tego petryfikacji wydziałowej struktury uniwersytetów zwracano uwagę podczas prac przygotowujących nowelizację. W szczególności postulowano przyznanie uczelni jako całości (spełniającej określone warunki, np. upoważniające do organizowania indywidualnych studiów międzyobszarowych) uprawnienia do prowadzenia interdyscyplinarnych kierunków studiów, pozostawiając regulacjom wewnątrzuczelnianym sposób organizacji tego typu studiów.

Postulaty te jednak nie zostały uwzględnione, podobnie jak propozycja stworzenia ministrowi możliwości określania odrębnego współczynnika kosztochłonności dla studiów, o których mowa w art. 8 ust. 2 ustawy (indywidualne studia międzyobszarowe). W obu przypadkach posłużono się argumentacją, że ministerstwo jest odpowiedzialne za całość systemu i nie może preferować jego pojedynczych elementów. Tego typu rozumowanie, nota bene, czyni niemożliwym jakiegokolwiek strategiczne myślenie, w którym pojawiłby się wątek różnicowania szkół wyższych. Tymczasem zróżnicowanie szkół wyższych, m.in. poprzez wskazanie ich odrębnych, specyficznych zadań, wydaje się być absolutnie niezbędne.

Obecnie dodatkowym ograniczeniem inicjatyw interdyscyplinarnych staje się system POL-on (Zintegrowany System Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym), który zbudowany został na bazie wąsko pojmowanych dyscyplin i który ma ogromne kłopoty z przyjmowaniem danych dotyczących studiów interdyscyplinarnych (zwłaszcza gdy prowadzi je

wspólnie kilka podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni). Warto przy okazji zauważyć, że POL-on ignoruje niektóre przepisy ustawowe, np. treść zdania drugiego art. 8 ust. 1 ustawy, które dopuszcza możliwość wyboru kierunku studiów przez studenta dopiero po pierwszym roku (czyli nie później niż przed rozpoczęciem drugiego roku studiów). Koncepcja pierwszego roku otwartego, w którego ramach precyzują się dopiero zainteresowania studenta, jest jedną z form rozwijania interdyscyplinarności uniwersyteckiej. Tymczasem POL-on nie dopuszcza takiego rozwiązania i wymusza deklarację studenta akcesu do konkretnego kierunku studiów od samego ich początku.

Paradoksalnie, może się okazać, że dzisiaj – z uwagi na nowy przepis art. 10a ustawy – łatwiej będzie prowadzić studia interdyscyplinarne międzyuniwersyteckie, niż zorganizować i prowadzić studia interdyscyplinarne wewnątrz uczelni. W przypadku studiów międzyuczelnianych kwestie organizacyjne mogą być określone w porozumieniu zawartym między uczelniami, co daje możliwość znacznej swobody organizacyjnej. W przypadku studiów wewnątrzuczelnianych obowiązuje struktura wymuszona przepisami ustawy, zakładająca w przypadku studiów interdyscyplinarnych swoistą rezygnację z części „wydziałowej suwerenności”. W niewielkim zakresie taka rezygnacja, podejmowana w imię ogólnouniwersyteckich wartości, jest możliwa, pod warunkiem wszakże, iż nie narusza ona istotnie partykularnych interesów środowiska wydziałowego. Stąd bierze się występowanie w wielu uczelniach w Polsce pojedynczych inicjatyw interdyscyplinarnych (Uniwersytet Warszawski jest dobrym przykładem takich praktyk), zawsze jednak traktowanych tylko jako poprawiające *image* wydziału wyjątki.

Obecnie obowiązujące przepisy ustawy dają rektorowi prawo dowolnego kształtowania struktury uczelni (musi tylko zasięgać opinii senatu uczelni, ale taka opinia nie jest dla rektora wiążąca). Teoretycznie można więc sobie wyobrazić sytuację, w której rektor całkowicie przemodeluje strukturę uniwersytetu i tworzy duże, wielodyscyplinarne podstawowe jednostki organizacyjne (obejmujące kilka dzisiejszych wydziałów), otwierając w ten sposób możliwość uruchamiania na większą skalę studiów interdyscyplinarnych. Taki argument pojawia się niekiedy w rozmowach z Ministerstwem, które w ten sposób stwarza sobie alibi i cały ciężar decyzji, trudnej – bo idącej w poprzek „filozofii systemu”, choć prawnie dopuszczalnej – przerzuca na władze konkretnej uczelni. W praktyce taka rektorska decyzja jest bardzo mało prawdopodobna, rektor bowiem działa w określonym środowisku, także organizacyjno-prawnym i finansowym. Nie zapominajmy przy tym, że każda uczelnia jest w świetle

obowiązujących w Polsce przepisów jednocześnie zakładem pracy, stosuje się w niej więc przepisy prawa pracy i wszystkie zabezpieczenia oraz gwarancje stabilnego zatrudnienia. Nie chodzi więc wyłącznie o zdjęcie z rektora odpowiedzialności za decyzję (reformowanie uczelni „rękoma ministra”), lecz o wyraźny sygnał ze strony resortu, wskazujący, iż także administrator systemu dostrzega konieczność rozwijania interdyscyplinarności w polskich uczelniach. Jeżeli ministerstwo ma odgrywać jakąś strategiczną rolę w funkcjonowaniu szkolnictwa wyższego w Polsce, to powinna ona polegać właśnie na wysyłaniu tego typu sygnałów i ubieraniu ich w stosowną szatę legislacyjną. To współtworzy bowiem pewien środowiskowy klimat, w którego ramach rektorzy będą przygotowywać, dyskutować i podejmować swoje decyzje.

Poważną barierą w rozwoju interdyscyplinarności jest działalność Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Jej ocena programowa (po niej następuje ocena instytucjonalna) pomyślana jest na bazie szczegółowych dyscyplin, a dobór kryteriów oceny preferuje wyraźnie „rynkowe” walory akredytowanych kierunków studiów. W przypadku studiów interdyscyplinarnych taki charakter oceny jest zdecydowanie niewystarczający. Dotyczy to w szczególności studiów humanistycznych i społecznych (i wszystkich kierunków studiów mieszczących się w ramach tych obszarów, w tym również studiów interdyscyplinarnych i międzyobszarowych) oraz ich specjalnej roli kulturotwórczej. Każda uzyskiwana wiedza i każde zdobywane umiejętności mają swój kontekst społeczny, wywołują również w mniejszym lub większym stopniu zmiany kulturowe. Wyjątkowość zwłaszcza nauk humanistycznych polega tutaj na tym, że w istocie dokonywanie takich zmian jest tych nauk podstawowym celem.

Ocena kierunków studiów sytuujących się w ramach obszaru nauk humanistycznych musi zatem brać pod uwagę to, że efektywności takich studiów nie można mierzyć tylko stopniem zgodności z obowiązującymi prawnie regułami, lecz że należy również śledzić i uwzględniać ich oddziaływanie na świat zewnętrzny. Dotyczy to w szczególności programów interdyscyplinarnych i oznacza, że studia humanistyczne (których podstawowym atrybutem jest kreatywność) muszą nie tylko – albo nie przede wszystkim – przygotowywać do wykonywania określonych zawodów, czy też generalnie radzenia sobie na rynku pracy, ale racją ich funkcjonowania jest rozwijanie postaw twórczych i umiejętności uczestniczenia w świecie kultury.

Są to postulaty szczególnie trudne do weryfikacji dla państwowej agencji akredytacyjnej, która musi w swym działaniu posługiwać się twardymi kryteriami. Znacznie większe

możliwości w tym zakresie mają komisje środowiskowe, gdyż charakter ich umocowania (a przede wszystkim dobrowolność poddawania się ich ocenie) pozwala w większym stopniu posługiwać się miękkimi kryteriami, które zwłaszcza w przypadku oceny kierunków interdyscyplinarnych nabierają szczególnego znaczenia.

Kontrolny charakter działań PKA powoduje, że w związku z jakimikolwiek inicjatywami dydaktycznymi jednostki organizacyjne uczelni w sposób naturalny biorą pod uwagę potencjalne problemy ze strony PKA. Komisja działa więc petryfikująco na wydziały i hamuje ich kreatywność (jako ewentualne źródło formalnych kłopotów podczas akredytacji). Trzeba też zauważyć, że przeprowadzanie akredytacji instytucjonalnej (powiązanej z wcześniejszą akredytacją programową) może być w przypadku jednostek prowadzących wspólnie interdyscyplinarne studia źródłem wielu problemów.

2. Proponowane rozwiązania systemowe

Wszystkie wskazane wyżej okoliczności skłaniają do poważnego zastanowienia się nad potrzebą przygotowania odrębnej regulacji prawnej, która stwarzałaby odpowiednie warunki, sprzyjające rozwijaniu interdyscyplinarności. Przede wszystkim należy rozważyć wykorzystanie w tym celu koncepcji „uczelni badawczych”. Wydaje się jednak, że co najmniej równorzędna może być strategia oddolnego wprowadzania zmian sprzyjających rozwijaniu „kultury interdyscyplinarności”.

W tej sytuacji nasza propozycja rozwiązań systemowych składa się z dwóch równoległych i komplementarnych koncepcji. Ich współbrzmienie z wnioskami z dyskusji, która odbyła się w PAU przed kilku miesiącami³, wskazuje na to, że taka dychotomia rozwiązań jest wśród osób świadomych złożoności problemu uznawana za uzasadnioną.

2.1. Pierwsze rozwiązanie to zmiana warunków prawnych, w jakich działają uczelnie w Polsce, tak by interdyscyplinarność mogła stać się regułą ich funkcjonowania. Głębokość tych zmian i ich zakres podmiotowy mogą być zróżnicowane.

Jedną z propozycji jest np. wprowadzenie w bliższej lub bardziej odległej przyszłości w Polsce podziału istniejących uczelni na uczelnie „badawcze” i „inne”.

Radykalny wariant tego rozwiązania jest od pewnego czasu intensywnie propagowany przez prof. Żylicza i współpracujących z nim ekspertów. W największym skrócie można tę

³ Zob. uwagi Prezesa PAU prof. Andrzeja Białasa i prof. Szczepana Bilińskiego (*Zamiast wstępu*, w: *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian*, op. cit. s. 6–7).

propozycję określić jako uruchomienie procesu pełnej komercjalizacji systemu szkolnictwa wyższego w Polsce. Powołanie uczelni badawczych musiałaby poprzedzić decyzja o zmianie formy prawnej wszystkich szkół wyższych i przekształceniu ich w fundacje lub spółki. Uczelnie badawcze byłyby spółkami skarbu państwa. Jest to koncepcja do realizacji w dłuższym okresie; jasne też jest, że tak rozumiana komercjalizacja pozwoliłaby zapewne na uporanie się ze „środowiskowym betonem” ciał kolegialnych, zarazem jednak powodowałaby, naszym zdaniem, całkowitą likwidację tej głębszej autonomii – wolności badań i nauczania. Przeciwno niej przemawia także pamięć o patologiach towarzyszących sposobowi zarządzania spółkami skarbu państwa w minionym 25-leciu w innych działach gospodarki. Nie jest naszym zadaniem szczegółowa krytyka tej koncepcji. Dodajmy tylko, że równie odległe wydają się obecnie szanse wprowadzenia niezbędnych dla takiej operacji zmian w konstytucji, korygujących zapis o bezpłatnym szkolnictwie wyższym.

Zasadniczy problem, jaki pojawia się w związku z projektem „uczelni badawczych”, dotyczy sposobu zdefiniowania kryteriów, pozwalających kwalifikować daną szkołę wyższą do takiej kategorii. Kryteria te powinny mieć charakter jednoznaczny i w miarę możliwości unikać składników podlegających ocenom. Nie mogą także być formułowane „pod konkretny zestaw uczelni”, bo wtedy proces wyłaniania uczelni badawczych stanie się decyzją polityczną. Wydaje się przy tym, że projekt ten może budzić poważne wątpliwości konstytucyjne. Zróżnicowanie uczelni jest naturalnie konieczne, ale dokonywać się powinno w wyniku ich strategicznych planów, ewentualnie wzajemnej rywalizacji w ramach oferowanych programów studiów i ich jakości, nie zaś na podstawie arbitralnej decyzji ustawodawcy. Prowadzić to może dodatkowo do głębokich podziałów środowiska akademickiego, co zwłaszcza w sytuacji coraz liczniejszych zagrożeń dla autonomii akademickiej może być szczególnie niepożądane. Nie jest również jasne, jaki byłby status uczelni badawczych, w jakim stopniu ich sytuacja prawna różniłaby się od pozostałych szkół wyższych, jak wyglądałoby ich finansowanie. Nie wydaje się jednak, by (zwłaszcza w świetle naszych poprzednich stwierdzeń, zwracających uwagę na interdyscyplinarność jako generalną cechę klasycznego uniwersytetu) właściwym kryterium wyróżniającym uczelnie badawcze stał się wyłącznie ich interdyscyplinarny charakter (podobnie jak łączenie nauczania z prowadzonymi badaniami).

Wobec powyższych wątpliwości pożądane byłoby poszukiwanie takich rozwiązań, które wszystkim uczelniom stworzyłyby szansę rozwoju interdyscyplinarności, ale nie zmuszały ich do tego, pozostawiając właściwym uczelnianym gremiom podjęcie strategicznych

decyzji w tym zakresie. Chodzi o to, by najlepsze polskie uczelnie, świadome wagi interdyscyplinarnego modelu nauczania i badań, mogły swobodnie z takich rozwiązań korzystać w pełnej skali, a nie tylko w wymiarze eksperymentalnego wyjątku. Uważamy, że nowa ustawa o szkolnictwie wyższym (w powiązaniu z ustawą o stopniach naukowych) powinna taką możliwość otworzyć przed każdą uczelnią dysponującą odpowiednim potencjałem. Podstawowe rozstrzygnięcia ustawy powinny zmierzać w następującym kierunku:

Przepisy ustawy powinny „zatrzymywać się” na poziomie uczelni jako całości, co oznacza, że kwestię wewnętrznej organizacji uczelni należy w całości pozostawić statutowi. Jeżeli bowiem prowadzenie studiów lub nadawanie stopni naukowych wiąże się z uzyskaniem określonego upoważnienia (kompetencji), to jego podmiotem powinna być uczelnia jako osoba prawna, a nie jej fragment.

Uczelnia powinna mieć pełną swobodę w organizowaniu swojej dydaktyki i swoich struktur badawczych, co dałoby jej także wolność w kształtowaniu struktur prowadzących interdyscyplinarne lub międzyobszarowe programy studiów. Powinna mieć także pełną swobodę w kształtowaniu programu tych studiów, oczywiście z uwzględnieniem tzw. efektów obszarowych opisanych w rozporządzeniu ministra. Wydaje się, że takie odejście od ustawowego umocowania wydziałów może być pomocne przy tworzeniu w uczelniach klimatu sprzyjającego bardziej otwartym, ogólnouczelnianym postawom, co mogłoby sprzyjać rozwijaniu interdyscyplinarnych projektów badawczych i dydaktycznych. Takiemu otwarciu wewnętrznej struktury uczelni musi towarzyszyć odpowiednia zmiana przepisów ustawy o tytule naukowym i stopniach naukowych (bez względu na to, czy utrzyma się tytuł naukowy w obecnej postaci i habilitacja), zmierzająca (niezależnie od przyznawania uprawnień do nadawania stopni naukowych uczelni jako całości, o czym była mowa wyżej) do rezygnacji z obecnej zasady nadawania stopni naukowych w dyscyplinie.

Działalność uczelni, swobodna w zakresie określania swych struktur, musi podlegać ocenie dokonywanej w zakresie spełniania podstawowych, formalno-prawnych wymogów działania przez agendę państwową (ministerstwo lub wskazaną w ustawie instytucję, np. PKA) oraz przez wyspecjalizowane agencje ewaluacyjne (zarejestrowane w Europejskim Rejestrze Agencji Akredytacyjnych) w zakresie oferowanych przez uczelnię programów. Taka ewaluacja powinna być konieczna dla utrzymania posiadanej licencji, jej zasadniczy celem ma być jednak przede wszystkim dostarczanie informacji o ofercie uczelni kandydatom na studia. Ewaluacja dokonywana przez pozarządowe instytucje, wolna od urzędowego formali-

zmu, umożliwiłaby również właściwą ocenę studiów interdyscyplinarnych. Szerszą prezentację proponowanego systemu zapewniania jakości kształcenia w polskim szkolnictwie wyższym przedstawiamy w innym opracowaniu (zob. raport z realizacji Zadania 4).

Finansowanie uczelni powinno być oparte na algorytmie uwzględniającym rzeczywiste nakłady (kosztochłonność) na poszczególne rodzaje studiów, w tym zwłaszcza studia interdyscyplinarne i międzyobszarowe, oparte na tutoring, ale także z możliwością ogłaszania konkursów na kilkuletnie dodatkowe wsparcie budżetowe dla uczelni spełniającej określone warunki. Tutaj warto rozważyć „wyjęcie” tej kompetencji z rąk ministra i powierzenie jej (jak w przypadku grantów badawczych) zewnętrznej instytucji specjalnie w tym celu powołanej lub wybranej – w drodze konkursu – przez ministra (być może z udziałem przedstawicielstwa środowiska akademickiego).

Proponowane rozwiązanie (statutowa swoboda organizacyjna) może być zrealizowane także za pomocą nowelizacji ustawy, która wszystkie przepisy, w myśl obecnej ustawy i wydanych na jej podstawie rozporządzeń dotyczące podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni, ich uprawnień lub zadań, wykreśliłaby, względnie, gdyby okazało się to zasadne, przeniosła na poziom uczelni jako całości (dotyczy to np. przepisów regulujących warunki prowadzenia kierunków studiów czy przepisów nadających uprawnienia do przeprowadzania przewodów doktorskich czy habilitacyjnych). W podobny sposób można dokonać nowelizacji przepisów dotyczących PKA, zastępując je regulacjami dotyczącymi całego systemu zapewniania jakości.

2.2. Drugi filar naszego rozwiązania to zastosowanie strategii „miękkiej”, oddolnej, ugruntowanej na woli środowisk akademickich różnych uczelni, dostępnej dla małych i wielkich szkół wyższych pod warunkiem podjęcia decyzji o wejściu na taką drogę.

Taka strategia jest obecnie realizowana w węższym lub szerszym zakresie w różnych uczelniach polskich, w tym we wszystkich czołowych uniwersytetach. Mogłaby zostać zintensyfikowana i poszerzona poprzez usunięcie stosunkowo drobnych przeszkód prawnych oraz dzięki wprowadzeniu wyraźnych zachęt organizacyjnych przez same uczelnie i umiarkowanego wsparcia finansowego ze strony Ministerstwa.

Wsparcie takie byłoby odpowiedzią na przyjęcie przez różne środowiska akademickie (całe uczelnie, poszczególne jednostki tych uczelni, a także członków kadry akademickiej) dokumentu, który przygotowujemy w ramach naszego Projektu i który nazwalibyśmy: Karta Dobrych Praktyk Interdyscyplinarnych. Będzie to deklaracja wsparcia realizacji w uczelni, na

wydziale w instytucie lub tylko w zakresie własnej pracy nauczycielskiej i badawczej międzyobszarowych i interdyscyplinarnych ścieżek studiowania powiązanych z badaniami⁴.

Zakres tego wsparcia zależeć będzie zawsze od sytuacji w danej uczelni i środowisku. Na podstawie monitorowania realizowanych w Polsce od 20 lat prób takiej działalności mamy powody sądzić, że docelowo w krótkim stosunkowo czasie ok. 10% studentów pierwszych dwu stopni kształcenia może zostać objętych taką formą studiowania, a ponad 20% kadry mogłoby z wielkim sukcesem realizować zespołowe interdyscyplinarne programy badawcze powiązane z kształceniem doktorantów.

Uruchomienie tego potencjału może być dobrym argumentem w walce o udział uniwersytetów w pozyskiwaniu środków finansowych, jakie w dotychczas dyskutowanych koncepcjach wykorzystania środków europejskich do roku 2020 mają być przeznaczone na stworzenie w Polsce systemu Międzynarodowych Agend Badawczych (MAB) oraz pokrewnych im Wirtualnych Instytutów, których celem byłaby organizacja interdyscyplinarnych zespołów badawczych na najwyższym poziomie i które dawałyby szansę na osiągnięcie doskonałości naukowej. Wstępne założenia przewidywały, że będą to jednostki o statusie fundacji lub spółek. Rysuje się w związku z tym niebezpieczeństwo wydrenowania z uczelni najwartościowszych pracowników zainteresowanych perspektywą interdyscyplinarną. Natomiast w ramach proponowanego przez nas rozwiązania uczelnie mogłyby same ubiegać się o tworzenie MAB-ów, wykorzystując uruchomiony w ramach strategii miękkiej potencjał interdyscyplinarny.

Jeśli chodzi o wdrażanie proponowanych niżej programów studiów interdyscyplinarnych i międzyobszarowych, ze strony Ministerstwa konieczne byłyby stosunkowo niewielkie dodatkowe regulacje lub deregulacje prawne, które ułatwiałyby rozwijanie interdyscyplinarności w ramach obecnego „dyscyplinarnego” modelu. Zmiany takie powinny dotyczyć przykładowo rozporządzenia z 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (np. podniesienie udziału zajęć połączonych z badaniami w przypadku studiów interdyscyplinarnych do 60% ECTS czy wyraźne wskazanie, jak oceniać kryteria wymienione w par. 8 i 11 rozporządzenia w wypadku, gdy studia prowadzi kilka wydziałów wspólnie); rozporządzenia z 3 października 2014 r. w sprawie podstawowych kryteriów i zakresu oceny programowej oraz oceny instytucjonalnej (głównie w zakresie kryteriów właściwych dla kierunków interdyscyplinarnych i sytuacji, gdy interdyscy-

⁴ Zob. załączniki do niniejszego opracowania. Założenia Karty uzyskały wstępne poparcie Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego na posiedzeniu w dniu 15 października 2015 r.

scyplinarny kierunek studiów prowadzi kilka wydziałów wspólnie, zwłaszcza w przypadku ocen instytucjonalnych) czy też rozporządzenia w sprawie prowadzenia studiów doktoranckich. Środki finansowe mogą pochodzić w dużym stopniu z Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO-WER), a także wynikać ze stosunkowo małych zmian w algorytmie centralnym, uruchamiających dodatkową dotację na wysokiej jakości kształcenie interdyscyplinarne i międzyobszarowe powiązane z badaniami.

Zasadniczej modyfikacji musiałby natomiast ulec tryb ewaluacji i akredytacji tego rodzaju działań w uczelni ze strony PKA (podobnie jak w przypadku pierwszego filaru naszych propozycji).

Przygotowując Kartę Dobrych Praktyk Interdyscyplinarnych, zamierzamy zaproponować pewne ogólne modele realizacji strategii miękkiej. Nie są one wobec siebie konkurencyjne, lecz komplementarne; wszystkie jednak są niesprzeczne z podstawowymi założeniami dotyczącymi istoty koncepcji studiów interdyscyplinarnych połączonych z badaniami.

Poniżej przedstawiamy siedem modeli studiów interdyscyplinarnych i międzyobszarowych, które mogą wejść w zakres działania środowisk akceptujących Kartę Dobrych Praktyk Interdyscyplinarnych i być wprowadzane w trybie „zmian miękkich” na podstawie decyzji autonomicznych polskich uczelni. Wszystkie one zostały przetestowane w ramach realizacji niniejszego Projektu.

- **Indywidualne studia międzyobszarowe na poziomie licencjackim** (praktykowane już w dziewięciu czołowych uczelniach w postaci Kolegiów Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistyczno-Społecznych lub Kolegiów Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Matematyczno-Przyrodniczych, lub też kolegiów wspólnych – tak w Uniwersytecie Śląskim, a wkrótce – w Uniwersytecie Wrocławskim). Ten model ISM kończy się uzyskaniem przez studenta jednego z dyplomów dyscyplinarnych wydawanych w uczelni.
- **Indywidualne studia międzyobszarowe na poziomie magisterskim** (praktykowane także w dziewięciu czołowych uczelniach w postaci Kolegiów Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistyczno-Społecznych lub Kolegiów Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Matematyczno-Przyrodniczych, lub też kolegiów wspólnych – tak w Uniwersytecie Śląskim, a wkrótce – w Uniwersytecie Wrocławskim). Ten model ISM kończy się uzyskaniem przez studenta jednego z dyplomów dyscyplinarnych wydawanych w uczelni.

- Międzyobszarowe Studia Doktoranckie** – ta forma w postaci studiów środowiskowych jest praktykowana, przeważnie jednak nie ma charakteru międzyobszarowego, tylko międzydyscyplinarny. W ramach naszego Projektu przeanalizowano kilka wariantów. Wydaje się, że szczególnie obiecujące byłoby tworzenie takich programów humanistyczno-przyrodniczych oraz humanistyczno-artystycznych i humanistyczno-technicznych. Ich prawdziwy rozwój umożliwiłoby dopiero nadanie im charakteru międzyobszarowego oraz autonomicznej struktury programowej wymuszającej pracę zespołową zarówno wykładowców, jak i studentów przy uwzględnieniu indywidualnych zdolności i zainteresowań każdego doktoranta. Takie szkoły doktorskie powinny być skonstruowane wokół wspólnego projektu badawczego. Dobrym przykładem są tu Międzynarodowe Projekty Doktoranckie finansowane swoim czasie przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej. Perspektywę rozwojową stanowią mogą właściwie wykorzystane koncepcje Szkół Wirtualnych i Międzynarodowych Agend Badawczych (propagowane przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz Fundację na rzecz Nauki Polskiej, a przewidziane do finansowania ze środków PO-WER). Warunkiem jest przyjęcie rozwiązań prawnych umożliwiających lokowanie tych jednostek wewnątrz struktury uniwersyteckiej, gdzie musiałyby mieć zagwarantowaną autonomię. Ten model międzyobszarowych studiów doktoranckich kończy się uzyskaniem przez studenta stopnia doktorskiego w zakresie jednej z dyscyplin objętych programem. Po postulowanej przez nas reformie prawnej umożliwiającej otrzymywanie doktoratów nie dyscyplinarnych lecz dziedzinowych to ograniczenie zniknie.
- Międzyuniwersyteckie interdyscyplinarne studia międzyobszarowe I i II stopnia.** Ta forma kształcenia testowana wstępnie w latach 2000-2010 przez Akademię »Artes Liberales« może się dzisiaj rozwijać wyłącznie z pomocą Programu Mobilności Studentów MOST oraz form współpracy międzynarodowej zagwarantowanych porozumieniami między uczelniami. Potencjał jej rozwoju w dotychczasowej formie został wyczerpany. Perspektywy otwiera jednak odnowienie takiej formy studiowania w sytuacji zagwarantowanego porozumieniu o wspólnym wydawaniu dyplomów przez uczelnie współpracujące. Studia tego typu mogłyby się rozwijać w sieciowej współpracy Kolegiów MISH.
- Prace doktoranckie realizowane pod opieką dwóch lub więcej promotorów z różnych uczelni mające charakter interdyscyplinarny (międzyobszarowy).** Takie

działania testowane od siedmiu lat przez Akademię »Artes Liberales« są dzisiaj, pod warunkiem dobrej woli władz uczelni, łatwe do rozszerzenia i mogą być znakomitym sposobem łączenia środowisk wprowadzających Kartę Dobrych Praktyk Interdyscyplinarnych w różnych uniwersytetach.

- **Budowanie osobnych międzyobszarowych kierunków studiów** (co najmniej trzy obszary) wydających własny dyplom na poziomie licencjackim i będących laboratorium innowacji i eksperymentów angażujących gotowych do podjęcia takich zadań studentów i naukowców z całej uczelni. Przykładem może tu być kierunek „artes liberales” w Uniwersytecie Warszawskim. Działyby one podobnie jak Colleges of Liberal Arts and Sciences w najlepszych amerykańskich uczelniach badawczych, ucząc pracy zespołowej i badawczej od samego początku kształcenia.
- **Budowanie osobnych międzyobszarowych kierunków studiów** (co najmniej trzy obszary) wydających własny dyplom na poziomie magisterskim i będących laboratorium innowacji i eksperymentów angażujących gotowych do podjęcia takich zadań studentów i naukowców z całej uczelni. Przykładem może być tu kierunek „artes liberales” w Uniwersytecie Warszawskim. Ale inaczej niż amerykańskie Colleges of Liberal Arts and Sciences byłyby one nastawione na wczesne podejmowanie pracy badawczej mogącej prowadzić do uzyskania doktoratu. Wewnętrzna organizacja tego typu kierunku studiów powinna być podobna do modelu ISM w zakresie daleko posuniętej indywidualizacji programów każdego ze studentów oraz rozbudowanej opieki tutorskiej. W odróżnieniu od ISM duży nacisk kładziony byłby na pracę zespołową kadry nauczającej.

Jak widać, zaproponowane powyżej składniki Karty Dobrych Praktyk Interdyscyplinarnych to elementy, które dopiero razem składają się na strategię wprowadzania kultury interdyscyplinarności i międzyobszarowości w konkretnym uniwersytecie.

Widzimy istniejące obecnie w uczelniach cztery podstawowe pola, w których jest możliwe i potrzebne rozbudowanie programów interdyscyplinarnych i międzyobszarowych:

- Indywidualne programy przewidziane ustawą (art. 8 ust. 2). Tworzą one doskonałe warunki do kształcenia jedno- lub dwudyscyplinarnego, uczą indywidualnej opieki nad studentem, nie uczą jednak ani pracy zespołowej, ani nie uruchamiają zespołowej pracy kadry dydaktycznej.

- Studia międzyobszarowe typu „artes liberales” albo kognitywistyka, matematyczno-ekonomiczne, ochrony środowiska, antropozoologia. Mogą one dobrze spełnić założenia interdyscyplinarnej pracy zespołowej i kształcenia zespołowego powiązanego z badaniami, natomiast stwarzają niebezpieczeństwo niedostatecznej gwarancji pogłębionych kompetencji pojedynczego studenta.
- Interdyscyplinarne kierunki o charakterze międzydziedzinowym, których interdyscyplinarność bywa bardzo różnej jakości, a często jest realizowana pozornie, tzn. własnymi siłami środowiska jednodyscyplinarnego. Ich autentyczny rozwój wymaga łatwiejszej identyfikacji kadry uczelnianej gotowej brać udział w takim zadaniu.
- Nasycanie kierunków jednodyscyplinarnych treściami interdyscyplinarnymi w środowisku akceptującym Kartę Dobrych Praktyk Interdyscyplinarnych mogłoby rozwinąć się dynamicznie dzięki wykorzystaniu dobrze skonstruowanej i zarządzanej oferty ogólnouniwersyteckiej (tzw. OGUN-y). Racjonalizacja i dobre wykorzystanie tego mechanizmu przyczyniłoby się do powiązania poza kierunkowego kształcenia z autentycznym doświadczeniem badawczym. Wystarczy, żeby oferta OGUN-ów składała się wyłącznie z autorskich projektów badawczych o charakterze interdyscyplinarnym lub z popularyzacji wyników takich badań.

W miękkiej strategii wprowadzania w uczelniach interdyscyplinarnych i międzyobszarowych studiów połączonych z badaniami należy, według naszych doświadczeń, mieć stale na uwadze następujące przesłanki i zalecenia:

- Interdyscyplinarność jest potrzebna przede wszystkim dlatego (bez względu na to, czy myślimy o relacji uczelni ze światem zewnętrznym, czy o jakości badań, czy o gotowości absolwentów do szczęśliwego życia i efektywnej pracy), że problemy, które rozwiązuje się we współczesnym świecie, nie mają charakteru dyscyplinarnego, są z gruntu interdyscyplinarne.
- Kształcenie interdyscyplinarne musi zatem polegać przede wszystkim na zaproponowaniu studentom i doktorantom udziału w rozwiązywaniu problemu z natury interdyscyplinarnego. Jeśli chodzi natomiast o zajęcia uzupełniające wiedzę z różnych dyscyplin, mogą mieć one wyłącznie pomocniczy charakter.
- W związku z powyższym cały system kształcenia prowadzonego w trybie interdyscyplinarnym i międzyobszarowym powinien mieć w maksymalnym stopniu charakter kształcenia studentów przez zespoły nauczycieli akademickich prowadzących badania

interdyscyplinarne we wzajemnej współpracy, a nawet wykładających w tandemach i większych zespołach.

- W tym kontekście należy jednak zdawać sobie sprawę z różnicy między interdyscyplinarnością rozumianą jako sposób formowania kompetencji jednostki oraz interdyscyplinarnością w formowaniu zespołów badawczych i pracowniczych. Dotyczy to wszystkich działań tak na poziomie kształcenia studentów, jak i rozwoju kadry, organizacji jednostek akademickich i całej uczelni. Ujmując istotę tej różnicy w największym uproszczeniu, można stwierdzić, że profesjonalnego uczonego (a zarazem nauczyciela akademickiego) można – jeśli jest uzdolniony i gotowy na taki wysiłek – doprowadzić do wysokiej kompetencji maksymalnie w zakresie dwóch dyscyplin. Przy większych oczekiwaniach grozi źle pojęty dyletantyzm lub używanie interdyscyplinarności jako przykrywkę dla słabej kompetencji. Natomiast zespół rozwiązujący złożone problemy badawcze wymaga, jako całość, większej interdyscyplinarności i studenci powinni się uczyć pracować w takich warunkach.
- Problematyka wprowadzania interdyscyplinarności i międzyobszarowości jest zróżnicowana w zależności od tego, czy za centrum takiej inicjatywy wybierze się środowisko humanistyczno-społeczne, nauk ścisłych i przyrodniczych czy technicznych. Największy deficyt interdyscyplinarności rysuje się w naukach humanistycznych i może – paradoksalnie – w technicznych. Taka krytyczna ocena pochodzi nie tylko z analizy praktyk edukacyjnych i badawczych, ale także z postulatów formułowanych przez rynek. Bardzo gwałtowna krytyka humanistyki jako nieużytecznej w sferze gospodarki jest przecież zupełnie sprzeczna ze znaną od początku XX wieku (choć inaczej formułowaną) tezą o niezbędności humanistów przy diagnozowaniu potrzeb i pragnień klientów, jako podstawy stworzenia dobrego produktu. Krytyka producentów zwrócona do absolwentów wydziałów technicznych Politechniki Warszawskiej w podobny sposób upomina się o pracowników interdyscyplinarnie profilowanych⁵. Ponieważ w humanistyce rozdrobnienie dyscyplinarne jest w praktyce największe, a tradycja w pracy zespołowej – najmniejsza, postęp i zmiana, jaką może przynieść na tym polu kształcenie międzyobszarowe (przy stosunkowo małych kosztach), mogą być wyjątkowo duże.

⁵ Tak określił to Piotr Voelkel, współwłaściciel Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej, por. P. Wieczorek, *Ludzka połówka Leonarda*, „Tygodnik Powszechny” 8–23 lutego 2014, s. 3–4.

- Eksperymenty interdyscyplinarne łączą się często w polskich warunkach z poszukiwaniem niszy w uczelniach masowych dla studiów elitarnych. W głębszym sensie te dwa cele mogą być zbieżne, ale istnieje także potrzeba elitarnych studiów dyscyplinarnych. Nie należy zatem tych dwóch spraw automatycznie łączyć.

Załączniki

Natura Universitatis Karta Dobrych Praktyk Interdyscyplinarnych

Jeśli interdyscyplinarność stanowić ma szansę odbudowania naturalnego ekosystemu uniwersytetu, powinna być ona rezultatem oddolnej świadomej pracy całego środowiska akademickiego.

Struktura uczelni jako całości i jej jednostek wewnętrznych powinny z kolei taką pracę umożliwiać i wspomagać. Praktykowaniu interdyscyplinarności dobrze służą wymienione niżej działania:

1. Do realizacji zadań badawczych i dydaktycznych pracownicy tworzą grupy złożone z osób różnego wieku, kompetencji i poglądów oraz zajmujące różne pozycje w społeczności akademickiej. Wspólne im wszystkim jest zainteresowanie postawionym problemem badawczym i przekonanie, że do pracy nad nim włączyć należy studentów i doktorantów.

2. Interdyscyplinarność dotyczy zespołu, a niekoniecznie jednostek. Dominuje bowiem praca zespołowa zarówno w zakresie badań, jak i dydaktyki.

3. Przez cały czas wspólnej pracy kultywuje się różnice zainteresowań i metodologii, a nie dąży do sztucznego konsensusu. Takie dbanie o różnorodność dotyczy także maksymalnej indywidualizacji ścieżek kształcenia studentów i doktorantów.

4. Dużą wagę przywiązuje się do otwarcia tak uformowanego zespołu akademickiego na kontakty z zewnętrznym światem. Szczególną wagę przywiązuje się do udziału w pracach osób spoza zespołu mogących pomóc w rozwiązaniu problemu oraz do tego, żeby powstające prace badawcze dawały się zużytkować w praktyce poza kręgiem ściśle profesjonalnym.

5. Pomiędzy zespołami działającymi w takim trybie nawiązuje się współpraca pozwalająca na wymianę doświadczeń. Pożądane jest też nawiązywanie takiej współpracy z podobnymi zespołami i środowiskami w innych uczelniach w Polsce i zagranicą.

W imieniu Zespołu realizującego Projekt
Jerzy Axer, Marek Wąsowicz

Warszawa, 1 lipca 2015 r.

Apel o wsparcie interdyscyplinarności Uniwersytetu

W przekonaniu, że istotę działania Uniwersytetu stanowi od zarania jego dziejów ogląd wszystkich spraw z wielu perspektyw, zapewniający głęboką analizę badanych zjawisk i diskutowanych problemów, twórcze rozwijanie dorobku wcześniejszych pokoleń, wytyczanie nowej problematyki i skuteczne odpowiadanie na wyzwania współczesności, w poczuciu odpowiedzialności za rozwój naszych uczelni i w przeświadczeniu, że wspiera to należną im autonomię akademicką, apelujemy o propagowanie interdyscyplinarności jako naturalnej przestrzeni i elementarnego kanonu działania Uniwersytetu.

Zwracamy się do nauczycieli akademickich, by dostrzegali w interdyscyplinarności szansę wyposażenia absolwentów naszych uczelni w umiejętność postrzegania złożoności otaczającego ich świata, analizowania wzajemnego wpływu różnorodnych czynników oddziałujących na ich osobiste losy i na losy społeczności, w których żyją, rozumienia różnych metodologii poznawczych oraz definiowania i poszukiwania wspólnego dobra, a także rozwijania kreatywnych postaw. Uważamy, że propagowanie takich celów przywraca najgłębszy sens uniwersyteckiego nauczania i możliwe jest w ramach każdej formy prowadzonych zajęć i każdego programu studiów.

Apelujemy do badaczy, by nie przestawali widzieć w interdyscyplinarności szansy wytyczania nowych obszarów poznawczych, stawiania nowych pytań, formułowania odważnych hipotez, pozwalających lepiej rozumieć i opisywać otaczający nas świat i jego problemy, a także dostarczać intelektualnych i materialnych narzędzi, które otwierać będą możliwości sprostania pojawiającym się wyzwaniom. Uważamy, że propagowanie takich postaw konieczne jest nie tylko w ramach własnej badawczej aktywności, ale także przy organizowaniu i sprawowaniu opieki naukowej nad doktorantami.

Zwracamy się do studentów, by w interdyscyplinarności odnajdywali ścieżki lepszego poznawania otaczającego ich świata w całej jego złożoności, tak by lepiej rozumieć zachodzące w nim procesy i postrzegać różne możliwości i formy uczestniczenia w jego zmianach, a także by głębiej rozwijać swoje indywidualne zainteresowania i uzdolnienia. Interdyscyplinarna perspektywa odbywanych studiów będzie wam służyć jako solidny fundament dla osobistych, życiowych celów, ale także dla waszej obywatelskiej aktywności.

Apelujemy do osób kierujących uczelniami lub ich podstawowymi jednostkami organizacyjnymi, by uwzględniły interdyscyplinarność w strategiach uczelnianych i

wydziałowych, by zabiegały o kształtowanie atmosfery sprzyjającej prowadzeniu interdyscyplinarnych badań naukowych i tworzeniu wartościowej interdyscyplinarnej oferty programowej, a także poszukiwały właściwych ku temu rozwiązań instytucjonalno-organizacyjnych.

Mamy świadomość, że – choć pełne zaangażowanie środowiska akademickiego w budowanie fundamentalnych wartości Uniwersytetu jest warunkiem pierwotnym i podstawowym – interdyscyplinarność Uniwersytetu i towarzysząca mu autonomia badań i nauczania wymagają zrozumienia i wsparcia otoczenia naszych uczelni: świata polityki, administracji rządowej, środowisk opiniotwórczych, wspólnot lokalnych, pracodawców, instytucji obywatelskich. To ich zrozumienie dla roli wiedzy i nauki w życiu nowoczesnych społeczeństw, a tym samym istotny współdział w kształtowaniu cywilizacyjnych aspiracji naszych obywateli, przekłada się na ramy formalno-prawne, w jakich działają uniwersytety i realizują swoje cele, oraz na wielkość środków finansowych, jakie przeznaczają się w Polsce na rozwój nauki i wiedzy.

Apelujemy, by w wysiłkach na rzecz utrzymania przez Uniwersytet jego cywilizacyjnego miejsca i kulturotwórczej roli, w czym pomocne może być, w naszym przekonaniu, promowanie interdyscyplinarności, uczestniczyli wszyscy główni aktorzy akademickiej sceny: profesorowie, adiunkci, asystenci, doktoranci, studenci, rektorzy, dziekani i pracownicy administracji, ale także szeroko rozumiane otoczenie społeczne Uniwersytetu.

W imieniu Zespołu realizującego Projekt
Jerzy Axer, Marek Wąsowicz

Warszawa, 1 lipca 2015 r.

Wykaz pozostałych prac powstałych w ramach realizacji Zadania 2

Bokus B., *Tendencje rozwojowe Akademii »Artes Liberales« w okresie od 1 listopada 2011 r. do 31 grudnia 2013 r.*

Bokus B., *Tendencje rozwojowe Akademii »Artes Liberales« w okresie od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2014 r.*

Bokus B., *Tendencje rozwojowe Akademii »Artes Liberales« w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 30 września 2015 r. oraz diagnoza perspektyw rozwojowych w następnym roku akademickim (ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń)*

Bucholc M., *Próba krytycznego spojrzenia na proces formowania studenta kształconego w trybie Kolegium Artes Liberales*

Bucholc M., *Próba krytycznego spojrzenia na proces formowania studenta kształconego w trybie Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych*

Finikov T., *Prospects of the development of transdisciplinary PhD programs within the sample project „Searching Identity”*

Kieniewicz J., *Tendencje rozwojowe Środowiskowych Interdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich (Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich) w okresie od 1 listopada 2011 r. do 31 grudnia 2013 r.*

Kieniewicz J., *Tendencje rozwojowe Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich w okresie od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2014 r.*

Kieniewicz J., *Tendencje rozwojowe Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 30 września 2015 r. oraz diagnoza perspektyw rozwojowych w następnym roku akademickim (ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń)*

Kieniewicz J., *Wnioski z porównania doktorantów kształconych w trybie Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich z ich partnerami z USA na podstawie warsztatów „Borderlands”*

Łempicki R., Sobótko A., Zieliński K., *Funkcjonowanie sekretariatu Kolegium Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych na podstawie doświadczenia oraz monitoringu prowadzonego w latach 2012-2015. Propozycje rozwiązań modelowych. Udział pracowników sekretariatu w programach badawczych*

Łempicki R., Sobótko A., Zieliński K., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzywydziałowe Indywidualne Studia Humanistyczne (Międzyobszarowe Indywidualne Studia Humanistyczne i Społeczne). 1 listopada 2011 r. – 31 maja 2013 r.*

Łempicki R., Sobótko A., Zieliński K., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzyobszarowe Indywidualne Studia Humanistyczne i Społeczne. 1 czerwca 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*

Łempicki R., Sobótka A., Zieliński K., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzyobszarowe Indywidualne Studia Humanistyczne i Społeczne. 1 stycznia 2014 r. – 30 czerwca 2014 r.*

Łempicki R., Sobótka A., Zieliński K., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzyobszarowe Indywidualne Studia Humanistyczne i Społeczne. 1 lipca 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*

Łempicki R., Sobótka A., Zieliński K., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzyobszarowe Indywidualne Studia Humanistyczne i Społeczne. 1 stycznia 2015 r. – 30 września 2015 r.*

Miernowski J., *Tendencje rozwojowe Międzynarodowego Badawczego Programu Doktoranckiego w okresie od 1 listopada 2011 r. do 31 grudnia 2013 r.*

Miernowski J., *Tendencje rozwojowe Międzynarodowego Badawczego Programu Doktoranckiego w okresie od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2014 r.*

Nørgaard T., *Kolegium Artes Liberales and Bard College Berlin (European College of Liberal Arts): Institutional Opportunities and Challenges*

Nørgaard T., *Międzywydziałowe Indywidualne Studia Humanistyczne (Międzyobszarowe Indywidualne Studia Humanistyczne i Społeczne) and Bard College Berlin (European College of Liberal Arts): Institutional Opportunities and Challenges*

Rączewska V., *Funkcjonowanie sekretariatów Akademii »Artes Liberales« i Kolegium Artes Liberales na podstawie doświadczenia oraz monitoringu prowadzonego w latach 2012-2015. Propozycje rozwiązań modelowych. Udział pracowników sekretariatu w programach badawczych*

Rączewska V., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Akademia »Artes Liberales«. 1 listopada 2011 r. – 31 maja 2013 r.*

Rączewska V., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Akademia »Artes Liberales«. 1 czerwca 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*

Rączewska V., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Akademia »Artes Liberales«. 1 stycznia 2014 r. – 30 czerwca 2014 r.*

Rączewska V., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Akademia »Artes Liberales«. 1 lipca 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*

Rączewska V., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Akademia »Artes Liberales«. 1 stycznia 2015 r. – 30 września 2015 r.*

Rączewska V., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Kolegium Artes Liberales. 1 listopada 2011 r. – 31 maja 2013 r.*

Rączewska V., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Kolegium Artes Liberales. 1 czerwca 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*

Rączewska V., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Kolegium Artes Liberales. 1 stycznia 2014 r. – 30 czerwca 2014 r.*

Rączewska V., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Kolegium Artes Liberales. 1 lipca 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*

Rączewska V., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Kolegium Artes Liberales. 1 stycznia 2015 r. – 30 września 2015 r.*

Rodnyenkova T., *Funkcjonowanie sekretariatu Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej Europy Wschodniej na podstawie doświadczenia oraz monitoringu prowadzonego w latach 2012-2015. Propozycje rozwiązań modelowych. Udział pracowników sekretariatu w programach badawczych*

Rodnyenkova T., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna Europy Wschodniej. 1 listopada 2011 r. – 31 maja 2013 r.*

Rodnyenkova T., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna Europy Wschodniej. 1 czerwca 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*

Rodnyenkova T., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna Europy Wschodniej. 1 stycznia 2014 r. – 30 czerwca 2014 r.*

Rodnyenkova T., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna Europy Wschodniej. 1 lipca 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*

Rokoszewska B., *Funkcjonowanie sekretariatów Międzynarodowego Badawczego Programu Doktoranckiego i Środowiskowych Transdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich na podstawie doświadczenia oraz monitoringu prowadzonego w latach 2012-2015. Propozycje rozwiązań modelowych. Udział pracowników sekretariatu w programach badawczych*

Rokoszewska B., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzynarodowy Badawczy Program Doktorancki. 1 listopada 2011 r. – 31 maja 2013 r.*

Rokoszewska B., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzynarodowy Badawczy Program Doktorancki. 1 czerwca 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*

Rokoszewska B., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzynarodowy Badawczy Program Doktorancki. 1 stycznia 2014 r. – 30 czerwca 2014 r.*

Rokoszewska B., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzynarodowy Badawczy Program Doktorancki. 1 lipca 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*

Rokoszewska B., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Międzynarodowy Badawczy Program Doktorancki. 1 stycznia 2015 r. – 30 września 2015 r.*

Rokoszewska B., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Środowiskowe Interdyscyplinarne Studia Doktoranckie (Środowiskowe Transdyscyplinarne Studia Doktoranckie). 1 listopada 2011 r. – 31 maja 2013 r.*

Rokoszewska B., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Środowiskowe Transdyscyplinarne Studia Doktoranckie. 1 czerwca 2013 r. – 31 grudnia 2013 r.*

Rokoszewska B., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Środowiskowe Transdyscyplinarne Studia Doktoranckie. 1 stycznia 2014 r. – 30 czerwca 2014 r.*

Rokoszewska B., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Środowiskowe Transdyscyplinarne Studia Doktoranckie. 1 lipca 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*

Rokoszewska B., *Opis zmian w prototypowej formie studiów: Środowiskowe Transdyscyplinarne Studia Doktoranckie. 1 stycznia 2015 r. – 30 września 2015 r.*

Rutkowski K., *Funkcja Kolegium Artes Liberales jako „ nauka – sztuka – wychowanie ”*

Stępień P., *Międzywydziałowe Indywidualne Studia Humanistyczne (Międzyobszarowe Indywidualne Studia Humanistyczne i Społeczne) a proces zapewniania jakości kształcenia*

Stępień P., *Rozumienie międzyobszarowości a praktyka dydaktyczna (na przykładzie indywidualnych studiów międzyobszarowych w Polsce)*

Stępień P., *Zapewnianie jakości kształcenia w Kolegium Artes Liberales – możliwości i przeszkody*

Stępień P., *Zapewnianie jakości kształcenia w Międzynarodowej Szkole Humanistycznej Europy Wschodniej – możliwości i przeszkody*

Stępień P., *Zasadnicze wady procesu zapewniania jakości kształcenia w uniwersytetach polskich z punktu widzenia realizacji studiów międzyobszarowych*

Sucharski R.A., *Tendencje rozwojowe Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej Europy Wschodniej w okresie od 1 listopada 2011 r. do 31 grudnia 2013 r.*

Sucharski R.A., *Tendencje rozwojowe Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej Europy Wschodniej w okresie od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2014 r.*

Sucharski R.A., *Tendencje rozwojowe Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej Europy Wschodniej w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 30 września 2015 r. oraz diagnoza perspektyw rozwojowych w następnym roku akademickim (ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń)*

Szczytyńska K., *Dane i dokumentacja dotyczące funkcjonowania prototypowej formy organizacji badań i studiów: Wydział „Artes Liberales” (Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales”). 1 listopada 2011 r. – 31 grudnia 2013 r.*

Szczytyńska K., *Dane i dokumentacja dotyczące funkcjonowania prototypowej formy organizacji badań i studiów: Wydział „Artes Liberales” (Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales”). 1 stycznia 2014 r. – 31 grudnia 2014 r.*

Szczytyńska K., *Dane i dokumentacja dotyczące funkcjonowania prototypowej formy organizacji badań i studiów: Wydział „Artes Liberales” (Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales”). 1 stycznia 2015 r. – 30 września 2015 r.*

Szczytyńska K., *Funkcjonowanie sekretariatu Wydziału „Artes Liberales” na podstawie doświadczenia oraz monitoringu prowadzonego w latach 2012-2015. Propozycje rozwiązań modelowych. Udział pracowników sekretariatu w programach badawczych*

Tymowski A.W., *Rola Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej Europy Wschodniej w rozwoju programów kształcenia kadry naukowej w oparciu o system polski i krajów Europy Środkowo-Wschodniej z uwzględnieniem doświadczeń z obszarów pogranicznych (Afryka Wschodnia, Rosja)*

Tymowski A.W., *„Theater for conflict resolution” jako potencjalny składnik kształcenia w ramach studiów międzyobszarowych w Polsce*

Tymowski A.W., *Wyjątkowość systemu Międzynarodowych Projektów Doktoranckich (Międzynarodowego Badawczego Programu Doktoranckiego)*

Węcowski M., *Tendencje rozwojowe Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych w okresie od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2014 r.*

Węcowski M., *Tendencje rozwojowe Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 30 września 2015 r. oraz diagnoza perspektyw rozwojowych w następnym roku akademickim (ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń)*

Wilczek P., *Problemy uruchomienia wolnego (bezpośrednio po maturze) naboru do Kolegium Artes Liberales*

Wilczek P., *Tendencje rozwojowe Kolegium Artes Liberales w okresie od 1 listopada 2011 r. do 31 grudnia 2013 r.*

Wilczek P., *Tendencje rozwojowe Kolegium Artes Liberales w okresie od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2014 r.*

Wilczek P., *Tendencje rozwojowe Kolegium Artes Liberales w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 30 września 2015 r. oraz diagnoza perspektyw rozwojowych w następnym roku akademickim (ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń)*

Zalewska A., *Kierunki przemian indywidualnych studiów międzyobszarowych w Polsce*

Zalewska A., *Tendencje rozwojowe Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych (Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych) w okresie od 1 listopada 2011 r. do 31 grudnia 2013 r.*